ធម្មនីតិបាឡិ

គម្ពីរដែលសម្តែងអំពីឧបាយជាគ្រឿងណែនាំ

បែបគតលោក និងគតធម៌

ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធិកបណ្ឌិតសភា
នៃសាកលវិទ្យាល័យបញ្ញាសាស្ត្រកម្ពុជា
ព.ស. ២៥៦៤

ឈ្មោះសៀវភៅ	**ធម្មនីតិ (ឧបាយជាគ្រឿងណែនាំបែបគតិលោក និងគតិធម៌)**
បរិវត្តដោយ	ពុទ្ធិកបណ្ឌិត្យសភានៃសាកលវិទ្យាល័យបញ្ញាសាស្ត្រកម្ពុជា
ការផ្សាយ	របស់ពុទ្ធិកបណ្ឌិត្យសភានៃសាកលវិទ្យាល័យបញ្ញាសាស្ត្រកម្ពុជា
កាលបរិច្ឆេទ	ថ្ងៃសៅរ៍ ១៣ កើត ខែមិគសិរ ឆ្នាំជូត ទោស័ក ព.ស.២៥៦៤ ច.ស. ១៣៨២ គ.ស. ២០២០

ធម្មនីតិ

មាតិកា **ទំព័រ**

១. គន្ថារម្ភ (បណាមគាថា និង ពាក្យបដិញ្ញា)... ១

២-៣. មាតិកា.. ១

១. អាចរិយកថា - ថ្លែងអាចារ្យ.. ១

៤. ខ្មាសអៀនគ្រូ មិនដឹងមុខវិជ្ជាទេ.. ១

៥. មនុស្សល្ងីល្ងើគួរឱ្យអស់សំណើច ១

៦. វត្ត ៥ យ៉ាងដែលសិស្សគួរធ្វើ ២

៧.-៨. គ្រូបង្រៀនគឺជាឧទាហរណ៍របស់សិស្ស ២

៩. ដឹងច្បាស់ ធ្វើវា ២

១០. ទោះបីជាវានៅឆ្ងាយក៏ដោយអ្នកគួរតែទៅ.. ២

១១. ឆ័ត្រនៃសុភមង្គល ២

១២. ទាំងធ្ងន់និងអាចទុកចិត្តបាន ៣

១៣. ស្រាលជាងខ្លាឃ្មុំផេនដា... ៣

២. សិប្បកថា - សេចក្តីថ្លែងការណ៍សិល្បៈ...៣

១៤.-១៥. សិល្បសាស្ត្រ ១៨... ៣

១៦. ពេលណានឹងមាន ៣

១៧. សិល្បៈគឺប្រសើរជាងទ្រព្យសម្បត្តិ ៤

១៨. ព្រះរាជានិងពួកអ្នកប្រាជ្ញ ៤

១៩. កូនប្រុសអើយ កុំខ្ជិល ៤

២០. ស្អាតរូបតែថើបមិនក្រអូប ៥

២១. ឪពុកម្តាយដែលជាសត្រូវរបស់កូន ៥

២២. សេចក្តីល្អនឹងទៅរកមនុស្សល្អ ៥

២៣. គួរតែដឹងពីរបៀបប្រើវា ៥

២៤. មនុស្សឆោតល្ងង់ចូលចិត្តអួត ៦

២៥. តម្រា : ដាវមុខពីរ ៦

២៦. មនុស្សនិងគោក្របីខុសគ្នាយ៉ាងដូចម្តេច? ៦

២៧. ដូចជាសុបិនដែលមិនចេះនិយាយ ៦

៣. បញ្ញាកថា - ថ្លៃងបញ្ញា ៧

២៨. ស្តាប់ហើយឃើញសុភមង្គល។ ៧

២៩. កាលបណ្ឌិតឃើញភ័យ ៧

៣០. រឿង ១១ ដែលគួរលះចោល ៧

៣១. ធម៌របស់បណ្ឌិត ៧ យ៉ាង ៧

៣២. ប្រយោជន៍ ២ យ៉ាង ៨

៣៣. ដឹងដូចបណ្ឌិត ៨

៣៤. ព្រះរាជានិងអ្នកប្រាជ្ញ ៨

៣៥. ការសរសើរដែលគួរស្អប់ ៨

៣៦. គួរតែហ្វឹកហាត់ខ្លួនឯងជាមុនសិន ៨

៣៧. សរីរៈនិងគុណធម៌ ៩

៣៨. លក្ខណៈរបស់បណ្ឌិត ៩

៣៩. បណ្ឌិតធម៌ ៣ ប្រការ ១០

៤០. វត្ថុដែលបណ្ឌិតមិនគួរមើលងាយ ១០

៤១. គ្មាននរណាម្នាក់ល្អឥតខ្ចោះទេ ១០

៤២. អ្នកប្រាជ្ញក៏សៅហ្មងបាន ១០

៤៣. មនុស្សចូលចិត្តនិយាយប៉ុន្តែផ្ទៃកល្អ ១១

៤៤. ការសេពគប់មនុស្សល្អមានផល ១១

៤៥. រឿងកំប្លែងអាចជាការពិត ១១

៤៦. បណ្ឌិតនិងជនពាល ១១

៤៧. តើបុគ្គលនេះជាបណ្ឌិតបានទេ? ១២

៤៨. វិធីរបស់អ្នកប្រាជ្ញ ១២

៤៩. មើលទៅដូចមានប្រាជ្ញា ១២

៥០. ក្លែងជាឃើញធម៌ ១២

៥១. បុត្រ ៣ ជំពូក ១៣

៥២. បណ្ឌិត ៣ ប្រភេទ ១៣

៥៣. សភាដែលមិនជាសភា ១៣

៥៤. ជនដែលមិនគួរប្រកាន់ទោស ១៤

៥៥. អាថ៌កំបាំងរបស់បណ្ឌិត ១៥

៥៦. ឃើញយ៉ាងបណ្ឌិត ១៥

៥៧. អ្នកមិនមែនបណ្ឌិត ១៥

៤. សុតកថា - ថ្លែងសេចក្តីដឹង ១៥

៥៨. គួរជ្រើសរើសគ្រូមុនពេលសិក្សា ១៥

៥៩. នៅជិតឆ្ងាយ ១៦

៦០. ប្រយោជន៍អ្វី? ១៦

៦១. អ្នកចម្រើនដូចគោ ១៦

៦២. កង្កែបនៅក្នុងអណ្តូង ១៧

៦៣. ទឹកជ្រៅនៅតែហូរដដែល ១៧

៥. កថាកថា - ថ្លែងកថា ១៨

៦៤. ពាក្យសុភាសិតមានអង្គ ៤ .... ១៨

៦៥. ដូចខ្លាញ់រាជសីហ៍ ១៨

៦៦. វាចារបស់មនុស្សល្អ ១៨

៦៧. គប្បីឈ្នះដោយសេចក្តីទន់ភ្លន់ ១៩

៦៨. ត្រជាក់ជាងនោះទៀត ១៩

៦៩. មិត្តភក្តិច្រើនមិត្តភក្តិតិច ២០

៧០. ពាក្យសុភាសិត ២០

៧១. កុំនិយាយច្រើន ២០

៧២. គោលការណ៍នៃការនិយាយ ២១

៧៣. មាត់ជាឯក ២១

៧៤. មាត់ជាមេ ២១

៦. ធនកថា - ថ្លែងទ្រព្យ ២២

៧៥. អរិយទ្រព្យ ៧ យ៉ាង ២២

៧៦. ពួកជនអ្នកមានទ្រព្យ ២២

៧៧. ទ្រព្យអាចជួយបាន ២២

៧៨. ទ្រព្យសម្បត្តិមិត្តពិតប្រាកដ ២៣

៧៩. មានទ្រព្យមិត្តភាពក៏មក ២៣

៨០. បុញ្ញកម្មត្រូវធ្វើខ្លួនឯង.. ២៣

៧. ទេសកថា - ថ្លែងប្រទេស.. ២៤

៨១. ដែលមិនគួរនៅយូរ.. ២៤

៨២. ដែលមិនគួរនៅយូរ.. ២៤

៨៣. ស្ថានទីដែលមិនគួរនៅ.. ២៤

៨៤. អ្នកមានសេចក្ដីសង្ឃឹម ២៥

៨៥. កន្លែងរស់នៅដែលមិនទំនង ២៥

៨៦. ក្រឡេកមើលក្រោយ ២៥

៨៧. សុខណាដែលជារបស់ខ្លួន ២៥

៨. និស្សយកថា - ថ្លែងនិស្ស័យ ២៦

៨៨. សិល្បករទោលនឹងលំបាក.. ២៦

៨៩. នាយដែលមិនគួរគប់រក.. ២៦

៩០. មិត្តដែលមិនគួរគប់រក.. ២៦

៩១. គោលការណ៍នៃការបូជា.. ២៧

៩២. មនុស្សដែលមិនគួរគប់រក ២៧

៩៣. គប្បីអាស្រ័យមនុស្សល្អ ២៧

៩៤. មនុស្សមិនមានមិត្ត.. ២៨

៩៥. ឈើមានផ្លែ មនុស្សមានបុណ្យ ២៨

៩. មិត្តកថា - ថ្លែងមិត្ត ២៨

៩៦. កំពូលមនុស្ស.. ២៨

៩៧. មិត្តពិត...២៩

៩៨. មិត្តពិត ២៩

៩៩. មិត្តរកបានលំបាក ៣០

១០០. និយាយច្រើនឈឹក ៣០

១០១. វិធីគ្រប់គ្រងចិត្តមនុស្ស.. ៣១

១០២. មិត្តភាពរេចរិល ៣១

១០៣. មិត្តភាពមាំទាំ ៣១

១០៤. កាត់ភ្លើងតែខ្យល់.. ៣១

១០៥. មិត្តដៃគូ ៣២

១០៦. មិត្តល្អដូចជាអំពៅផ្អែម..៣២

១០៧. កុសលធមិនាំសុខ...៣២

១០៨. កល្យាណមិត្ត ៣២

១០៩. កំពូលកល្យាណមិត្ត.. ៣៣

១១០. មនុស្សដទៃដែលដូចញាតិ ៣៣

១១១. មនុស្សមិនគួរគប់រក.. ៣៣

១០. ទុជ្ជនកថា - ថ្លែងទុរជន ៣៤

១១២. យល់ខុសជាពាល ៣៤

១១៣. ជនពាលសម្គាល់ខុស ៣៥

១១៤. លុបបំបាត់អំពើបាប.. ៣៥

១១៥. លក្ខណៈមនុស្សល្ងង់ ៣៥

១១៦. លក្ខណៈមនុស្សអាក្រក់ ៣៦

១១៧. ចិត្តមនុស្សអាក្រក់ ៣៦

១១៨. ឆ្នាំងទឹកឆ្អុះ ៣៧

១១៩. ខាត់ពណ៌ធ្យូង ៣៧

១២០. ហេតុធ្វើឲ្យបណ្ឌិតធ្លាក់ចុះ ៣៧

១២១. គុណរបស់ជនពាល ៣៧

១២២. ថាគាត់គឺជាខ្លួនគាត់ផ្ទាល់ ៣៨

១២៣. មនុស្សចូលចិត្តរករឿង ៣៨

១២៤. ចិត្តជនពាល ៣៩

១២៥. ជនពាលដូចពស់ពិស ៣៩

១២៦. ជនពាលដូចអណ្ដាតភ្លើង ៣៩

១២៧. មនុស្សអាក្រក់គួរវៀរ ៤០

១២៨. មិត្តក្នុងជនពាល ៤១

១២៩. ជនពាលកាចជាងពស់ ៤១

១៣០. ស្ដៅទឹកឃ្មុំ ៤១

១៣១. ផ្លូវសំរាម ៤១

១៣២. ស្លឹកឈើរុំត្រីស្អុយ ៤២

១៣៣. មិនឃើញ មិនស្ដាប់ មិនគប់រក ៤២

១៣៤. ការមិនឃើញជនពាលជាសេចក្ដីល្អ ៤២

១៣៥. ដូចវែកមិនដឹងរសសម្ល ៤២

១៣៦. លាភសក្ការៈសម្លាប់មនុស្សអាក្រក់ ៤៣

១៣៧. សុនខឃើញគ្នា ជនពាលឃើញមនុស្សល្អ ៤៣

១៣៨. ដូចគ្នារកមិនបាន ៤៣

១៣៩. លួង់អួតឆ្លាត ៤៤

១៤០. អ្នកប្រទូសរ៉ាយ ៤៤

១១. សុជនកថា - ថ្លែងមនុស្សល្អ ៤៥

១៤១. របស់គួរមានប្រចាំផ្ទះ ៤៥

១៤២. ទ្រព្យរបស់សប្បុរស ៤៥

១៤៣. ដល់នៅឆ្ងាយមិនមែនឧបសគ្គ ៤៥

១៤៤. មិនគួរគប់រកមនុស្សឆ្កួត ៤៥

១៤៥. សុភមង្គលយូរអង្វែង ៤៦

១៤៦. ធម្មតារបស់មនុស្សល្អ ៤៦

១៤៧. ក្រអូបក្លិនករុណា ៤៦

១៤៨. ពរដែលគួរសូម ៤៦

១៤៩. ការគប់រកប្រាជ្ញជាសេចក្ដីល្អ ៤៧

១៥០. វិញ្ញូជនអ្នកឆ្លាត ៤៧

១២. ពលកថា - ថ្លែងកម្លាំង ៤៧

១៥១. កម្លាំងដ៏ប្រសើរ ៤៧

១៥២. ពលៈ ៤ .... ៤៨

១៥៣. ឥត្ថីពលៈ ៤៨

១៥៤. អ្នកមានកម្លាំង ៤៨

១៥៥. គតិ-ផ្លូវទៅ ៤៨

១៣. ឥត្ថីកថា - ថ្លែងស្ត្រី ៤៩

១៥៦. កុលស្ត្រី ៤៩

១៥៧. ស្ត្រីក្នុងដួងចិត្ត ៤៩

១៥៨. ស្ត្រីដ៏ប្រសើរ ៥០

១៥៩. នារីដ៏ប្រសើរ ៥០

១៦០. គូសាងគូសម ៥០

១៦១. ស្ត្រីឆ្លាត ៥១

១៦២. តួនាទីភរិយា ៥១

១៦៣. មនាបាទេវា ៥១

១៦៤. ស្ត្រីជាទ្រព្យប្រសើរបំផុត ៥២

១៦៥. នារីមានមាយា ៥៣

១៦៦. អ្វីដែលស្ត្រីចូលចិត្តធ្វើត្រាប់តាម ៥៣

១៦៧. ស្ត្រីច្រើនជាងបុរស ៥៣

១៦៨. មិនស្គាល់ពេញលេញ ៥៤

១៦៩. ការលែងលះល្អប្រសើរ ៥៤

១៧០. ស្ត្រីចិត្តច្រើន ៥៥

១៧១. អន្ទាក់ខ្យល់ ៥៥

១៧២. ទោសរបស់ស្ត្រី ៥៥

១៤. បុត្តកថា - ថ្លែងបុត្រ ៥៦

១៧៣. សេចក្ដីសង្ឃឹមឪពុកម្ដាយ ៥៦

១៧៤. សេចក្ដីសង្ឃឹមឪពុកម្ដាយ ៥៦

១៧៥. បុត្រ ៣ ជំពូក ៥៦

១៧៦. មនុស្សយើងមិនដូចគ្នា ៥៧
១៧៧. មិនស្អិតស្អែរ ៥៧
១៧៨. ហ្វឹកបានទើបគួរស្រឡាញ់ ៥៧
១៧៩. កូនចៅដូចដៃជើង ៥៧
១៥. ទាសកថា - ថ្លែងទាសៈ ៥៨
១៨០. ទាសៈ ៤ .... ៥៨
១៨១. ទាសៈ ៥ ជំពូក ៥៨
១៦. ឃរាវាសកថា - ថ្លែងឃរាវាស ៥៩
១៨២. ស្លាប់ពិតកុំសង្ស័យ ៥៩
១៨៣. រៀរឲ្យឆ្ងាយ ៥៩
១៨៤. ជីវិតឃរាវាស ៦០
១៨៥. ឱវាទសេដ្ឋី ៦០
១៨៦. សូមមនុស្សដែលគួរសូម ៦០
១៨៧. ការដេកប្រាប់ឋានៈ ៦១
១៨៨. មនុស្សជិតខ្លួន ៦២
១៨៩. សទ្ធានិងសេចក្ដីស្រឡាញ់ ៦២
១៩០. មនុស្សសូមរមែងមិនជាទីស្រឡាញ់ ៦២
១៩១. របស់គួររក្សា ៦២
១៩២. វត្ថុមិនគួរធ្វើ ៣ .... ៦៣
១៩៣. ជីវិតដែលល្អស្អាត ៦៣
១៩៤. សង្គ្រោះនិងចែករំលែក ៦៣

១៩៥. អ្នកប្រាថ្នាធម៌ ៦៣

១៧. កតកថា - ថ្លែងកិច្ចគួរធ្វើ ៦៤

១៩៦. ដេកតាមតម្រា ៦៤

១៩៧. បរិភោគដូចមានសិល្បៈ ៦៥

១៩៨. របៀបបរិភោគអាហារដែលមានសុខភាពល្អ ៦៥

១៩៩. ធម៌ចាកស្លឹកស្មៅ ៦៥

២០០. ពេជ្រល្អមានក្នុងខ្លួន ៦៥

២០១. សូន្យព្រោះខ្លាចវិនាស ៦៦

២០២. វេលាដែលត្រូវអត់ធន់ ៦៦

២០៣. វេលាដែលមិនគួរខ្មាសអៀន ៦៧

២០៤. គោលការណ៍ធ្វើការងារ ៦៧

២០៥. បន្លាចង្អុលបន្លា ៦៧

២០៦. ល្អមកក៏ល្អទៅ ៦៧

២០៧. លោកនេះធំទូលាយណាស់ ៦៨

២០៨. ដើម្បីប្រយោជន៍ដែលល្អជាង ៦៨

២០៩. អ្នកលះរមែងដល់ធម៌ ៦៨

២១០. ជីវិតនេះតិចណាស់ ៦៨

២១១. អ្នកគួរដល់សេចក្ដីចម្រើន ៦៩

២១២. រឿងគ្រោះថ្នាក់ ៦ យ៉ាង ៦៩

២១៣. វត្ថុដែលមិនគួរទុកចិត្ត ៦៩

២១៤.ស្រដៀងតែមិនដូច ៦៩

២១៥. រង់ចាំវេលាកុំក្តៅចិត្ត ៧០

២១៦. សុវត្ថិភាពជាចំបង ៧០

២១៧. មើលគោលការណ៍ ៧០

២១៨. ៥ យ៉ាងដែលត្រូវធ្វើយឺត ៗ ៧១

២១៩. អ្នកដឹកនាំត្រូវតែធ្វើវា ៧១

២២០. សាមគ្គីគឺជាពលៈ ៧១

២២១. វិធីកែសេចក្តីក្រោធនិងសេចក្តីប្រាថ្នា ៧២

២២២. ទានជាមន្តស្នេហ៍ 72

២២៣. ធ្វើឱ្យក្តីសុបិន្តក្លាយជាការពិត ៧២

២២៤. មើលដើមឈើជាសាក្សី ៧៣

២២៥. ទន់បានទៅខ្ពស់ ៧៣

២២៦. អ្នកឈ្នះ ១០ ទិស ៧៣

២២៧. ឆ្លាតដូចអណ្តើក ៧៤

១៨. អកតកថា - ថ្លែងកិច្ចមិនគួរធ្វើ ៧៤

២២៨. ផ្លូវមិនមែនប្រយោជន៍ ៧៤

២២៩. ផលរបស់សេចក្តីថោកទាប ៧៥

២៣០. អួតអាងច្រើនក្រ ៧៥

២៣១. វិនាសឯង ៧៦

២៣២. កុំទុកចិត្តមនុស្ស ៧៦

២៣៣. គួររៀនឲ្យឆ្ងាយ ៦ ..... ៧៧

២៣៤. កុំមើលងាយគ្នា ៧៧

២៣៥. មិនគួរមើលងាយគ្នា ៧៧

២៣៦. មិត្តគ្នាត្រូវដឹង ៧៨

២៣៧. កម្ចាត់កុំឲ្យសល់ ៧៨

២៣៨. មនុស្សមានត្រកូល ៧៩

២៣៩. សម្រេចព្រោះធ្វើល្អ ៧៩

២៤០. ធ្វើល្អជានិច្ច ៧៩

២៤១. ផឹកទឹកដោះគោនៅពេលយប់ ៨០

២៤២. មិនគួរទុកចិត្ត ៧ .... ៨០

២៤៣. ទ្វារនៃសេចក្តីស្លាប់ ៨០

២៤៤. វត្ថុដែលគប្បីធ្វើនិងមិនគប្បីធ្វើ ៨០

២៤៥. មិនព្រមកុំទៅ ៨០

២៤៦. ទេវតាប្រចាំកាយ ៥ .... ៨១

២៤៧. ភាសិតសេដ្ឋី ៨១

២៤៨. កុំយកខ្លួនអ្នកទៅបរទេស ៨១

១៩. ញាតព្ពកថា - ថ្លែងវត្ថុគួរដឹង ៨២

២៤៩. ឪម៉ែជាហេតុ ៨២

២៥០. កូនឈើជ្រុះមិនឆ្ងាយពីដើម ៨២

២៥១. រូបរាងប្រាប់និស្ស័យ ៨៣

២៥២. សំនៀងចង្អុលបង្ហាញភាសា ៨៣

២៥៣. ដឹងបានដោយប្រមាណ ៨៤

២៥៤. តម្រាមើលសេះគោមនុស្ស ៨៤

២៥៥. តម្រាមើលមនុស្សជិតខ្លួន ៨៥
២៥៦. ហោរាប្រឆាំងនឹងធម្មជាតិ ៨៥
២០. អលង្ការកថា - ថ្លែងគ្រឿងប្រដាប់ ៨៥
២៥៧. គ្រឿងប្រដាប់ ៤ .... ៨៥
២៥៨. រូបស្អាតព្រោះមានសីល ៨៦
២៥៩. អ្នកមានស្នេហ៍ ៨៦
២៦០. អ្នកមានសេចក្ដីស្អាត ៨៦
២៦១. ខ្វះគួរមែងមិនស្អាត ៨៧
២៦២. របស់គួគ្នា ៨៨
២៦៣. គ្រឿងបំភ្លឺ ៨៨
២៦៤. បាត់បង់គ្មានតំលៃ ៨៨
២៦៥. ប្រយោជន៍របស់អវយវៈ 89
២១. រាជធម្មកថា - ថ្លែងរាជធម៌ ៨៩
២៦៦. ទសពិធរាជធម៌ ៨៩
២៦៧. សង្គហវត្ថុធម៌ ៤ .... ៨៩
២៦៨. អ្នកដេកមិនស៊ប់ ៣ .... ៩០
២៦៩. គុណសម្បត្តិអ្នកនាំ ៩១
២៧០. ប្រព្រឹត្តតែល្អមក៏ល្អ ៩១
២៧១. តម្កល់ខ្លួនតែល្អមក៏ល្អ ៩១
២៧២. កម្លាំងរបស់ជាតិ ៩២
២៧៣. អ្នកបរិហារត្រូវដឹង ៩២

២៧៤. ផ្លែឈើខ្វី ៩២

២៧៥. ប្រទេសវិនាស ៩២

២៧៦. ផ្លែឈើទុំ ៩៣

២៧៧. ប្រទេសវឌ្ឍនា ៩៣

២៧៨. អ្នកឃ្លាតចាកឱជៈ ៩៣

២៧៩. ខុសដោយការភ្លាំង ៩៣

២៨០. ខុសទៅនឹងកងទ័ព ៩៤

២៨១. ខុសផ្លូវសួគ៌ ៩៤

២៨២. ត្រូវធ្វើដោយខ្លួនឯង ៩៤

២៨៣. អ្នកមើលងាយបាប ៩៥

២៨៤. ចំណែកមួយរបស់ព្រះអង្គ ៩៥

២៨៥. គ្រប់ជីវិតមានតម្លៃ ៩៥

២៨៦. វិនាសព្រោះអ្នកនាំ ៩៦

២៨៧. សូមទ្រង់ព្រះករុណា ៩៦

២២. រាជសេវកកថា - ថ្លែងអ្នកបម្រើព្រះរាជា ៩៦

២៨៨. រាជសេវកត្រូវដឹង ៩៦

២៨៩. កាលទ្រង់ទុកព្រះទ័យ ៩៦

២៩០. អ្នកឆ្លាតក្នុងរាជកិច្ច ៩៧

២៩១. កុំធ្វើត្រាប់តាម ៩៧

២៩២. កុំឆ្លងកាត់ស្ពាន ៩៧

២៩៣. អ្នកគួរនៅវាំង ៩៧

២៩៤. កុំលេងក្បាលអ្នកដោយសម្ងាត់ ៩៨
២៩៥. កុំខ្ជិលច្រអូសនិងស្រវឹង ៩៨
២៩៦. កុំអត់ធ្មត់នឹងខ្លួនអ្នក ៩៨
២៩៧. គប្បីឆ្លាតក្នុងការទទួលប្រើ ៩៨
២៩៨. ទ្រង់ពិរោធឆាប់រហ័ស ៩៩
២៩៩. កុំភ្លេចខ្លួន ៩៩
៣០០. កុំទុកចិត្ត ៩៩
៣០១. គួរនៅស្ងៀមសិន ៩៩
៣០២. កុំធ្វើឱ្យគេអាក់អន់ចិត្ត ១០០
៣០៣. ឫស្សីត្រូវខ្យល់ ១០០
៣០៤. ត្រីមិនមានអណ្តាត ១០០
៣០៥. អស់តេជះអស់កម្លាំង ១០០
៣០៦. កុំនិយាយលើសប្រមាណ ១០១
៣០៧. និយាយបានល្អ ១០១
៣០៨. គុណធម៌របស់មនុស្សល្អ ១០១
៣០៩. គុណសម្បត្តិល្អ ១០១
៣១០. ទន់ទាបបន្ថយខ្លួន ១០២
៣១១. គួរបម្រើចៅហ្វាយនាយខ្លួន ១០២
៣១២. គួរចិញ្ចឹមអ្នកមានសីល ១០២
៣១៣. បុណ្យចាស់រក្សាទុក បុណ្យថ្មីឲ្យផ្សព្វផ្សាយ ១០៣
៣១៤. ឆ្លាតវៃទូទៅ ១០៣

៣១៥. ឧស្សាហ៍ព្យាយាមមិនប្រមាទ ១០៣

៣១៦. ការងាររាជភដត្រូវដឹង ១០៤

៣១៧. មនុស្សអាក្រក់មិនគួរជាធំ ១០៤

៣១៨. គួរសរសើរមនុស្សល្អ ១០៤

៣១៩. មានសីលមិនលោភ ១០៤

៣២០. មនុស្សដឹងចិត្ត ១០៥

៣២១. កុំក្រោធតប ១០៥

៣២២. អ្នកសំពះ១០ទិស ១០៥

៣២៣. អ្នកឲ្យសេចក្ដីសុខ ១០៥

២៣. ទុកាទិមិស្សកកថា - ថ្លែងមិស្សកថាមានធម៌ពួក២ជាដើម ១០៦

៣២៤. បន្លាជីវិត ១០៦

៣២៥. លក្ខណៈមនុស្សអាក្រក់ ១០៦

៣២៦. របស់ផ្អែម ៣ យ៉ាង ១០៦

៣២៧. របស់មានតម្លៃ ៣ យ៉ាង ១០៦

៣២៨. មនុស្សល្ងង់ ៤ ជំពូក ១០៧

៣២៩. តាយទាំងជា ៥ ពួក ១០៧

៣៣០. មានបញ្ញាព្រោះសីល ១០៧

៣៣១. មនុស្សរៀនមិនចប់ ៧ .... ១០៧

៣៣២. មនុស្សរៀនសម្រេច ៨ .... ១០៨

៣៣៣. មនុស្សហាមខ្លួនចាកបាបបាន ៩ ជំពូក ១០៨

៣៣៤. បុគ្គលដែលមិនគួរប្រទូសកាច ១០ .... ១០៨

២៤. បកិណ្ណកកថា - ផ្លែងផ្សេងៗ.. ១០៩

៣៣៥. រក្សាជីវិតរក្សាគ្រប់យ៉ាង... ១០៩

៣៣៦. ហេតុឲ្យកើតសុខនិងទុក្ខ ១០៩

៣៣៧. អំពៅមិនចោលរស ១០៩

៣៣៨. មនុស្សល្អមិនចោលធម៌... ១០៩

៣៣៩. ខ្លួនគឺជាអ្វីគ្រប់យ៉ាង ១១០

៣៤០. លះជីវិតដើម្បីជាតិ ១១០

៣៤១. មនុស្សប្រើវេលាផ្សេងគ្នា ១១០

៣៤២. មនុស្សប្រាថ្នាផ្សេងគ្នា ១១១

៣៤៣. ឈើមានផ្លែមនុស្សមានធម៌ ១១១

៣៤៤. មនុស្សល្អសុខដុមរមនា ជនពាលបែកបាក់ ១១១

៣៤៥. ទ្រព្យមនុស្សល្អ មនុស្សអាក្រក់ផ្សេងគ្នា.. ១១២

៣៤៦. រយភ័យពាន់សោក ១១២

៣៤៧. ក្រោធងាយ ឆាប់សាប.. ១១២

៣៤៨. មនុស្សមិនអាចសិក្សាមារយាទ ៤ ពួក... ១១២

៣៤៩. គប់រកមនុស្សល្អមិនខាតទុន.. ១១៣

៣៥០. ពិន័យទោសឲ្យជាគុណ.. ១១៣

៣៥១. ទោសមនុស្សដទៃឃើញងាយ ១១៣

៣៥២. មនុស្សក្រោធខាតហេតុផល.. ១១៣

៣៥៣. សេចក្ដីក្រោធដូចភ្លើង.. ១១៤

៣៥៤. កូនសរចាក់ចិត្ត... ១១៤

៣៥៥. ប្អូននាក់មិនដឹងពេញ.. ១១៤

៣៥៦. ប្អូននាក់គួរវិនាស ១១៥

៣៥៧. ប្រាថ្នាច្រើនរហូតគេជិននាយ ១១៥

៣៥៨. បរមប្អូនដែលគួរប្រាថ្នា.. ១១៥

៣៥៩. រកលុយដើម្បីផ្គាប់ចិត្តអ្នកក្រ.. ១១៦

៣៦០. ការស្ងួមដ៏ឆ្លាត ១១៦

៣៦១. របស់ល្អមានតិច ១១៦

៣៦២. មួយក្នុងសែន ១១៧

៣៦៣. គួរឲ្យកម្លាំងចិត្តគ្នា.. ១១៧

៣៦៤. មានលុយឲ្យគេខ្ចី មានចំណេះដឹងក្នុងតម្រា.. ១១៨

៣៦៥. អ្នកមានអាវុធ ១១៨

៣៦៦. គិតដល់តាមវេលា.. ១១៨

៣៦៧. វត្ថុដែលគួររក្សាទុក ៤ យ៉ាង.. ១១៩

៣៦៨. ការឲ្យជាវត្ថុប្រសើរ ១១៩

៣៦៩. ខុសត្រង់សញ្ញារាសីចក្រ ១១៩

៣៧០. មិត្ត-ភរិយា-បុត្រ.. ១២០

៣៧១. មិត្តពិត សត្រូវពិត ១២១

៣៧២. ស្រវឹងចុះប្រសិនបើនឹងមានសច្ចៈ.. ១២១

៣៧៣. ការខិតខំនឹងត្រូវក្លាយជាមនុស្សរឹងមាំ.. ១២២

៣៧៤. កសិករមិនដែលឃ្លានទេ.. ១២២

៣៧៥. វត្ថុដែលមិនចាត់ជាដែន.. ១២៣

៣៧៦. កុំធ្វើឱ្យរញ៉េរញ៉ៃ ១២៣

៣៧៧. មន្ទិលជីវិត ១២៣

៣៧៨. គ្រឿងរក្សាការពារគ្នា ១២៤

៣៧៩. ឧបសគ្គជីវិត ១២៤

៣៨០. ជីវិតធ្លាក់ចុំទម្លាយសេរី ១២៤

៣៨១. ភ័យរបស់មនុស្ស ១២៥

៣៨២. ព្រះចន្ទបរិវារច្រើន ១២៥

៣៨៣. មនុស្សមានសេចក្តីដឹងតិច ១២៥

៣៨៤. ហេតុនៃសេចក្តីធ្លាក់ចុះ ១២៥

៣៨៥. ធ្វើល្អរមែងបានល្អ ១២៦

៣៨៦. យកកញ្ចក់បំភ្លឺខ្លួនអ្នក ១២៦

៣៨៧. បើអ្នកមិនជឿ ក៏ជួយមិនបាន ១២៧

៣៨៨. គុណធម៌របស់បណ្ឌិត ១២៧

៣៨៩. ដើមឈើមង្គល ១២៧

៣៩០. បណ្ឌិតអ្នកប្រព័ន្ធ ១២៧

៣៩១. សាងព្រះ សាងអក្សរ ១២៨

៣៩២. ផលបុណ្យសាងព្រះត្រៃបិដក ១២៨

៣៩៣. បុណ្យសាងព្រះត្រៃបិដក ១២៨

៣៩៤. ផលនៃបុណ្យគុណសេចក្តីល្អ ១២៨

៣៩៥. អានិសង្សស្តាប់ព្រះត្រៃបិដក ១២៩

៣៩៦. អានិសង្សសាងព្រះត្រៃបិដក ១២៩

៣៩៧. មនុស្សមានបញ្ញារមែងតាំងខ្លួនបាន ១២៩

៣៩៨. បាបបុណ្យមានផលផ្សេងគ្នា.. ១២៩

៣៩៩. ចំណែកនៃបុណ្យកុសល ១៣០

៤០០. ការនៅម្នាក់ឯងប្រសើរជាងមានមិត្តអាក្រក់.. ១៣០

៤០១. ចម្រើនបានព្រោះគុណធម៌.. ១៣០

៤០២. នឹងអាក្រក់ឬល្អ ដោយសារកម្ម.. ១៣០

៤០៣. ចៀបផលកម្មមិនបានឡើយ.. ១៣០

៤០៤. ទឹកដោះម៉ែនៅរហូតកប្ប ១៣១

៤០៥. ឪម៉ែជាគ្រូដំបូង ១៣១

៤០៦. វិធីបដិបត្តិឪម៉ែ.. ១៣១

៤០៧. បុណ្យឧបដ្ឋាកឪម៉ែ ១៣២

៤០៨. ភ្នំនៃឆ្អឹង ១៣២

៤០៩. ធម្មទានប្រសើរបំផុត ១៣២

៤១០. ធ្វើតាមគំនិតរបស់អ្នក.. ១៣៣

៤១១. ច,ភ,ក,ស-បេះដូងមនុស្សល្អ.. ១៣៣

៤១២. សង្ខារមិនទៀងពិត.. ១៣៤

៤១៣. បុណ្យនិងបាបឲ្យផលផ្សេងគ្នា.. ១៣៤

៤១៤. គោលការណ៍ការចារព្រះត្រៃបិដក.. ១៣៤

ធម្មនីតិ

នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

១. គន្ថារម្ភ (បណាមគាថា និង ពាក្យបដិញ្ញា)

វន្ទិត្វា រតនំ សេដ្ឋំ, និស្សាយ បុព្ពកេ គរុ;
នីតិធម្មំ បវក្ខាមិ, សព្ពលោកសុខាវហំ។

២-៣. មាតិកា

អាចរិយោ ច សិប្បញ្ច, បញ្ញា សុតំ កថា ធនំ;
ទេសោ ច និស្សយោ មិត្តំ, ទុជ្ជនោ សុជនោ ពលំ។
ឥត្ថី បុត្តោ ច ទាសោ ច, ឃរាវាសោ កតាកតោ;
ញាតព្ពោ ច អលង្ការោ, រាជធម្មោបសេវកោ;
ទុកាទិមិស្សកោ ចេវ, បកិណ្ណកោតិ មាតិកា។

១. អាចរិយកថា - ថ្លែងអាចារ្យ

៤. ខ្មាសអៀនគ្រូ មិនដឹងមុខងារទេ

កិន្តេហិ ចានសុស្សសា, យេសំ នត្ថិ គរូនិហ;
យេ តប្បានរជោកិណ្ណា, តេវ សាធូវិវេកិនោ។

៥. មនុស្សល្ងីល្ងើគួរឱ្យអស់សំណើច

វិនា គរុបទេសន្តំ, ពាលោលទ្ធត្ថមិច្ឆតិ;
សម្បាបុណោ ន វិញ្ញូហិ, ហាសភាវំ កថំ នុ សោ។

៦. វត្ត ៥ យ៉ាងដែលសិស្សត្រូវធ្វើ

ឧដ្ឋានា ឧបដ្ឋានា ច, សុស្សូសា បារិចារិកា;
សក្កច្ចំ សិប្បុគ្គហណំ, គរុ អារាធយេ ពុធោ។

៧.-៨. គ្រូបង្រៀនគឺជាឧទាហរណ៍របស់សិស្ស

ឧបជ្ឈាចរិយានញ្ច, មាតាបិតូនមេវ ច;
សក្កច្ចំ យោ នុបដ្ឋាតិ, សុតោបិ តស្ស តាទិសោ។
ឧបជ្ឈាចរិយានញ្ច, មាតាបិតូនមេវ ច;
សក្កច្ចំ យោ ឧបដ្ឋាតិ, សុតោបិ តស្ស តាទិសោ។

៩. ដឹងច្បាស់ ធ្វើវា

សម្មា ឧបបរិក្ខិត្វា; អក្ខរេសុ បទេសុ ច;
ចោរឃាតោ សិស្សោ សិយា, គរុ ចោរដ្ឋការកោ។

១០. នោះបីជាវានៅឆ្ងាយក៏ដោយអ្នកត្រូវតែទៅ

បណ្ឌិតោ សុតសម្បន្នោ, យត្ថ អត្ថីតិ ចេ សុតោ;
មហុស្សាហេន តំ ឋានំ, គន្តព្ពំវ សុតេសិនា។

១១. ឆ័ត្រនៃសុតមង្គល

សុខំ រុក្ខស្ស ឆាយាវ, តតោ ញាតិមាតាបិតុ;
តតោ អាចរិយោ រញ្ញោ, តតោ ជិនស្ស សាសនំ។

១២. នាំងធ្ងន់និងអាចទុកចិត្តបាន

បាសាណឆត្តំ គរុកំ, តតោ ទេវាន ចិត្តកំ;

តតោ វុឌ្ឍានមោវាទោ, តតោ ជិនស្ស សាសនំ។

១៣. ស្រាលជាងខ្លាឃ្មុំផេនដា

តុលំ សល្លហុកំ លោកេ, តតោ ចបលជាតិកោ;

តតោ វុឌ្ឍាននោវាទោ, យតិធម្មេ បមាទកោ។

(ធម្មនីតិ អាចរិយកថា ១៣, លោកនីតិ ១៤៦, កវិទប្បណនីតិ ៤៧, មហារហនីតិ ១៤)

អាចរិយកថា និដ្ឋិតា។

២. សិប្បកថា - សេចក្ដីថ្លែងការណ៍សិល្បៈ

១៤.-១៥. សិល្បសាស្ត្រ ១៨

សុតិ សម្មុតិ សង្ខ្យា ច, យោគា នីតិ វិសេសកា;

គន្ធព្វា គណិកា ចេវ, ធនុពេទា ច បូរណា។

តិកិច្ឆា ឥតិហាសា ច, ជោតិ មាយា ច ឆន្ទតិ;

កេតុ មន្តា ច សទ្ទា ច, សិប្បាដ្ឋារសកា ឥមេ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ១៤-១៥, លោកនីតិ ១០-១១, កវិទប្បណនីតិ-មាតិកា)

១៦. ពេលណានឹងមាន

អលសស្ស កុតោ សិប្បំ, អសិប្បស្ស កុតោ ធនំ;

អជនស្ស កុតោ មិត្តំ, អមិត្តស្ស កុតោ សុខំ;

អសុខស្ស កុតោ បុញ្ញំ, អបុញ្ញស្ស កុតោ និព្វានំ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ១៦ លោកនីតិ ៣, កវិទប្បណនីតិ ៤)

១៧. សិល្បៈប្រសើរជាងទ្រព្យសម្បត្តិ

សិប្បំ សមំ ធនំ នត្ថិ, សិប្បំ ចោរា ន គណ្ហន្តិ;

ឥធ លោកេ សិប្បំ មិត្តំ, បរលោកេ សុខាវហំ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ១៧, លោកនីតិ ៤, កវិទប្បណនីតិ ៥)

១៨. ព្រះរាជានិងពួកអ្នកប្រាជ្ញ

ពោធ បុត្ត សទា សិប្បំ, មា ខេទាចរិយំ ករុ;

សទេសេ បូជិតោ រាជា, ពុធោ សព្វត្ថ បូជិតោ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ១៨)

១៩. កូនប្រុសអើយ កុំខ្ជិល

ពោធ បុត្ត កិមាលស្សោ, អពោធោ ភារវាហកោ;

ពោធកោ បូជិតោ លោកេ, ពោធ បុត្ត ទិនេ ទិនេ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ១៩, លោកនីតិ ១៧)

គាថានេះក្នុងគម្ពីរលោកនីតិ មានសព្ទផ្សេងគ្នាខ្លះ ដូចនេះ

ព្យត្ត បុត្ត កិមលសោ, អព្យត្តោ ភារហារកោ;

ព្យត្តកោ បូជិតោ លោកេ, ព្យត្ត បុត្ត ទិនេ ទិនេ។

២០. ស្អាតរូបតែចើបមិនក្រអូប

រូបយោព្វនសម្បន្នា, វិសាលកុលសម្ភវា;

វិជ្ជាហីនា ន សោភន្តិ, និគន្ធាឥវ កិំសុកា។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ២០, លោកនីតិ ៣៦, កវិទប្បណនីតិ ២៨, #ចាណក្យនីតិ ៧)

២១. ឪពុកម្ដាយដែលជាសត្រូវរបស់កូន

មាតា សត្តុ បិតា ច, ពាលកាលេ ន សិក្ខិតា;

ន សោភតិ សភាមជ្ឈេ, ហំសមជ្ឈេ ពកោ យថា។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ២១, លោកនីតិ ១៨, កវិទប្បណនីតិ ៦៤, #ចាណក្យនីតិ ៩)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិ (លោកនីតិ ១៨) មានសេចក្ដីផ្សេងគ្នាខ្លះ ដូចនេះ

មាតា វេរី បិតា សត្តុ, កេន ពាលេ ន សិក្ខិតា;

សភាមជ្ឈេ ន សោភន្តិ, ហំសមជ្ឈេ ពកោ យថា។

២២. សេចក្ដីល្អនឹងនាំរកមនុស្សល្អ

គុណោ សេដ្ឋត្តំ យាតិ, ន ឧច្ចេ សយនេ វសេ;

បាសាទសិខរេ វាសោ, កាកោ កិំ គរុឡោ សិយា។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ២១, កវិទប្បណនីតិ ១៣៤)

២៣. គួរតែដឹងពីរបៀបប្រើវា

សព្ពសុតមធីយតេ, ហីនមុក្កដ្ឋមជ្ឈិមេ;

សព្ពស្ស អត្ថំ ជានេយ្យ, ន ច សព្ពំ បយោជយេ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ២១, មហារហនីតិ ៤៣, #នីតិមញ្ជរី ៩)

២៤. មនុស្សឆោតល្ងង់ចូលចិត្តអួត

ន លោកេ សោភតេ មុឡ្ហោ, កេវលត្តបសំសកោ;

អបិ សម្បិហិតោ កូបេ, កតវិជ្ជោ បកាសិតោ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ២៤, មហារហនីតិ ៨៤, កវិទប្បណនីតិ ៣៣២)

២៥. ស្រា : ជាទម្ងន់ពីរ

មទន្តទមនំ សត្តុំ, ខលានំ កុរុតេ មទំ;

ចក្ខុសទ្វារកំ តេជំ, ឧលូកានមិវន្ធកំ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ២៥, មហារហនីតិ ៨៥, កវិទប្បណនីតិ ១៧៣)

២៦. មនុស្សនិងគោក្របីខុសគ្នាយ៉ាងដូចម្តេច?

ភោជនំ មេថុនំ និទ្ទា, គវេ បោសេ ច វិជ្ជតិ;

វិជ្ជា វិសេសោ បោសស្ស, តំហីនោ គោសមោ ភវេ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ២៦, លោកនីតិ ២២, មហារហនីតិ ១១៨)

២៧. ដូចជាសុបិនដែលមិនចេះនិយាយ

យោ សិស្សោ សិប្បលោភេន, ពហុ ពហុវ គណ្ហាតិ;

មូគោវ សុបិនំ បស្សំ, ន សក្កា កថិតិ បរំ។

(ធម្មនីតិ សិប្បកថា ២៧, លោកនីតិ ៣៨, កវិទប្បណនីតិ ៩៨)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិមានសេចក្តីផ្សេងបន្តិចបន្តួច ដូចនេះ

យោ សិស្សោ សិប្បលោភេន, ពហុ គណ្ហាតិ តំ សិប្បំ,

មូគោវ សុបិនំ បស្សំ, កថេតុម្បិ ន ឧស្សហេ ។

សិប្បកថា និដ្ឋិតា។

៣. បញ្ញាកថា - ថ្លែងបញ្ញា

២៨. ស្តាប់ហើយឃើញសុតមង្គល។

សុស្សូសា សុតវឌ្ឍនា, បញ្ញាយ វឌ្ឍនំ សុតំ;

បញ្ញាយ អត្ថំ ជានន្តិ, ញាតោ អត្ថោ សុខាវហោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ២៨, លោកនីតិ ២១, មហារហនីតិ ៦៣, កវិទប្បណនីតិ ៨៨, នរទក្ខទីបនី ១១)

២៩. កាលបណ្ឌិតឃើញភ័យ

អនាគតំ ភយំ ទិស្វា, ទូរតោ បរិវជ្ជយេ;

អាគតញ្ច ភយំ ទិស្វា, អភីតោ ហោតិ បណ្ឌិតោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ២៩, លោកនីតិ ១៤២, កវិទប្បណនីតិ ១៣៥)

៣០. រឿង ១១ ដែលគួរលះចោល

លោភំ កោធំ មទំ មានំ, តន្ទឹ ឥស្សំ បមត្តកំ;

សោណ្ឌំ និទ្ទាលុកំ មក្ខំ, មច្ឆេរញ្ច ជហេ ពុធោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣០, មហារហនីតិ ២៣៨)

៣១. ធម៌របស់បណ្ឌិត ៧ យ៉ាង

សទ្ធា ហិរិ ច ឱត្តប្បំ, ពាហុសច្ចំ ធិរំ សតិ;

បញ្ញា ច សត្តជម្មេហិ, សម្បន្នោ បណ្ឌិតោ មតោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣១, ៣៨៨)

៣២. ប្រយោជន៍ ២ យ៉ាង

ទិដ្ឋេ ធម្មេ ច យោ អត្ថោ, យោ ចត្ថោ សម្បរាយិកោ;

អត្ថាភិសមយា ធីរោ, បណ្ឌិតោតិ បវុច្ចតិ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣២, នរទក្ខទីបនី ៧៨, អង្គុ. បញ្ចក. , ខុ. ឥតិ.)

៣៣. ដឹងដូចបណ្ឌិត

សភាវសទិសំ វាក្យំ, សភាវសទិសំ បិយំ;

សភាវសទិសំ កោធំ, យោ ជានាតិ ស បណ្ឌិតោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣២, លោកនីតិ ២៩, កវិទប្បណនីតិ ៩៤)

៣៤. ព្រះរាជានិងអ្នកប្រាជ្ញ

កូចាលោ បណ្ឌិតោ និច្ចំ, នេវ តុល្យោ កុទាចនំ;

សទេសេ បូជិតោ រាជា, ពុធោ សព្ពត្ថ បូជិតោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣៤, មហារហនីតិ ១៨, កវិទប្បណនីតិ ៥០, #ចាណក្យនីតិបាឡិ ៣)

៣៥. ការសរសើរដែលគួរស្ទប់

បណ្ឌិតស្ស បសំសាយ, ទណ្ឌោ ពាលេន ទិយ្យតេ;

បណ្ឌិតោ បណ្ឌិតេនេវ, វណ្ណិតោវ សុវណ្ណិតោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣៥, លោកនីតិ ៧៧, មហារហនីតិ ១៦, កវិទប្បណនីតិ ៤៨)

៣៦. គួរតែហ្វឹកហាត់ខ្លួនឯងជាមុនសិន

អត្តនា យទិ ឯកេន, វិនិថេន មហាជនា;

វិនយំ យន្តិ សព្ពេបិ, កោជំ នាសេយ្យ បណ្ឌិតោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣៦, មហារហនីតិ ២៤, កវិទប្បណនីតិ ៥៣)

ក្នុងគម្ពីរមហារហនីតិ និង កវិទប្បណនីតិ មានសេចក្តីផ្សេង ដូចនេះ

អត្តនា យទិ ឯកេន, វិនតេន មហាជនា;
វិនយំ យន្តិ សព្ពេបិ, កោ តំ នាសេយ្យ បណ្ឌិតោ។

(មហារហនីតិ ២៤)

អត្តាច យទិ វិនីតោ, និជស្សិតា មហាជនា;
វិនីតំ យន្តិ សព្ពេបិ, កោ តំ នាសេយ្យ បណ្ឌិតោ។

(កវិទប្បណនីតិ ៥៣)

៣៧. សរីរៈនិងគុណធម៌

សរីរស្ស គុណានញ្ច, ទូរមច្ចន្តមន្តរំ;
សរីរំ ខណវិទ្ធំសិ, គុណា គុ កប្បឋាយិនោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣៧, មហារហនីតិ ២៥, កវិទប្បណនីតិ ៥៤)

៣៨. លក្ខណៈរបស់បណ្ឌិត

អត្ថំ មហន្តមាបជ្ជំ, វិជ្ជំ សម្បត្តិមេវ ច;
វិចរេយ្យាមានថទ្ធោ, បណ្ឌិតោ សោ បវុច្ចតិ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣៨, មហារហនីតិ ៣៤, កវិទប្បណនីតិ ១១០)

៣៩. បណ្ឌិតធម៌ ៣ ប្រការ

នាលព្ភមភិបត្ថេន្តិ, នដ្ឋម្បិ ន ច សោចរេ;
វិបត្តិញ្ច ន មុយ្ហន្តិ, យេ នរា តេវ បណ្ឌិតា។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៣៩, មហារហនីតិ ៣៥)

៤០. វត្ថុដែលបណ្ឌិតមិនគួរមើលងាយ

កណ្ឋិឋានេ ឯកបទេ, នាតិមញ្ញេយ្យ បណ្ឌិតោ;
កិមក្កោ វេឡុបក្កាភោ, កិមហាទីបភានុតោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤០, មហារហនីតិ ៣៦)

៤១. គ្មាននរណាម្នាក់ល្អឥតខ្ចោះទេ

កុណទោសេសុនេកេន, អត្ថិ កោចិ វិវជ្ជិតោ;
សុខុមាលបទុមស្ស, នឡំ ភវតិ កក្ខឡំ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤១, មហារហនីតិ ៣៧)

៤២. អ្នកប្រាជ្ញក៏សៅហ្មងបាន

សុមហន្តានិ សត្ថានិ, ធារយន្តា ពហុស្សុតា;
ឆេទាយោ សំសយានន្តុ, ក្លិស្សន្តិ លោភមោហិតា។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤២, មហារហនីតិ ៣៨, កវិទប្បណនីតិ ១៦៦)

ចំណែកក្នុងកវិទប្បណនីតិ មានសេចក្តីស្រដៀងគ្នាដូចនេះ

សុមហន្តានិ សុត្តានិ, ធារយន្តា ពហុស្សុតា;
ឆេត្តារោ សំសយានញ្ច, កលិំ យន្តិ លោភមោហិតា។

៤៣. មនុស្សចូលចិត្តនិយាយប៉ុន្តែផ្នែកល្អ

ទោសំបិ សកុណោ ទិស្វា, កុណាវាទី វទន្តិ ន;
ន លោកោ វិជ្ជមានម្បិ, ចន្ទេ បស្សតិ លញ្ឆនំ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤៣, មហារហនីតិ ៣៩)

៤៤. ការសេពគប់មនុស្សល្អមានផល

សកិំបិ វិញ្ញូ ជីវេន, ករោតិ សហ សង្គមំ;
អត្តត្ថញ្ច បរត្ថញ្ច, និព្ពានន្តំ សុខំ លភេ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤៤, មហារហនីតិ ៤៨)

៤៥. រឿងកំប្លែងអាចជាការពិត

នទីតីរេដ្ឋិតេ កូបេ, អរណិកាលវណ្ឌកេ;
ន វទាចាធិ នត្ថីតិ, ន មុខេ វចនំ តថា។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤៥, មហារហនីតិ ៥១, កវិទប្បណនីតិ ១៦៧)

ចំណែកក្នុងកវិទប្បណនីតិ មានសេចក្តីស្រដៀងដូចនេះ

នទីតីរេ ឋិតេ កូបេ, អរណីកាលវណ្ដកេ;
ន វទេ ឧកាធី នត្ថីតិ, មុខេ ច វចនំ តថា។

៤៦. បណ្ឌិតនិងជនពាល

បណ្ឌិតោ អបុដ្ឋោ ភេរី, បជ្ជុន្នោ ហោតិ បុច្ឆិតោ;
ពាលោ បុដ្ឋោ អបុដ្ឋោបិ, ពហុំ វិកត្ថតេ សទា។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤៦, លោកនីតិ ១២, មហារហនីតិ ៥៣, កវិទប្បណនីតិ ១១២)

៤៧. តើបុគ្គលនេះជាបណ្ឌិតបានទេ?

កុលាសម្បន្នលក្ខាពេ, សព្វសត្តហិតាវហោ;
បរត្ថត្ថំ ន ចរេយ្យ, កុតោ សោ បណ្ឌិតោ ភវេ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤៧, មហារហានីតិ ៥៤)

៤៨. ទេវីរបស់អ្នកប្រាជ្ញ

សបរត្ថំ ចរេ ធីរោ, អសក្កោន្តោ សកំ ចរេ;
គម្ភីរេច អសក្កោន្តោ, ហាហត្ថានំ វិយោគយេ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤៨, មហារហានីតិ ៥៥)

៤៩. មើលទៅដូចមានប្រាជ្ញា

សព្វំ សុណាតិ សោតេន, សព្វំ បស្សតិ ចក្ខុនា;
ន ច ទិដ្ឋំ សុតំ ធីរោ, សព្វំច្ឆិតុមរហតិ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៤៩, មហារហានីតិ ៦០, កវិទប្បណនីតិ ១៦៨ ខុ. ថេរ.)

៥០. ភ្លេចជាឃើញធម៌

ចក្ខុមាស្ស យថា អន្ធោ, សោតវា ពធិរោ យថា;
បញ្ញាវាបិ យថា មូគោ, ពលវា ទុព្វលោរិវ;
អថ អត្ថេ សមុប្បន្នេ, សយេយ្យ មតសាយិតំ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៥០, មហារហានីតិ ៦១, កវិទប្បណនីតិ ១១៣, ខុ. ថេរ.)

៥១. បុត្រ ៣ ជំពូក

អតិជាតំ មនុជាតំ, បុត្តមិច្ឆន្តិ បណ្ឌិតា;
អវជាតំ ន ឥច្ឆន្តិ, យោ ហោតិ កុលឆិន្ទកោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញកថា ៥១, ១៧៥, មហារហនីតិ ១០៣, កវិទប្បណនីតិ ២៨១ ខុ. ឥតិ.)

សូមនាំគាថាដ៏សេសក្នុងព្រះសូត្រនេះ ចាកព្រះសុត្តន្តបិដក សំ. និ. ខុទ្ទកនិកាយ ឥតិវុត្តក តិកនិបាត តតិយវគ្គ បុត្តសូត្រ () មកសម្តែងទុកដើម្បីការសិក្សា ដូចនេះ។

អតិជាតំ អនុជាតំ, បុត្តមិច្ឆន្តិ បណ្ឌិតា;
អវជាតំ ន ឥច្ឆន្តិ, យោ ហោតិ កុលគន្ធនោ ។
ឯតេ ខោ បុត្តា លោកស្មិំ, យេ ច ភវន្តិ ឧបាសកា;
សទ្ធាសីលេន សម្បន្នា, វទញ្ញូ វីតមច្ឆរា;
ចន្ទោ អព្ភឃនា មុត្តោ, បរិសាសុ វិរោចរេ ។

៥២. បណ្ឌិត ៣ ប្រភេទ

តយោវ បណ្ឌិតា សត្តេ, អហាមេវាតិ វាទិ ច;
អហាមបិតិ វាទីច, នាហន្តិ ច ឥមេ តយោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៥២, មហារហនីតិ ១០៨)

៥៣. សភាដែលមិនជាសភា

ន សា សភា យត្ថ ន សន្តិ សន្តោ, ន តេ សន្តោ យេ ន វទន្តិ ធម្មំ;
រាគញ្ច ទោសញ្ច បហាយ មោហំ, ធម្មំ ភណន្តាវ ភវន្តិ សន្តោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៥៣, មហារហនីតិ ១៩៦, ខុ. ជា.)

សូមអនុញ្ញាតនាំគាថាក្នុងព្រះបាឡីជាតក ដែលមានសេចក្តីស្រដៀងគ្នាមកសម្តែងឲ្យពេញលេញ ដើម្បីការសិក្សានិងដើម្បីសេចក្តីចម្រើនបញ្ញាដូចតទៅនេះ...

ន សោ រាជា យោ អជេយ្យំ ជិនាតិ,
ន សោ សខា យោ សខារំ ជិនាតិ;
ន សា ភរិយា យា បតិនោ ន វិភេតិ,
ន តេ បុត្តា យត្ថ ន ភរន្តិ ជិណ្ណំ។
ន សា សភា យត្ថ ន សន្តិ សន្តោ,
ន តេ សន្តោ យេ ន វទន្តិ ធម្មំ;
រាគញ្ច ទោសញ្ច បហាយ មោហំ,
ធម្មំ ភណន្តាវ ភវន្តិ សន្តោ។

នាភាសមានំ ជានន្តិ, មិស្សំ ពាលេហិ បណ្ឌិតំ;
ភាសមានញ្ច ជានន្តិ, ទេសេន្តំ អមតំ បទំ។

(សំ. និ. , អង្គុ. ចតុក្ក. , ខុ. ជា. , មហាសុតសោមជាតក)

៥៤. ជនដែលមិនគួរប្រកាន់ទោស

ពាលេ ចម្មក្កកេ ភូបេ, កុរុមាតាបិតូស្វបិ;
សឡ្ហេ ជេដ្ឋេ ច ភាតរិ, ន ទោសា ករិយា ពុធា។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៥៤, មហារហានីតិ ៥៦)

៥៥. អាថ៌កំបាំងរបស់បណ្ឌិត

អត្តនា មនោតាបញ្ច, ឃរេ ទុច្ចរិតានិ ច;

វញ្ចនញ្ច អវមានំ, មតិមា ន បកាសយេ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៥៤, លោកនីតិ ២៨, មហារហនីតិ ៥៧, កវិទប្បណនីតិ ៩១, ចាណក្យនីតិ ៣៥)

៥៦. ឃើញយ៉ាងបណ្ឌិត

បរទារំ ជនេត្តិំវ, លេឌ្ឌុំវ បរសន្តកំ;

អត្តាវ សព្វសត្តានំ, យោ បស្សតិ ស បណ្ឌិតោ។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៥៦, មហារហនីតិ ៥៨)

៥៧. អ្នកមិនមែនបណ្ឌិត

សឋេន មិត្តំ កលុសេន ធម្មំ, បរោបតាបេន សមិទ្ធិភាវំ;

សុខេន វិជ្ជំ ផរុសេន នារិំ, ឥច្ឆន្តិ យេ តេ ន ចេវ បណ្ឌិតា។

(ធម្មនីតិ បញ្ញាកថា ៥៧, មហារហនីតិ ១១២)

បញ្ញាកថា និដ្ឋិតា។

៤. សុតកថា - ថ្លែងសេចក្តីដឹង

៥៨. គួរជ្រើសរើសគ្រូមុនពេលសិក្សា

និបុណោ សុតមេសេយ្យ, វិចិនិត្វា សុតត្ថិកោ;

កត្តំ ហុក្ខលិយំ បក្កំ, ភាជនេបិ តថា កវេ។

(ធម្មនីតិ សុតកថា ៥៨, មហារហនីតិ ៤០, កវិទប្បណនីតិ ៧៩)

៥៩. នៅជិតឆ្ងាយ

វសុ កណ្ហន្តិ ទូរដ្ឋា, បព្ពតេ រតនោចិតេ;

ន មិលក្ខា សមីបដ្ឋា, ឯវំ ពាលា ពហុស្សុតេ។

(ធម្មនីតិ សុតកថា ៥៩, មហារហនីតិ ៥៥)

៦០. ប្រយោជន៍អ្វី?

ហិរញ្ញេន មិកានំវ, សុសីលេន អសីលិនោ;

អធម្មិកស្ស ធម្មេន, ពាលានម្បិ សុតេន កិំ។

(ធម្មនីតិ សុតកថា ៦០, មហារហនីតិ ៥៦)

៦១. អ្នកចម្រើនដូចគោ

អប្បស្សុតាយំ បុរិសោ, ពលិពទ្ទោវ ជីរតិ;

មំសានិ តស្ស វឌ្ឍន្តិ, បញ្ញា តស្ស ន វឌ្ឍតិ។

(ធម្មនីតិ សុតកថា ៦១, នរទក្ខទីបនី ៥៤, ខុ. ធ. ជរាវគ្គ)

ក្នុងអដ្ឋកថា លោកកែ (អធិប្បាយ) សព្ទថា ជីរតិ ទុកដូចនេះ

#ពលិពទ្ទោវ ជីរតីតិ យថា ហិ ពលិពទ្ទោ ជីរមានោ វឌ្ឍមានោ នេវ មាតុ, ន បិតុ, ន សេសញាតកានំ អត្ថាយ វឌ្ឍតិ, អថ ខោ និរត្ថកមេវ ជីរតិ, ឯវមេវំ អយម្បិ ន ឧបជ្ឈាយវត្តំ ករោតិ, ន អាចរិយវត្តំ, ន អាគន្តុកវត្តាទីនិ, ន ភាវនារាមតំ អនុយុញ្ជតិ, និរត្ថកមេវ ជីរតិ ។

ជររោគេ។ ឯត្ថ ជរោគោយេវ “រោគោ”តិ អធិប្បេតោ បយោគវសេន។ ជរាសទ្ទស្ស ហិ ជរោគេ បវត្តនិយមនត្ថំ “រោគេ”តិ វុត្តំ។ តេន អញ្ញោ រោគោ ឥធ

រោគសទ្ទេន ន វុច្ចតិ។ ជរតិ។ ជរោ។ សជ្ជរោ។ បជ្ជរោគោ។ ជរេន បីឡិតា មនុស្សា។ យត្ថ តុ អយំ វយោហានិ-វាចកោ, តត្ថ បយោគេ “ជីរតិ, ជរា”តិ ចស្ស រូបានិ ភវន្តិ។ ()

ជរ រោគេ។ ជរតិ, ជរិយ្យតិ។ ជរ វយោហានិយំ។ ជីរតិ, ជិយ្យតិ។ ឥមា ទ្វេបិ ភូវាទិ គណិកវសេន ឯកគណិកា។ តាសំ អយំ សាធារណរូបវិភាវនា។ “យេន ច សន្តប្បតិ, យេន ច ជរិយ្យតី”តិអាទិ។ តត្ថ យេន ច ជរិយ្យតីតិ យេន តេជោកតេន កុបិតេន អយំ កាយោ ឯកាហិកាទិជររោគេន ជរិយ្យតិ ជរតិ។ អថ វា យេន ច ជរិយតិ យេន អយំ កាយោ ជីរតិ ឥន្ទ្រិយវេកល្យតំ ពលក្ខយំ បលិតវលិតាទិញ្ច បាបុណាតិ។

សំនួនម្យ៉ាងទៀត ចាករាជនីតិ ធម្មនីតិ ដោយ នាយថង ហង្សលតារម្ភ (មហាកិម) លោកប្រែទុកគួរស្ដាប់ ដូចនេះ...

សាធុ ខោ សិប្បកំ នាម, អបិ យាទិសិ កីទិសំ;
បស្ស ខញ្ជប្បហារេន, លទ្ធា គាមា ចតុទ្ទិសា។

៦២. កង្កែបនៅក្នុងអណ្ដូង

អប្បស្សុតោ សុតំ អប្បំ, ពហុ មញ្ញតិ មានិកោ;
សិន្ធូទកំ អបស្សន្តោ, កូបេ តោយំវ មណ្ឌុកោ។

(ធម្មនីតិ សុតកថា ៦២, លោកនីតិ ១៥, នរទក្ខទីបនី ១២២, កវិទប្បណនីតិ ៨៦, មហារហនីតិ ១២២)

៦៣. ទឹកជ្រៅនៅតែហូរដដែល

តទមិនាបិ ជានាថ, សោព្ភេសុ បទីរេសុ ច;
សណន្តា យន្តិ កុសោព្ភា, តុណ្ហី យន្តិ មហោទធី។

(ធម្មនីតិ សុតកថា ៦៣, មហារហនីតិ ១២៣ ខុ. សុ.)

ក្នុងព្រះបាឡីឆដ្ឋសង្គាយនា ខុទ្ទកនិកាយ សុត្តនិបាត មហាវគ្គសម្ដែងថា

តំ នទីហិ វិជានាថ, សោព្ភេសុ បទរេសុ ច;

សណន្តា យន្តិ កុសោព្ភា, តុណ្ហី យន្តិ មហោទធី។

សុតកថា និដ្ឋិតា។

៥. កថាកថា - ថ្លែងកថា

៦៤. ពាក្យសុភាសិតមានអង្គ ៤

សុភាសិតំ ឧត្តមមាហុ សន្តោ, ធម្មំ ភណេ នាធម្មំ តំ ទុតិយំ;

បិយំ ភណេ នាបិយំ តំ តតិយំ, សច្ចំ ភណេ នាលិកំ តំ ចតុត្ថំ។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៦៤, ខុ. សុ. សុភាសិតសូត្រ)

៦៥. ដូចខ្លាញ់រាជសីហ៍

សីហមេទា សុវណ្ណេន, ន ច តិដ្ឋន្តិ រចតេ;

បណ្ឌិតានំ កថាវាក្យំ, ន ច តិដ្ឋតិ ទុជ្ជនេ។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៦៥)

៦៦. អាចារបស់មនុស្សល្អ

មហាតេជោបិ តេជោយំ, មត្តិកំ ន មុទុំ ករេ;

អាហោ ចាបេតិ មុទុកំ, សាធុវាចា ច កក្ខឡំ

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៦៦, មហារហនីតិ ៧, កវិទប្បណនីតិ ៣២)

៦៧. គប្បីឈ្នះដោយសេចក្ដីទន់ភ្លន់

មុទុនាវរិបុំ ជេតិ, មុទុនា ជេតិ ទារុណំ;
នាសិទ្ធិ មុទុនា កិញ្ចិ, យតោតោ មុទុនា ជយេ។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៦៧, មហារហនីតិ ៨, កវិទប្បណនីតិ ៣៩)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថាទី ៨ ថា...

មុទុនាវរិបុំ ជេតិ, មុទុនា ជេតិ ទារុណំ;
នោ សិទ្ធំ មុទុនា កិញ្ចិ, យត្តោ មុទុនា ជយេ។

និងក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថាទី ៣៩ ថា...

មុទុនាវរិបុំ ជេតិ, មុទុនា ជេតិ ទារុណំ;
នោ ន សិទ្ធំ មុទុ កិញ្ចិ, តតោ ច មុទុនា ជយេ។

៦៨. ត្រជាក់ជាងនោះទៀត

ចន្ទនំ សីតលំ លោកេ, តតោ ចន្ទំវ សីតលំ;
ចន្ទន ចន្ទ សីតម្ហា, សាធុវាក្យំ សុភាសិតំ។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៦៨, លោកនីតិ ៤៨, មហារហនីតិ ៩, កវិទប្បណនីតិ ៤៣)

សូមនាំគាថាដូចគ្នានេះ ចាកមហារហនីតិ និងកវិទប្បណនីតិ ដែលមានសព្ទខ្លះផ្សេងគ្នា មកសម្ដែងទុកដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សា ដូចនេះ :

ចន្ទនំ សីតលំ លោកេ, ចន្ទិកា សីតលា តតោ;
ចន្ទន ចន្ទិកាតោបិ, វាក្យំ សាធុ សុភាសិតំ។

៦៩. មិត្តភក្តិច្រើនមិត្តភក្តិតិច

សីតវាចោ ពហុមិត្តោ, ផរុសោ តុ អមិត្តកោ;
ឧបមំ ឯត្ថ ញាតព្វា, ចន្ទសូរិយរាជុនំ។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៦៧, លោកនីតិ ៩៣, កវិទប្បណនីតិ ២៤៦)

គាថានេះក្នុងកវិទប្បណនីតិ មានសេចក្តីស្រដៀង ដូចនេះ

សីតវាចោ ពហុមិត្តោ, ផរុសោ អប្បមិត្តកោ;
ឧបមា ឯត្ថ ញាតព្វា, សូរិយចន្ទរាជូនំ។

៧០. ពាក្យសុភាសិត

បត្តកល្លោទិតំ អប្បំ, វាក្យំ សុភាសិតំ ភវេ;
ខុទ្ទិតស្សកទន្នម្បិ, ភុត្តំ សាទុរសោ ភវេ។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៧០, មហារហនីតិ ១០, កវិទប្បណនីតិ ៤៤)

ចំណែកក្នុងកវិទប្បណនីតិ ចំពោះក្នុងបាទគាថាចុងក្រោយ ដែលផ្សេងគ្នា ដូចនេះ

៤៤. បត្តកាលោទិតំ អប្បំ, វាក្យំ សុភាសិតំ ភវេ;
ខុទិតស្ស កទន្នម្បិ, ភុត្តំ សាទុរសំ សិយា។

៧១. កុំនិយាយច្រើន

សក្កាបិ ពហុវាចា, នានរា ពហុភាណិនោ;
សោបការម្បុទាសីនំ, នតុ ទិដ្ឋំ នទីជលំ។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៧១, មហារហនីតិ ១១, កវិទប្បណនីតិ ៤៥)

ចំណែកក្នុងកវិទប្បណនីតិ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាខ្លះតិចតួច ដូចនេះ

៤៥. សត្ថកាបិ ពហូវាចា, នាទភា ពហុភាណិនោ;

សោបការមុទាសិនា, ននុ ទិដ្ឋំ នទីជលំ។

៧២. គោលការណ៍នៃការនិយាយ

នាតិវេលំ បភាសេយ្យ, ន តុណ្ហី សព្វទា សិយា;

អវិកិណ្ណំ មិតំ វាក្យំ, បត្តកាលេ ឧទីរយេ។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៧២, ៣០៦, ខុ. ជា. វិធុរជាតក)

សូមនាំគាថានេះចាកព្រះបាឡីច្បាប់ស្យាមរដ្ឋ (២៨/៩៦៦ វិធុរជាតក) មកផ្ទៀបទុកដើម្បីការសិក្សារួមគ្នា ដូចនេះ

នាតិវេលំ បភាសេយ្យ, ន តុណ្ហី សព្វទា សិយា;

អវិកិណ្ណំ មិតំ វាចំ, បត្តេ កាលេ ឧទីរយេ។

៧៣. មាត់ជាឯក

ឥច្ឆិតព្ពេសុ កម្មេសុ, វាចាយ កុសលំ មូលំ;

វាចាយ កុសលេ នដ្ឋេ, ឥច្ឆិតព្ពំ ន សិជ្ឈតិ។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៧៣)

៧៤. មាត់ជាមេ

ហត្ថបាទា សិរោ បិដ្ឋិ, កុច្ឆិ បញ្ច ឥមេ ជនា;

មុខមេវូបសេវន្តិ, សទាវ អនុសាសិតា។

(ធម្មនីតិ កថាកថា ៧៤)

កថាកថា និដ្ឋិតា។

៦. ធនកថា - ថ្លៃទ្រព្យ

៧៥. អរិយទ្រព្យ ៧ យ៉ាង

សទ្ធាធនំ សីលធនំ, ហិរិឱត្តប្បិយំ ធនំ;
សុតធនញ្ច ចាគោ ច, បញ្ញា វេ សត្តមំ ធនំ។

(ធម្មនីតិ ធនកថា ៧៥, កវិទប្បណនីតិ ១៧៦, អង្គុ. សត្តក.)

៧៦. ពួកជនអ្នកមានទ្រព្យ

ឥត្ថីនញ្ច ធនំ រូបំ, បុរិសានំ ធនំ កុលំ;
ឧរគានំ ធនំ វិសំ, ភូបាលានំ ធនំ ពលំ;
ភិក្ខូនញ្ច ធនំ សីលំ, ព្រាហ្មណានំ ធនំ វិជ្ជា។

(ធម្មនីតិ ធនកថា ៧៦, កវិទប្បណនីតិ ៣០០, លោកនីតិ ៩៥)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិ និងកវិទប្បណនីតិ គាថានេះមានត្រឹមតែ ៤ បាទ ដូចនេះ :

ឥត្ថីនញ្ច ធនំ រូបំ, បុរិសានំ វិជ្ជា ធនំ,
ភិក្ខូនញ្ច ធនំ សីលំ, រាជានញ្ច ធនំ ពលំ។

៧៧. ទ្រព្យអាចជួយបាន

ន រូបំ ន ច បញ្ញាណំ, ន ច កុលញ្ច សម្ភវោ;
កាលវិប្បត្តិសម្បត្តេ, ធនមេវ វិសេសកំ។

(ធម្មនីតិ ធនកថា ៧៧ លោកនីតិ ១៦៧)

គាថានេះក្នុងលោកនីតិ គាថាទី ១៦៧ មានសេចក្តីស្រដៀងគ្នាដូចនេះ...

នីចំ កុលំ និបញ្ញំ វា, និរូបំ និពលំ សមំ;
ឥមំ កាលំ ភុត្តកាលំ, ធនមេវ វិសេសកំ។

៧៨. ទ្រព្យសម្បត្តិមិត្តពិតប្រាកដ

ធនហីនំ ចជេ មិត្តា, បុត្តទារា សហោទរា;
ធនវន្តំវ សេវន្តិ, ធនំ លោកេ មហាសខា។

(ធម្មនីតិ ធនកថា ៧៨, លោកនីតិ ៨១, មហារហនីតិ ១៣៩, កវិទប្បណនីតិ ២៣៥)

៧៩. មានទ្រព្យមិត្តភាពក៏មក

សត្តា សនុបសេវន្តិ, សោទកំ វាបិអាទិកំ;
សភោគំ សជនញ្ញេវ, តុច្ឆា តេ ចេ ជហន្តិ តេ។

(ធម្មនីតិ ធនកថា ៧៩, មហារហនីតិ ១៣៨)

៨០. បុញ្ញកម្មត្រូវធ្វើខ្លួនឯង

អត្តនាវ កតា លក្ខី, អលក្ខី អត្តនា កតា;
ន ហិ លក្ខិំ អលក្ខិញ្ច, អញ្ញោ អញ្ញស្ស ការកោ។

(ធម្មនីតិ ធនកថា ៨០, មហារហនីតិ ២៥០, ខុ. ជា. សិរិកាឡកណ្ណិជាតក)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ (គាថា ២៥០) គាថានេះ មានការប្រើសព្ទផ្សេងគ្នាតិចតួចដូចនេះ

អត្តនា កុរុតេ លក្ខី, អលក្ខីចាបិ អត្តនា;
ន ហិ លក្ខី អលក្ខី ច, អញ្ញោ អញ្ញស្ស កុរុតេ។

តែក្នុងព្រះបាឡីជាតក (ខុ. ជា. , សិរិកាឡកណ្ណិជាតក) មានសេចក្តីដូចនេះ

អត្តនា កុរុតេ លក្ខិំ, អលក្ខិំ កុរុតេត្តនា;

ន ហិ លក្ខិំ អលក្ខិំ វា, អញ្ញោ អញ្ញស្ស ការកោ។

ជនកថា និដ្ឋិតា។

៧. ទេសកថា - ថ្លែងប្រទេស

៨១. ដែលមិនគួរនៅយូរ

ធនវា សោត្ថិយោ រាជា, នទី វេជ្ជោ តថា ឥមេ;

បញ្ច យត្ថ ន វិជ្ជន្តិ, ន តត្ថ ទិវសំ វសេ។

(ធម្មនីតិ ទេសកថា ៨១, លោកនីតិ ១១៣, មហារហនីតិ ៧០, កវិទប្បណនីតិ ១១៨, #ចាណក្យនីតិ ៣៦)

៨២. ដែលមិនគួរនៅយូរ

យត្ថ ទេសេ ន សមានោ, ន បីតិ ន ច ពន្ធវោ;

ន ច វិជ្ជាគមោ កោចិ, ន តត្ថ ទិវសំ វសេ។

(ធម្មនីតិ ទេសកថា ៨២, លោកនីតិ ១១៤, មហារហនីតិ ៦៩, កវិទប្បណនីតិ ១១៧, #ចាណក្យនីតិ ៣៧)

៨៣. ស្ថានទីដែលមិនគួរនៅ

អមាននា យត្ថ សិយា, សន្តានំ អវមាននំ;

ហីនសមាននាវាបិ, ន តត្ថ ទិវសំ វសេ។

(ធម្មនីតិ ទេសកថា ៨៣, មហារហនីតិ ៧២, នរទក្ខទីបនី ១៦៦)

៨៤. អ្នកមានសេចក្តីសង្រ្គឹម

ទេសមោសជ្ជ គច្ឆន្តិ, សីហា សប្បុរិសា គជា;
តត្ថេវ និធនំ យន្តិ, កាកា កាបុរិសា មិគា។

(ធម្មនីតិ ទេសកថា ៨៤, លោកនីតិ ១៥៧, មហារហានីតិ ៦៨)

ចំណែកក្នុងគម្ពីរលោកនីតិ (១៥៧) លោកប្រកបសព្ទជាឯកវចនៈ ដូចនេះ

ទេសំ ឱស្សជ្ជ គច្ឆន្តិ, សីហោ សប្បុរិសោ គជោ;
តត្ថេវ និធនំ យន្តិ, កាកោ កាបុរិសោ មិគោ។

៨៥. កន្លែងរស់នៅដែលមិនគំនង

យត្ថាលសោ ច ទក្ខោ ច, សូរោ ភីរុ សមបូជា;
ន សន្តោ តត្ថ វសន្តិ, អវិសេសករេ កោ។

(ធម្មនីតិ ទេសកថា ៨៥, មហារហានីតិ ៧៣, នរទក្ខទីបនី ១៦៧)

៨៦. ក្រឡេកមើលក្រោយ

ចលត្យេកេន បាទេន, តិដ្ឋត្យេកេន បណ្ឌិតោ;
នាសមិក្ខ្យ បរំ ឋានំ, បុព្វមាយតនំ ចជេ។

(ធម្មនីតិ ទេសកថា ៨៦, មហារហានីតិ ៧៧, #ចាណក្យនីតិ ៣២)

៨៧. សុខណាដែលជារបស់ខ្លួន

ឋានភដ្ឋា ន សោភន្តេ, ទន្តា កេសា នខា នរា;

ឥតិ ទិញ្ញាយ មតិមា, សហានំ ន លហុ ចជេ។

(ធម្មនីតិ ទេសកថា ៨៧, មហារហនីតិ ៧៨, កវិទប្បណនីតិ ៧២)

ទេសកថា និដ្ឋិតា។

៨. និស្សយកថា - ថ្លែងនិស្ស័យ

៨៨. សិល្បករនោលនឹងលំបាក

កុណោ សព្ពញ្ញុកប្បោបិ, សីឧត្តោកោ អនិស្សយោ;

អនគ្ឃំ រតនំ មណិ, ហេមំ និស្សាយ សោភតេ។

(ធម្មនីតិ និស្សយកថា ៨៨, លោកនីតិ ១៣៧, មហារហនីតិ ១៥៨)

៨៩. នាយដែលមិនគួរគប់រក

ន សេវេ ផរុសំ សាមិំ, តំបិ សេវេ ន មច្ឆរិំ;

តតោ និក្កណ្ហិកំ សាមិំ, នេវាបក្កណ្ហិកំ តតោ។

(ធម្មនីតិ និស្សយកថា ៨៩, លោកនីតិ ៨៩, មហារហនីតិ ១៩៥, កវិទប្បណនីតិ ២៥៥)

៩០. មិត្តដែលមិនគួរគប់រក

បរោក្ខេ គុណហន្តារំ, បច្ចក្ខេ បិយភាណិនំ;

តាទិសំ នោបសេវេយ្យ, វិសកុម្ភំ បលោភិតំ។

(ធម្មនីតិ និស្សយកថា ៩០, លោកនីតិ ៨០, កវិទប្បណនីតិ ២៣៥, #ចាណក្យនីតិ ១៨)

ក្នុងលោកនីតិ គាថា ៨០ មានសេចក្ដីក្នុងកន្លះគាថាក្រោយដែលបែកផ្សេងគ្នា ដូចនេះ

បរោក្ខេ គុណហន្តារំ, បច្ចក្ខេ បិយវាទិនំ;
វជ្ជេយ្យ តាទិសំ មិត្តំ, វិសកុម្ភេ យថា មធុំ។

ចំណែកក្នុងករិទប្បណនីតិ គាថា ២៣៩ មានសេចក្ដីស្រដៀង ដូចនេះ

បរោក្ខេ កិច្ចហន្តារំ, បច្ចក្ខេ បិយវាទិនំ;
វជ្ជយេ តាទិសំ មិត្តំ, វិសកុម្ភំ បយោមុខំ។

៩១. គោលការណ៍នៃការបូជា

បិដ្ឋិតោក្កំ និសេវេយ្យ, ឧទរេន អគ្គិ កុច្ឆិនា;
សាមិនំ សព្វកាយេន, បរលោកំ អមុឡ្ហកោ។

(ធម្មនីតិ និស្សយកថា ៩១, លោកនីតិ ១២៤, មហារហនីតិ ១៩៣)

៩២. មនុស្សដែលមិនគួរគប់រក

ន សេវេ កតចាបទ្ធិ, ន សេវាលិកវាទនេ;
ន សេវេ អត្តឧត្តម្ភិ, ន សេវេ អតិសន្តកេ។

(ធម្មនីតិ និស្សយកថា ៩២, មហារហនីតិ ១៣៥)

ក្នុងគម្ពីរមហារហនីតិ គាថា ១៣៥ មានសេចក្ដីស្រដៀង ដូចនេះ

នស្សេវេ កតចាបទ្ធិ, នស្សេវេ អលិកវាទិនិ;
នស្សេវេត្តត្ថបញ្ញម្ហិ, អតិសន្តេបិ នស្សេវេ។

៩៣. គប្បីអាស្រ័យមនុស្សល្អ

មហន្តំ និស្សយំ កត្វា, ខុទ្ទកោបិ មហា ភវេ;
ហេមបព្វតំ និស្សាយ, ហេមបក្ខី ភវន្តិ តេ។

(ធម្មនីតិ និស្សយកថា ៩៣, មហារហនីតិ ២២៥)

៩៤. មនុស្សមិនមានមិត្ត

អសហាយោ សមត្តោបិ, តេជសី កឹំ ករិស្សតិ;
និវាតសណ្ឋិតោ អគ្គិ, សយមេវូបសម្មតិ។

(ធម្មនីតិ និស្សយកថា ៩៤, មហារហនីតិ ២២៧)

៩៥. ឈើមានផ្លែ មនុស្សមានបុណ្យ

រុក្ខា សុភូមិ និស្សាយ, បុប្ផផលំ បវឌ្ឍតិ;
សប្បុរិសូបនិស្សាយ, មហាបុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ។

(ធម្មនីតិ និស្សយកថា ៩៥)

និស្សយកថា និដ្ឋិតា។

៩. មិត្តកថា - ថ្លែងមិត្ត

៩៦. កំពូលមនុស្ស

អនលសោ អចណ្ឌិក្កោ, អសដ្ឋោ សុចិ សច្ចវា;
អលុទ្ធោ អត្ថកាមោ ច, តមុត្តំ ឧត្តមោ នរោ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ៩៦, មហារហនីតិ ១៩៦)

ចំណែកក្នុងគម្ពីរមហារហនីតិ គាថា ១៩៦ មានសេចក្តីស្រដៀងដូចនេះ

អករុកោ អនាលស្សោ, អសដ្ឋោ ច សច្ចវា សុចិ;
អលុទ្ធោ អត្ថកាមោ ច, ឯទិសោ សុហទុត្តមោ។

៩៧. មិត្តពិត

អហិតេ បដិសេធោ ច, ហិតេសុ ច និយោជកោ;

ព្យសនេ ចាបរិច្ចាគោ, សង្ខេបំ មិត្តលក្ខណំ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ៩៧, មហារហានីតិ ១៥២, កវិទប្បណនីតិ ២៥៧)

ក្នុងមហារហានីតិ គាថា ១៥២ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាតិចតួច ដូចនេះ

អហិតា បដិសេធោ ច, ហិតេសុ ច បយោជនំ;

ព្យសនេស្វបរិច្ចាគោ, សង្ខេបា មិត្តលក្ខណំ។

ចំណែកក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថា ២៥៧ មានសេចក្តីក្នុងបាទចុងក្រោយ មានការប្រើសព្វផ្សេងគ្នាទៀត

អហិតា បដិសេធោ ច, ហិតេសុ ច បយោជនំ;

ព្យសនេ អបរិច្ចាគោ, ឥតិទំ មិត្តលក្ខណំ។

៩៨. មិត្តពិត

អាតុរេ ព្យសនេ សចេ, ទុព្ភិក្ខេ បរវិគ្គហេ;

រាជទ្វារេ សុសានេ ច, សង្ខេបំ មិត្តលក្ខិណំ។

ក្នុងមហារហានីតិ គាថា ១៥៣ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាតិចតួច ដូចនេះ

អាតុរេ ព្យសនេ បត្តេ, ទុព្ភិក្ខេ សត្តុវិគ្គហេ;

រាជទ្វារេ សុសានេ ច, យោ តិដ្ឋតិ ស ពន្ធវោ។

ក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថា ២៣៧ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាទៀត ថា

ឧស្សវេ ព្យសនេ ចេវ, ទុព្ភិក្ខេ សត្តុវិគ្គហេ;

រាជទ្វារេ សុសានេ ច, យោ តិដ្ឋតិ សោ ពន្ធវា។

និងក្នុងលោកនីតិ គាថា ៩២ មានសេចក្តីស្រដៀងទៀត ដូចនេះ

រោគាតុរេ ច ទុព្ភិក្ខេ, ព្យសនេ សត្តុវិគ្គហេ;

រាជទ្វារេ សុសានេ ច, យេ តិដ្ឋន្តិ សុមិត្តកា។

៩៩. មិត្តរកបានលំបាក

ហិតេសនោ សុមិត្តោ ច, វិញ្ញូ ច ទុល្លភោ ជនោ;

យថោសធញ្ច សាទុញ្ច, រោគហារី ច សជ្ជនោ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ៩៩, មហារហនីតិ ១៤៥)

១០០. និយាយច្រើនឈឺក

យោ ធុវានិ បរិចជ្ជ, អធុវានោបសេវតិ;

ធុវានិ តស្ស នស្សន្តិ, អធុវេសុ កថាវ កា។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១០០, មហារហនីតិ ១៤៧, #ចាណក្យនីតិ ៦៣)

ក្នុងគម្ពីរមហារហនីតិ គាថា ១៤៧ មានសេចក្តីដូចគ្នាស្ទើរតែគ្រប់ប្រការ ដូចនេះ

យោ ធុវានិ បរិច្ចជ្ជ, អធូវានុបសេវតិ;

ធុវាបិ តស្ស នស្សន្តិ, អធុវេសុ កថាវ កា។

ចំណែកក្នុងគម្ពីរចាណក្យនីតិ គាថា ៦៣ ផ្សេងគ្នាខ្លះល្មមសមគួរ ដូចនេះ

យោ ធុវានិ បរិច្ចជ្ជ, អធុវំ បរិសេវតិ;

ធុវានិ តស្ស នស្សន្តិ, អធុវំ នដ្ឋមេវ ច។

១០១. វិធីគ្រប់គ្រងចិត្តមនុស្ស

លុទ្ធមត្ថេន គណ្ហេយ្យ, ថទ្ធមញ្ជលិកម្មុនា;
ឆន្ទានុវត្តិយា មុឡ្ហំ, យថាភូតេន បណ្ឌិតំ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១០១, មហារហនីតិ ១៤៨, កវិទប្បណនីតិ ២១៧, លោកនីតិ ៧៨)

១០២. មិត្តភាពវេចរិល

សទ្ធាភិក្ខណសំសគ្គា, អសមោសរណេន ច;
ឯតេន មិត្តា ជីរន្តិ, អកាលេ យាចនេន ច។

(ធម្មនីតិ ១០២ មិត្តកថា, មហារហនីតិ ១៥២ ខុ. ជា. មហាពោធិជាតក)

១០៣. មិត្តភាពមាំទាំ

តស្មា នាភិក្ខណំ គច្ឆេ, ន ច គច្ឆេ ចិរាចិរំ;
កាលេន យាចំ យាចេយ្យ, ឯវំ មិត្តា ន ជីយរេ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១០៣, មហារហនីតិ ១៥៣, ខុ. ជា. មហាពោធិជាតក)

១០៤. ភាគ់ផ្លើងតែខ្យល់

យេន មិត្តេន សំសគ្គា, យោគក្ខេមោ វិហីយតិ;
បុព្ពេវជ្ឈាភវំ តស្ស, រក្ខេយ្យក្ខិំវ បណ្ឌិតោ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១០៤, មហារហនីតិ ១៥៦)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១៥៦ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នានិងក្នុងធម្មនីតិ ដូចនេះ

យេន មិត្តេន សំសគ្គោ, យោគក្ខេមោ វិហីយតិ;
បុព្ពេវ ជ្ឈាភវន្តស្ស, រក្ខេ អក្ខិំវ បណ្ឌិតោ។

១០៥. មិត្តដៃគូ

យេន មិត្តេន សំសគ្គា, យោគក្ខេមោ បវឌ្ឍតិ;
ករេយ្យត្តសមំ វុត្តិំ, សព្វកិច្ចេសុ បណ្ឌិតោ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១០៥, មហារហនីតិ ១៥៧)

១០៦. មិត្តល្អដូចជាអំពៅផ្អែម

បព្វេ បព្វេ កមេនុច្ឆុ, វិសេសរសវាគតោ;
តថា សុមេត្តិកោ សាធុ, វិបរិត្តោវ ទុជ្ជនោ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១០៦, មហារហនីតិ ១៥៩, លោកនីតិ ១៦២)

១០៧. កុសលធម៌នាំសុខ

តេនេវ មុនិនា វុត្តំ, ធម្មា យេ កេចិ លោកិយា;
តថា លោកុត្តរា ចេវ, ធម្មា និព្វានកាមិនោ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១០៧, មហារហនីតិ ១៦០)

ចំណែកក្នុងគម្ពីរមហារហនីតិ គាថា ១៦០ មានសេចក្តីដែលស្រដៀង ដូចនេះ

តេនេវ មុនិនា វុត្តំ, យេកេចិ លោកិយា ធម្មា;
តថា និព្វានកាមីនោ, សន្តិ លោកុត្តរា ធម្មា។

១០៨. កល្យាណមិត្ត

កល្យាណមិត្តមាគម្ម, សព្វេតេ ហោន្តិ ចាណិនំ;
តស្មា កល្យាណមិត្តេសុ, កាតព្វំ ហិ សទាទរំ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១០៨, មហារហនីតិ ១៦១)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១៦១ មានសេចក្ដីផ្សេងគ្នាក្នុងបាទគាថាចុងក្រោយ តិចតួច ដូចនេះ

កល្យាណមិត្តមាគម្ម, សព្វេ តេ ហោន្តិ ចាណិនំ;

តស្មា កល្យាណមិត្តេសុ, កាតព្វោ អាទរោ សទា។

១០៩. កំពូលកល្យាណមិត្ត

យោ ហវេ កតញ្ញូកតវេទិ ធីរោ, កល្យាណមិត្តោ ទឡ្ហភត្តិ ច ហោតិ;

ទុក្ខិតស្ស សក្កច្ច ករោតិ កិច្ចំ, តព្វាទំ សប្បុរិសំ វទន្តិ លោកេ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១០៩, មហារហនីតិ ១៦២, កវិទប្បណនីតិ ១៧៩, នរទក្ខទីបនី ២១៧, ខុ. ជា. សរភង្គជាតក)

១១០. មនុស្សដទៃដែលដូចញាត

ហិតការោ បរោ ពន្ធុ, ពន្ធូបិ អហិតោ បរោ;

អហិតោ ទេហជោ ព្យាធិ, ហិតមារញ្ញមោសធំ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១១០, កវិទប្បណនីតិ ២៣៣, លោកនីតិ ៧៩)

១១១. មនុស្សមិនគួរគប់រក

បទុមំវ មុខំ យស្ស, វាចា ចន្ទនសីតលំ;

មធុ តិដ្ឋតិ ជិវ្ហគ្គេ, ហទយេសុ ហលាហលំ;

តាទិសំ នោបសេវេយ្យ, តំ មិត្តំ បរិវជ្ជយេ។

(ធម្មនីតិ មិត្តកថា ១១១, កវិទប្បណនីតិ ២៤៣, លោកនីតិ ៨៨)

នៅលោកនីតិ គាថាទី ៨៨ និងកវិទប្បណនីតិ គាថាទី ២៤៣ មានសេចក្ដីដូចគ្នា គឺមានតែ ៤ បាទប៉ុណ្ណោះ ដោយចែកចេញជា ២ គាថា, តែក្នុងធម្មនីតិនេះ លោកបាននាំគាថា ២ មករួមគ្នា ដោយការកាត់បាទខាងដើម ទើបជាគាថា ៦ បាទ, ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ខ្ញុំសូមនាំគាថាទាំង ២ អំពីគម្ពីរកវិទប្បណនីតិ មកសម្ដែងទុកដូចតទៅ

(១) គាថាទី ២៤៣ ថា

បទុមំវ មុខំ យស្ស, វាចា ចន្ទនសីតលា;
តាទិសំ នោបសេវេយ្យ, ហទយេ តុ ហលាហលំ។

(២) គាថាទី ២២៣ ថា

ទុជ្ជនោ បិយវាទី ច, នេតំ វិស្សាសការណំ;
មធុ តិដ្ឋតិ ជិវ្ហគ្គេ, ហទយេ ហលាហលំ វិសំ។

មិត្តកថា និដ្ឋិតា។

១០. ទុជ្ជនកថា - ថ្លែងទុរជន

១១២. យល់ខុសជាពាល

កត្វាន កុសលំ កម្មំ, កត្វានកុសលំ បុរេ;
សុខិតំ ទុក្ខិតំ ហោន្តំ, សោ ពាលោ យោ ន បស្សតិ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១១២, មហារហនីតិ ១១៣)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថាទី ១១៣ ក្នុងបាទគាថាទី ៣ មានសេចក្ដីស្រដៀងដូចនេះ

កត្វាន កុសលំ កម្មំ, កត្វា ចាកុសលំ បុរេ;
សុខិតទុក្ខិតា ហោន្តិ, សោ ពាលោ យោ ន បស្សតិ។

១១៣. ជនពាលសម្គាល់ខុស

កាលក្ខេបេន ហាបេតិ, ធានសីលាទិកំ ៩ខ្លោ;
អជីវិបិ ជីវំ មញ្ញេ, អត្តានំ សស្សតីសមំ។

(ធម្មនីតិ ១១៣ ទុជ្ជនកថា, មហារហានីតិ ១១៥)

ក្នុងសទ្ទនីតិ ធាតុមាលា លោករួមសព្ទដែលសំដៅដល់ជនពាល រួម ១៩ សព្ទ ទុកដូចនេះ

ពាលោ អវិទ្វា អញ្ញោ ច, អញ្ញាណី អវិចក្ខណោ;
អបណ្ឌិតោ អកុសលោ, ទុម្មេធោ កុមតិ ៩ខ្លោ។
ឯឡមូគោ ច និប្បញ្ញោ, ទុម្មេធី អវិទូ មគោ;
អវិញ្ញូ អន្ធពាលោ ច, ទុប្បញ្ញោ ច អវិទ្ទសុ។

១១៤. លុបបំបាត់អំពើបាប

ពាលោធ ចាបកំ កត្វា, ន តំ ឆឌ្ឌេតុមុស្សហេ;
កឹ ព្យគ្ឃអាទិ កច្ឆន្តោ, បទំ មក្ខេតុមុស្សហេ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១១៤, មហារហានីតិ ១១៦)

១១៥. លក្ខណៈមនុស្សល្ងង់

និទ្ទាលោបិច កាមេតិ, ទុព្ពលោ វេរិកំករោ;
មន្ទសត្តោ វិវាទត្ថី, តិវិជំ មុឡ្ហលក្ខណំ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១១៥, មហារហានីតិ ១២១)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១២១ មានសព្ទខ្លះដែលផ្សេងគ្នាតិចតួច ដូចនេះ

និជនោ ចាបិ កាមេតិ, ឧព្ពលោ កលហំបិយោ;
មន្ទសត្តោ ទិវានត្ថិ, តិវិធំ មុឡ្ហលក្ខណំ។

១១៦. លក្ខណៈមនុស្សអាក្រក់

អន្ធ្វាយំ គមយន្តោ, អបុច្ឆា ពហុភាសកោ;
អត្តក្ខុណំ បសំសន្តិ, តិវិធំ ហីនលក្ខណំ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១១៦, លោកនីតិ ៣១, កវិទប្បណនីតិ ៩២)

ចំណែកក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថា ៩២ មានត្រឹមតែបាទគាថាចុងក្រោយដែលបែកផ្សេងគ្នា ដូចនេះ

អន្ធ្វាយំ គមយន្តោ, អបុច្ឆា ពហុភាសកោ;
អត្តគុណំ បកាសន្តោ, តិវិធោ ហីនបុគ្គលោ។

១១៧. ចិត្តមនុស្សអាក្រក់

យថាចុឧុម្ប្បរា បក្កា, ពហិរត្តកមេវ ច;
អន្តោ កិមិលបូរណោ, ឯវំ ឧុជ្ជនជម្មតា។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១១៧, លោកនីតិ ៤៣, កវិទប្បណនីតិ ២១៨)

ក្នុងលោកនីតិ គាថា ៤៣ មានសេចក្តីជាក់ច្បាស់ គួរចងចាំនាំទៅប្រើ ដូចនេះ

យថា ឧឧុម្ពរបក្កា, ពហិរត្តកមេវ ច;
អន្តោ កិមីហិ សម្បុណ្ណា, ឯវំ ឧុជ្ជនហទ្ទយា។

១១៨. ឆ្នាំងទឹកកន្លះ

យទូនកំ សណតិ តំ, យំ បូរំ សន្តមេវ តំ;

អឌ្ឍកុម្ភូបមោ ពាលោ, យំ បូរកុម្ភោវ បណ្ឌិតោ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១១៨, មហារហនីតិ ១២៤)

១១៩. ខាត់ពណ៌ធ្យូង

ពុជេហិ សាសមានោបិ, ខលោ ពហុតកេតវោ;

ឃំសិយមានោបង្គារោ, និលមត្តំ និកច្ឆតិ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១១៩, មហារហនីតិ ១២៥)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១២៥ មានសេចក្ដីស្រដៀង ដូចនេះ

ពុជេហិ ភាសមានោបិ, ខលោ ពហុតកេតវោ;

ឃំសិយមានោ អង្គារោ, និលមត្តំ ន កច្ឆតិ។

១២០. ហេតុធ្វើឲ្យបណ្ឌិតធ្លាក់ចុះ

មុឡ្ហសិស្សោបទេសេន, កុនារីករណេន ច;

ខលសត្តូហិ សំយោគា, បណ្ឌិតោប្យវសីទតិ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២០, មហារហនីតិ ១១៩, កវិទប្បណនីតិ ១៣០, លោកនីតិ ១២៧)

១២១. គុណរបស់ជនពាល

ចារុតា បរទារាយ, ជនំ លោកតបត្តិយា;

បសុតំ សាធុនាសាយ, ខលេ ខលតរា កុណា។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២១, មហារហនីតិ ១២៦)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១២៦ មានសេចក្ដីផ្សេងគ្នាក្នុងបាទគាថាទី ២ ដូចនេះ

ចារុតា បរធារាយ, ជនំ លោកតប្បតិយា;

បសុតំ សាធុនាសាយ, ខលេ ខលតរា កុណា។

១២២. ថាគាត់គឺជាខ្លួនគាត់ផ្ទាល់

ឥតោបាហសតំ លោកេ, កិញ្ចិ តស្ស ន វិជ្ជតិ;

ឱជ្ជនោតិ ច យំ អាហ, សុជនំ ឱជ្ជនោ សយំ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២២, មហារហនីតិ ១២៧)

១២៣. មនុស្សចូលចិត្តរករឿង

ន វិនា បរវាទេន, រមន្តិ ឱជ្ជនា ខលុ;

ន សា សព្ពរសេ ភុត្វា, វិនាសុត្ថេន តុស្សតិ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២៣, មហារហនីតិ ១២៩)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១២៩ មានសព្ទក្នុងបាទគាថាចុងក្រោយដែលផ្សេងគ្នាយ៉ាងជាក់ច្បាស់ ដូចនេះ

ន វិនា បរវាទេន, រមន្តេ ឱជ្ជនា ខលុ;

ន សា សព្ពរសេ ភុត្វា, វិនា វច្ចេន តុស្សតិ។

សម្គាល់ហេតុ : សំនួនរបស់លោកបុព្វាចារ្យទាំង ២ ប្រាកដដូចនោះ ព្រោះថា គាថាច្បាប់ដើមដែលលោកប្រើមានសេចក្តីបែកផ្សេងគ្នា (ឃ្លៀងឃ្លាត ក្នុងបាទទី ១ ជា បរទារេន និងបាទចុងក្រោយលោកញែកជា ទិនា សុទ្ធេន) ដូចនេះ

ន ទិនា បរទារេន, រមន្តិ ឧុជ្ជនា ខលុ;

ន សា សព្ពរសេ កុត្តា, ទិនា សុទ្ធេន តុស្សតិ។

១២៤. ចិត្តជនពាល

តប្បេតេ យាតិ សម្ពន្ធំ, ទ្រុទំ ភទត្យទនតំ;

មុទុ ឧុជ្ជនចិត្តំ ន, កិំ លោហេន បមីយតេ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២៤, មហារហានីតិ ១៣០)

ចំណែកក្នុងមហារហានីតិ គាថា ១៣០ មានសេចក្តីស្រដៀង ដូចនេះ

តប្បេតេ យាតិ សន្ធានំ, ឧទោ ភទតិទនតំ;

មុទុំ ឧុជ្ជនចិត្តំ កិំ, លោហេន ឧបមីយតេ។

១២៥. ជនពាលដូចពស់ពិស

តស្មា ឧុជ្ជនសំសគ្គំ, អាសីវិសមិវោរគំ;

អារកា បរិវជ្ជេយ្យ, ភូតកាមោ វិចក្ខណោ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២៥, មហារហានីតិ ១៣១)

១២៦. ជនពាលដូចអណ្តាតភ្លើង

ឧុជ្ជនេន ហិ សំសគ្គំ, សត្តុតាបិ ន យុជ្ជតិ;

តត្តោវ ឌយ្ហត្យង្គារោ, សន្តោ កាឡ្ហាយតំ ករោ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២៦, មហារហនីតិ ១៣២, កវិទប្បណនីតិ ២២២)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១៣២ មានសេចក្តីដែលផ្សេងគ្នា ដូចនេះ

ទុជ្ជនេន ហិ សំសគ្គោ, សត្តុតាបិ ន យុជ្ជតេ;

តត្តោ ទហតិ អង្គារោ, សន្តោ តុ កាលកំ ករោ។

ចំណែកក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថា ២២២ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាទៀត ឃើញបានជាក់ច្បាស់ ដូចនេះ

ទុជ្ជនេន សមំ វេរំ, សខ្យញ្ចាបិ ន ការយេ;

ឧណ្ហោ ទហតិ ចង្គារោ, សីតោ កណ្ហាយតេ ករំ។

១២៧. មនុស្សអាក្រក់គួរវៀរ

ទុជ្ជនោ វជ្ជនីយោវ, វិជ្ជាយាលង្កតោបិ ចេ;

មណិនាលង្កតោ សន្តោ, សប្បោ កិំនុ ភយំ ករោ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២៧, មហារហនីតិ ១៣៣, កវិទប្បណនីតិ ២២៤, #ចាណក្យនីតិ ២៥)

ចំណែកក្នុងគាថាទី ១៣៣ ចាកគម្ពីរមហារហនីតិ មានសេចក្តីដូចនេះ

ទុជ្ជនោ វជ្ជនីយោវ, វិជ្ជាយាលង្កតោបិ ចេ;

មណិនាលង្កតោ សន្តោ, សប្បោ កិំ ន ភយង្ករោ។

ចំណែកគាថាទី ២២៤ មកចាកគម្ពីរកវិទប្បណនីតិ មានសេចក្តីថា

ទុជ្ជនោ បរិហាតព្វោ, វិជ្ជាយាលង្កតោបិ ច;

មណិនា ភូសិតោ សប្បោ, កិមេសោ ន ភយង្ករោ។

១២៨. មិត្តក្នុងជនពាល

អគ្គិនោ ទហតោ ទាយំ, សខា ភវតិ មាលុតោ;

សោឯវ ទីបំ នាសេតិ, ខលេ នត្ថេវ មិត្តតា។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២៨, មហារហានីតិ ១៣៤)

១២៩. ជនពាលអាចជាងពស់

សប្បោ ទុដ្ឋោ ខលោ ទុដ្ឋោ, សប្បា ទុដ្ឋតរោ ខលោ;

មន្តោសធេហិ សោ សប្បោ, ខលោ កេនុបសម្មតិ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១២៩, លោកនីតិ ៦៩, កវិទប្បណនីតិ ២០៩)

១៣០. ស្តៅទឹកឃ្មុំ

ហាទយដ្ឋេន សុតេន, ខលោ នេវ សុសីលតា;

មធុនា កោសំ. និ.រដ្ឋេន, និម្ពោ កិំ មធុរោ ភវេ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៣០, មហារហានីតិ ៤៧)

ក្នុងមហារហានីតិ គាថា ៤៧ មានសេចក្ដីផ្សេងគ្នាក្នុងបាទគាថាចុងក្រោយ ដូចនេះ

សុតេន ហាទយដ្ឋេន, ខលោ នេវ សុសីលតា;

មធុនា កោសំ. និ.រដ្ឋេន, និម្ពោ កិំ មធុរាយតេ

១៣១. ផ្លូវសំរាម

អសតំ សម្បយោគេន, សន្តោបិ អសន្តោ ភវេ;

មក្តោ កចទរយុត្តោ, ឧជុម្ហិ អសាធុ ភវេ។

(ធម្មនីតិ ១៣១ ទុជ្ជនកថា)

១៣២. ស្លឹកឈើរុំត្រីស្អុយ

បូតិមច្ឆំ កុសគ្គេន, យោ នរោ ឧបនយ្ហតិ;

កុសាបិ បូតិំ វាយន្តិ, ឯវំ ពាលុបសេវនា។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៣២, ខុ. ឥតិ. ២៥/២៥៤, ខុ. ជា. ,)

១៣៣. មិនឃើញ មិនស្តាប់ មិនគប់រក

ពាលំ ន បស្សេ ន សុណេ, ន ច ពាលេន សំវសេ;

ពាលេនាលាបសល្លាបំ, ន ករេ ន ច រោចយេ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៣៣ #នីតិមញ្ជរី ១១ ខុ. ជា.)

១៣៤. ការមិនឃើញជនពាលជាសេចក្តីល្អ

អនយំ នេតិ ទុម្មេធោ, អធុរាយំ និយុញ្ជតិ;

ទុន្នយោ សេយ្យសោ ហោតិ, សម្មា វុត្តោ បកុប្បតិ;

វិនយំ សោ ន ជានាតិ, សាធុ តស្ស អទស្សនំ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៣៤ នរទក្ខទីបនី ២៦១ ខុ. ជា.)

១៣៥. ដូចវែកមិនដឹងរសសម្ល

យាវជីវម្បិ ចេ ពាលោ, បណ្ឌិតំ បយិរូបាសតិ;

ន សោ ធម្មំ វិជានាតិ, ទព្វី សូបរសំ យថា។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៣៥ លោកនីតិ ២៥ កវិទប្បណនីតិ ២១៩, ខុ. ធ.)

១៣៦. លាភសក្ការៈសម្លាប់មនុស្សអាក្រក់

ផលំ វេ កទលឹ ហន្តិ, ផលំ វេឡុំ ផលំ នឡំ;

សក្ការោ កាបុរិសំ ហន្តិ, កព្ភោ អស្សតរឹ យថា។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៣៦ នរទក្ខទីបនី ១៦៩ #សំ. ស. , #សំ. និ. #អង្គុ. ចតុក្ក.)

១៣៧. សុនខឃើញគ្នា ជនពាលឃើញមនុស្សល្អ

សុនខោ សុនខំ ទិស្វា, ទន្តំ ទស្សេតិ ហឹសិតិ;

ទុជ្ជនោ ទុជ្ជនំ ទិស្វា, រោសយំ ហឹសមិច្ឆតិ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៣៧ លោកនីតិ ៥៥ កវិទប្បណនីតិ ១៨៨)

១៣៨. ដូចគ្នារកមិនបាន

មណ្ឌូកោបិ នុក្កោ សីហោ, សូករោបិ នុក្កោ ទីបិ;

ពិលារោ សទិសោ ព្យគ្ឃោ, ទុប្បញ្ញោបិ ន បញ្ញវា។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៣៨ លោកនីតិ ៣៩)

ក្នុងលោកនីតិ គាថា ៣៩ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាដូចនេះ

មណ្ឌូកេបិ ឧក្រេ សីហេ, សូករេបិ ឧហេ ទីបេ;

ពិឡារេ សទិសេ ព្យគ្ឃេ, សព្វ ជីវេ សិប្បសមេ។

១៣៩. ល្ងង់អួតឆ្លាត

មណ្ឌូកោបិ សីហោ វិយ, កាកោ កណ្ហោ បិញ្ញោ បិញ្ញោ;

ពាលោ ច បណ្ឌិតោ វិយ, ដីរោ បុច្ឆោ វយេ វយេ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៣៩ លោកនីតិ ៣៣)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិ គាថា ៣៣ លោកប្រកបវិភត្តិផ្សេងគ្នាឃើញបានជាក់ច្បាស់ សូមយកមកប្រកបទុកដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាដូចនេះ

មណ្ឌូកេបិ ឧគ្រេ សីហោ, កាកក្កហោ បិយេ បិយេ;

អបណ្ឌីបិ បណ្ឌី ហុត្វា, ដីរា បុច្ឆោ វយេ វយេ។

១៤០. អ្នកប្រទូសរ៉ាយ

កាកោ ទុដ្ឋោ សកុណេសុ, ឃរេ ទុដ្ឋោ ច មូសិកោ;

វានរោ ច វនេ ទុដ្ឋោ, មនុស្សេសុ ច ព្រាហ្មណោ។

(ធម្មនីតិ ទុជ្ជនកថា ១៤០ លោកនីតិ ៦៣, កវិទប្បណនីតិ ២១៣)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិ គាថា ៧៣ និងកវិទប្បណនីតិ គាថា ២១៣ មានសេចក្ដីដូចគ្នា តែផ្សេងចាកធម្មនីតិត្រង់ទីរវាងបាទគាថាផ្សេងគ្នា និងប្រកបវិភត្តិផ្សេងគ្នាក្នុងខ្លះសព្ទដូចនេះ

ឃរេ ទុដ្ឋោ មូសិកោ ច, វនេ ទុដ្ឋោ ច វានរោ;

សកុណោ ច ទុដ្ឋោ កាកោ, នរេ ទុដ្ឋោ ច ព្រាហ្មណោ។

ទុជ្ជនកថា និដ្ឋិតា។

១១. សុជនកថា - ថ្លែងមនុស្សល្អ

១៤១. របស់គួរមានប្រចាំផ្ទះ

តិណានិ ភូមិ ឧទកំ, ចតុត្ថំ វាក្យសុន្ឫតំ;
ឯតានិ ហិ សតំ គេហេ, នោ ឆិជ្ជន្តេ កទាចិបិ។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៤១ មហារហនីតិ ៣០)

១៤២. ទ្រព្យរបស់សប្បុរស

អម្ពុំ ពិវន្តិ នោ នជ្ជោ, រុក្ខា ខាទន្តិ នោ ផលំ;
មេឃោ កទាចិ នោ សស្សំ, បរត្ថាយ សតំ ធនំ។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៤២, លោកនីតិ ៦៤, មហារហនីតិ ៣១, កវិទប្បណនីតិ ៥៥)

១៤៣. ដល់នៅឆ្ងាយមិនមែនឧបសគ្គ

គុណា កុព្វន្តិ ទូតត្តំ, ទូរេបិ វសតំ សតំ;
កេសំ. និ.កេ គន្ធមាឃាយ, គច្ឆន្តិ ភមរា សយំ។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៤៣, មហារហនីតិ ៤១, កវិទប្បណនីតិ ១៩៩)

១៤៤. មិនគួរគប់រកមនុស្សឆ្កួត

អាកិណ្ណោបិ អសព្ពីជ, អសំសដ្ឋោវ កន្ទកោ;
ពហុនា សន្ថជាតេន, កច្ឆេ ន ឧម្មត្តកេន។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៤៤, មហារហនីតិ ៥០, កវិទប្បណនីតិ ២០៥)

១៤៥. សុភមង្គលយូរអង្វែង

ចាបមិត្តេ ទិទដ្ឋេត្វា, កវេយ្យុត្តមបុគ្គលំ;
ឱទាធេ ចស្ស តិដ្ឋេយ្យ, បគ្គណ្ហោ អចលំ សុខំ។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៤៥, មហារហានីតិ ៦២, កវិទប្បណនីតិ ១១៤, ខុ. ថេរ. ២៦/៣២២)

១៤៦. ធម្មតារបស់មនុស្សល្អ

យថា ច បនសា បក្កា, ពហិ កណ្ដកមេទ ច;
អន្តោ អមតបូរណោ, ឯទំ សុជនជម្មតា។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៤៦, លោកនីតិ ៤៤, កវិទប្បណនីតិ ២២៥)

ក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថា ២២៥ មានសេចក្ដីដែលគួរចងចាំជាបែបយ៉ាងដូចនេះ

យថាបិ បនសបក្កា, ពហិ កណ្ដកមេទ ច;
អន្តោ អមតសម្បុណ្ណា, ឯទំ សុជនហទយា។

១៤៧. ក្រអូបក្លិនករុណា

តគ្គរញ្ច បលាសេន, យោ នរោ ឧបនយ្ហតិ;
បត្តាបិ សុរភិ ទាយន្តិ, ឯទំ ជីរុបសេទនា។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៤៧, លោកនីតិ ៤០, កវិទប្បណនីតិ ៧៨, ខុ. ឥតិ. , ខុ. ជា.)

១៤៨. ពរដែលគួរសូម

ជីរំ បស្សេ សុណោ ជីរំ, ជីរេន សហ សំទសេ;

ជីវនោលាបសល្លាបំ, តំ ករេ តញ្ញ ពេចយេ។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៤៨, កវិទប្បណនីតិ ១៥៤, ខុ. ជា.)

១៤៩. ការគប់រកប្រាជ្ញជាសេចក្ដីល្អ

នយំ នយតិ មេធាវី, អធុរាយំ ន យុញ្ជតិ;

សុនយោ សេយ្យសោ ហោតិ, សម្មា វុត្តោ ន កុប្បតិ;

វិនយំ សោ បជានាតិ, សាធុ តេន សមាគមោ។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៤៩, កវិទប្បណនីតិ ១៥៥, នរទក្ខទីបនីតិ ២៦២ ខុ. ជា.)

១៥០. វិញ្ញូជនអ្នកឆ្លាត

មុហុត្តមបិ ចេ វិញ្ញូ, បណ្ឌិតំ បយិរុបាសតិ;

ខិប្បំ ធម្មំ វិជានាតិ, ជិវ្ហា សូបរសំ យថា។

(ធម្មនីតិ សុជនកថា ១៥០, កវិទប្បណនីតិ ៧៦, លោកនីតិ ២៦ ខុ. ធ.)

សុជនកថា និដ្ឋិតា។

១២. ពលកថា - ថ្លែងកម្លាំង

១៥១. កម្លាំងដ៏ប្រសើរ

ពាហុពលញ្ច អមច្ចំ, ភោគំ អភិជច្ចំ ពលំ;

ឥមេហិ ចតុពលេហិ, បញ្ញា វេ សេដ្ឋតំ ពលំ។

(ធម្មនីតិ ពលកថា ១៥១)

១៥២. ពលៈ ៤

ពលំ បក្ខីនមាកាសោ,　　　　មច្ឆានំ ឧទកំ ពលំ;
ទុព្ពលស្ស ពលំ រាជា,　　　　កុមារានំ រុទំ ពលំ។

(ធម្មនីតិ ពលកថា ១៥២, កវិទប្បណនីតិ ២៥៧, #ចាណក្យនីតិ ៦២, លោកនីតិ ១១៨)

ចំណែកក្នុងចាណក្យនីតិ គាថា ៦២ មានសេចក្តីបែកផ្សេងគ្នាក្នុងបាទគាថាទី ៣ និង ទី ៤ ដូចនេះ

ទុព្ពលស្ស ពលំ រាជា,　　　　ពាលានំ រោទនំ ពលំ;
ពលំ មូឡ្ហស្ស មោនិត្តំ,　　　　ចោរានំ អតថំ ពលំ។

១៥៣. ឥត្ថីពលៈ

ពលំ ចន្ទោ ពលំ សូរោ,　　　　ពលំ សមណព្រាហ្មណា;
ពលំ វេលំ សមុទ្ទស្ស,　　　　ពលំតិពលមិត្ថិយា។

(ធម្មនីតិ ពលកថា ១៥៣)

១៥៤. អ្នកមានកម្លាំង

សព្វាទានំ ពលំ សីហោ,　　　　គរោ បុឡ្យុតកោ ពលំ;
គរោ កិប្បិលិកោ នរោ,　　　　រាជា សព្ពេ សមគ្គគោ។

(ធម្មនីតិ ពលកថា ១៥៤)

១៥៥. គត-ផ្លូវនៅ

គតិ មិគានំ បវនំ,　　　　អាកាសោ បក្ខីនំ គតិ;

វិរាគោ គតិ ធម្មានំ, និព្ពានារហតំ គតិ។

(ធម្មនីតិ ពលកថា ១៥៥)

ពលកថា និដ្ឋិតា។

១៣. ឥត្ថីកថា - ថ្លែងស្ត្រី

១៥៦. កុលស្ត្រី

វរេយ្យ កុលជំ បញ្ញោ, វិរូបមបិ កញ្ញកំ;
ហីនាយបិ សុរូបាយ, វិវាហំ សទិសំ ករេ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៥៦, មហារហនីតិ ២១៥)

១៥៧. ស្ត្រីក្នុងដួងចិត្ត

សាមា មិតង្គី សុកេសី, តនុមជ្ឈិមទន្តវា;
ឧស្សង្គិយា មុខវណ្ណា, គម្ភីរនាភិ វាចកា;
សុសីលា វាយមតិ ច, ហីនកុលំបិ វាហយេ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៥៧, លោកនីតិ ១០៧)

ក្នុងលោកនីតិ គាថា ១០៧ នៃឥត្ថីកណ្ឌ មានចិត្តសេចក្ដីជាយ៉ាងដូចគ្នា តែលោកតែងទុកដោយឆន្ទដទៃ ចូលចិត្តថាជាឥន្ទវជិរ ឆន្ទ ១១ ព្យាង្គ ក្នុងបាទទី ១ ២ និង ៣ ចំណែកបាទទីចុងក្រោយមិនជ្រាបថាជាឆន្ទអ្វីប្រភេទណា សាកល្បងទស្សនាមើលចុះ

សាមា មិតង្គី តនុមជ្ឈកគ្គា, សុព្ភូ សុកេសី សមទន្តបន្តី;
គម្ភីរនាភី យុវតី សុសីលី, ហីនេ កុលេ ជាតាបិ វិវាហ្យា។

១៥៨. ស្ត្រីដ៏ប្រសើរ

ភុត្តោ មាតាវ ភោជេសិ, ភរណេសុ ច ជាតិយោ;
កម្មេសុ សកបត្តិ ច, កតកម្មេសុ ជាតិ នំ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៥៨)

១៥៩. នារីដ៏ប្រសើរ

ជម្មេសុ បតិដ្ឋា និច្ចំ, សយនេសុ ច វណ្ណិកា;
កុលេសុ ភាតរំ វាចី, យា នារី សេដ្ឋសម្មតា។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៥៩)

ក្នុងលោកនីតិ គាថា ១០៦ លោកបានរួមគាថា ១៥៨ និង ១៥៩ ក្នុងធម្មនីតិទុកក្នុងទីដូចគ្នា ដែលមានសេចក្ដីជាក់ច្បាស់ និងពិស្ដារ ព្រមគ្នានេះ បាននាំពាក្យប្រែចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យមកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សារបស់អ្នកដែលចាប់អារម្មណ៍ដូចខាងក្រោម

កុត្តេសុ មណ្ឌេសុ ជនីវ កន្តិនី, កុយ្ហោ ច ឋានេ ភគិនីវ ហិរិណី;
កម្មេសុ បត្តេសុ ករោតិ ទាសីវ, ភយេសុ មន្តី សយនេសុ រាមយេ;
រូបីសុ សិក្ខី កុបនេសុ ខន្តិនី, សា នារី សេដ្ឋាតិ វទន្តិ បណ្ឌិតា;
កាយស្ស ភេទា ច ទិវេ ភវេយ្យ សា។

១៦០. ត្រូវសាងត្រូវសម

យោ នំ ភរតិ សព្ពទា, និច្ចំ អាតាបិ ឧស្សុកោ;
សព្ពកាមហរំ ពោសំ, ភត្តារំ នាតិមញ្ញតិ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦០, មហារហនីតិ ២១០, អង្គុ. បញ្ចក.)

១៦១. ស្ត្រីឆ្លាត

ន ចាបិ ស្វត្ថិ កត្តារំ, ឥច្ឆាចារេន ពោសយេ;

ភត្តុ ច ករុនោ សព្ពេ, បតិ បូជេតិ បណ្ឌិតា។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦១, មហារហនីតិ ២១១, អង្គុ. បញ្ចក.)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ២១១ មានសេចក្តីដែលផ្សេងគ្នាតិចតួច ដូចនេះ

នាចាបិ សោត្ថិ ភត្តារំ, ឥស្សាចារេន ពោសយេ;

ភត្តុ ច ករុនោ សព្ពេ, បដិបូជេតិ បណ្ឌិតោ។

១៦២. គួនារីឥរិយា

ឧដ្ឋាហិកា អនលស្សា, សង្គាហិកា ហិជនេ;

ភត្តុមនាបំ ចរតិ, សម្ភតមនុរក្ខតិ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦២, មហារហនីតិ ២១២, អង្គុ. បញ្ចក.)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ២១២ មានសេចក្តីស្រដៀងគួរដល់ការសិក្សាប្រៀបធៀប ដូចនេះ

ឧដ្ឋាយិកា អនាលាសា, សង្គហិតបរិជ្ជនា;

ភត្តុ មនាបំ ចរតិ, ភត្តកំ អនុរក្ខតិ។

១៦៣. មនាបនេទា

ឯទំ វត្តតិ យា នារី, ភត្តុឆន្ទវសានុកា;

មនាថា នាម តេ ទេវា, យត្ថ សា ឧបបជ្ជតិ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦៣, មហារហនីតិ ២១៣, អង្គុ. បញ្ចក.)

១៦៤. ស្ត្រីជាទ្រព្យប្រសើរបំផុត

ឥត្ថិយេកច្ចិយោទាបិ, សេយ្យា ទុត្តាទ មុនិនា;

ភណ្ឌានំ ឧត្តមា ឥត្ថី, អគ្គុបដ្ឋាយិកាតិបិ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦៤, មហារហនីតិ ២០៩)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថា ២០៩ មានសេចក្ដីស្រដៀងនិងៈជាក់ច្បាស់ជាង សូមយកមកប្រៀបធៀបគ្នាដើម្បីសិក្សាឲ្យក្រៃលែង ១ ឡើងទៅ ដូចនេះ

ឥត្ថីបិ ហិ ឯកច្ចិយា, សេយ្យា ទុត្តាទ មុនិនា;

ភណ្ឌានមុត្តមំ ឥត្ថី, អគ្គុបដ្ឋាយិកាតិ ច។

គាថានេះលោកចង់សំដៅដល់ព្រះបាឡីដែលមកក្នុងព្រះសុត្តន្តបិដក សំយុត្ត និកាយ សគាថវគ្គ (សំ. ស.) ដែលទេវតាបានទូលសួរបញ្ហានឹងៈព្រះដ៏មានព្រះភាគដោយ ២ គាថាមានសេចក្ដីថា...។

ទេវតាទូលថាមថា :

កឹសុ ឥស្សរិយំ លោកេ, កឹសុ ភណ្ឌានមុត្តមំ;

កឹសុ សត្ថមលំ លោកេ, កឹសុ លោកស្មិមព្ពុទំ។

កឹសុ ហរន្តំ វារេន្តិ, ហរន្តោ បន កោ បិយោ;

កឹសុ បុនប្បុនាយន្តំ, អភិនន្ទន្តិ បណ្ឌិតា។

ព្រះដ៏មានព្រះភាគត្រាស់តបថា :

ទសោ ឥស្សរិយំ លោកេ, ឥត្ថី ភណ្ឌានមុត្តមំ;

កោធោ សត្ថមលំ លោកេ, ចោរា លោកស្មិមព្ពុទា។

ចោរំ ហរន្តិ វារេន្តិ, ហរន្តោ សមណោ បិយោ;

សមណំ បុនប្បុនាយន្តំ, អភិនន្ទន្តិ បណ្ឌិតាតិ។

១៦៥. នារីមានមាយា

មាតរា ជីតរា វាបិ, ភគិនិយា វិចក្ខណោ;

ន វិវិត្តាសនេ មន្តេ, នារី មាយាវិនី ននុ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦៤, មហារហនីតិ ១៩៨)

១៦៦. អ្វីដែលស្ត្រីចូលចិត្តធ្វើត្រាប់តាម

វិជ្ជុតានញ្ច លោលត្តំ, សត្ថានញ្ចាតិតិក្ខណំ;

សិឡ្យតំ វាយុតេជានំ, អនុកុព្ពន្តិ នារិយោ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦៦, មហារហនីតិ ១៩៩)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១៩៩ មានសេចក្តីខ្លះសព្ទផ្សេងគ្នាខ្លះ ដូចនេះ

វិជ្ជុតានញ្ច លោលត្តំ, សត្ថានញ្ចាតិតិក្ខណំ;

សីឃតំ វាយុតេជានំ, អនុកុព្ពន្តិ នារិយោ។

១៦៧. ស្ត្រីច្រើនជាងបុរស

ទិគុណោ ជីនមាហារោ, ពុទ្ធិចាបិ ចតុគ្គុណោ;

ឆក្កុណោ ហោតិ ទាយាទោ, កាមោ ចទ្ធកុណោ ភវេ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦៧, លោកនីតិ ១៦១, មហារហនីតិ ២០០, កវិទប្បណនីតិ ៣៣១)

១៦៨. មិនស្គាល់ពេញលេញ

ឯកមេកាយ ឥត្ថិយា, អដ្ឋអដ្ឋបតិនោ សិយុំ;

សូរា ច ពលវន្តោ ច, សព្វកាមរសាហរា;

ករេយ្យ នវមេ ឆន្ទំ, ឧនត្តា ហិ ន បូរតិ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦៨, មហារហនីតិ ២០១)

១៦៩. ការលែងលះល្អប្រសើរ

ទិវានសីលី ឧស្សុយា, បស្សន្តកណ្ហិកាកតា;

អមិតា កុញ្ជនា និទ្ធា, សតំ បុត្តំបិ តំ ជហេ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៦៩, លោកនីតិ ១០៥)

សូមនាំគាថាដូចគ្នានេះក្នុងលោកនីតិ គាថា ១០៥ ឆដ្ឋសង្គាយនា មានសេចក្ដីដូចនេះ

ទិវានសីលិំ ឧសូយភាណិនិំ, សម្បស្សកណ្ហិំ ពហុចាកកុត្តិនិំ;

អក្កន្តកុត្តិំ បរគេហវាសិនិំ, នារិំ ចជេ បុត្តសតម្បិ បូមា។

ចំណែកលោកនីតិ (ច្បាប់លោកនីតិត្រៃវាក្យ គាថាទី ៥០៥ ទំព័រ ១២២) មានសេចក្ដីផ្សេងគ្នាឯងទៀត ព្រមគ្នាបានកាត់ពាក្យប្រែដែលពីរោះមកប្រកបទុកដោយដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាថា

ទិវានសីលិ ច ឧស្សុយ្យភាណិនី, បស្សន្តិកណ្ហិ ពហុចាកតក្កិនី;

អត្តន្តកត្តី បរកេហាទាសិនី, នារី ចត្តា បុត្តសតាបិ បុមា។

១៧០. ស្ត្រីចិត្តច្រើន

លបន្តិ សទ្ធិមញ្ញេន, បស្សន្តញ្ញំ សវិព្ភមា;

ចិត្តកំ ចិន្តយន្តញ្ញំ, នារីនំ នាម កោ បិយោ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៧០, មហារហនីតិ ២០២)

១៧១. អន្ទាក់ខ្យល់

កណ្ឋោយ្យ ទាតំ ជាលេន, សាគរមេកចាណិនា;

ឧសិញ្ចេយ្យ ច តាឡ្ហេន, សកេន ជនយេ រវំ;

បមាទាសុ ទិសជ្ជេយ្យ, ឥត្ថិយេសាទ ជម្មតា។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៧១, មហារហនីតិ ២០៨)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថា ២០៨ គាថានេះមានសេចក្តីបែកផ្សេងគ្នាខ្លះ ដូចនេះ

ទាតំ ជាលេន នភោ បរាមសេ, ឱសិញ្ចេ សាគរំ ឯកចាណិនា;

សកេន តាលេន ជនេយ្យ ឃោសំ, យោ សព្ពភាវំ បមទាសុ ឱសជេ។

១៧២. ទោសរបស់ស្ត្រី

ជិវ្ហាសហស្សិកោ យោ ហិ, ជីវេ វស្សសតំ នរោ;

តេន និកម្មុនា ទុក្ខោ, ជីទោសោ កិំ ខយំ កតោ។

(ធម្មនីតិ ឥត្ថីកថា ១៧២, មហារហនីតិ ២០៣)

ឥត្ថីកថា និដ្ឋិតា។

១៤. បុត្តកថា - ថ្លែងបុត្រ

១៧៣. សេចក្ដីសង្ឃឹមឪពុកម្ដាយ

បញ្ច ឋានានិ សម្បស្សំ, បុត្តមិច្ឆន្តិ បណ្ឌិតា;
ភតោ វា នោ ភរិស្សតិ, កិច្ចំ វា នោ ករិស្សតិ។

(ធម្មនីតិ បុត្តកថា ១៧៣, មហារហនីតិ ១០៤-៥, កវិទប្បណនីតិ ២៨២-៣, អង្គុ. បញ្ចក.)

១៧៤. សេចក្ដីសង្ឃឹមឪពុកម្ដាយ

កុលវំសោ ចិរំ តិដ្ឋេ, ទាយជ្ជំ បដិបជ្ជតិ;
អថវាបន បេតានំ, ទក្ខិណានុបទស្សតិ។

(ធម្មនីតិ បុត្តកថា ១៧៤, មហារហនីតិ ១០៤-៥, កវិទប្បណនីតិ ២៨២-៣, អង្គុ. បញ្ចក.)

១៧៥. បុត្រ ៣ ជំពូក

អតិជាតមនុជាតំ, បុត្តមិច្ឆន្តិ បណ្ឌិតា;
អវជាតំ ន ឥច្ឆន្តិ, យោ ហោតិ កុលឆិន្ទកោ។

(ធម្មនីតិ បុត្តកថា ៥១, ១៧៥, មហារហនីតិ ១០៣, កវិទប្បណនីតិ ២៨១ ខុ. ឥតិ.)

សូមនាំគាថាដ៏សេសក្នុងព្រះសូត្រនេះ ចាកព្រះសុត្តន្តបិដក ខុទ្ទកនិកាយ ឥតិវុត្តក តិកនិបាត តតិយវគ្គ បុត្តសូត្រ () មកសម្ដែងទុកដើម្បីការសិក្សា ដូចនេះ

អតិជាតំ អនុជាតំ, បុត្តមិច្ឆន្តិ បណ្ឌិតា;
អវជាតំ ន ឥច្ឆន្តិ, យោ ហោតិ កុលគន្ធនោ។

ឯតេ ខោ បុត្តា លោកស្មឹំ, យេ ច ភវន្តិ ឧបាសកា;

សទ្ធាសីលេន សម្បន្នា, វទញ្ញូ វីតមច្ឆរា;

ចន្ទោ អព្ភឃនា មុត្តោ, បរិសាសុ វិរោចរេ។

១៧៦. មនុស្សយើងមិនដូចគ្នា

ឯកោទរសមុប្បន្នា, ន ភវន្តិ សមស្សមា;

នានាវណ្ណា នានាចរា, យថា ពទរកណ្ដកា។

(ធម្មនីតិ បុត្តកថា ១៧៦)

១៧៧. មិនស្និតស្នេរ

អធម្មេ ពហវោ ទោសេ, ធម្មេ តុ ពហវោ គុណេ;

តស្មា បុត្តញ្ច សិស្សញ្ច, ធម្មកាលេវ ធម្មយេ។

(ធម្មនីតិ បុត្តកថា ១៧៧)

១៧៨. ហ្វឹកបានទើបគួរស្រឡាញ់

ឱវទេយ្យានុសាសេយ្យ, អសប្បាយា និវារយេ;

សន្តោ ហិ យោ បិយោ ហោតិ, អសន្តោ ហោតិ អប្បិយោ។

(ធម្មនីតិ បុត្តកថា ១៧៨, ខុ. ធ. បណ្ឌិតវគ្គ)

១៧៩. កូនចៅដូចដៃជើង

បុត្តំ វា ភាតរំ ទុដ្ឋំ, អនុសាសេយ្យ នោ ជហេ;

កិំនុ ឆេជ្ជំ ហត្ថបាទំ, លិត្តអសុចិនា សិយា។

(ធម្មនីតិ បុត្តកថា ១៧៩, មហារហនីតិ ១០១, កវិទប្បណនីតិ ២៨៥)

ក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថា ២៨៥ និងមហារហនីតិ គាថា ១០១ មានសេចក្តីស្រដៀងដូចនេះ

បុត្តំ វា ភាតរំ ទុដ្ឋំ, អនុសាសេយ្យ នោ ជហេ;
កិន្នុ ឆេជ្ជំ ករំ ហិតំ, លិត្តំ អសុចិនា សិយា។

បុត្តកថា និដ្ឋិតា។

១៥. ទាសកថា - ថ្លែងទាសៈ

១៨០. ទាសៈ ៤

អន្តោជាតោ ធនក្កីតោ, ទាសព្យោបគតោ សយំ;
ទាសា ករមរានីតោ- ច្ចេវំ តេ ចតុធា សិយុ។

(ធម្មនីតិ ទាសកថា ១៨០, កវិទប្បណនីតិ ២៩២, មហារហនីតិ ១០៦, អភិធាន. ៥១៥)

ក្នុងអភិធានប្បទីបិកា គាថា ៥១៥ មានដូចនេះ

អន្តោជាតោ ធនក្កីតោ, ទាសព្យោ’បគតោ សយំ;
ទាសា ករមរានីតោ, ច្ចេវំ តេ ចតុធា សិយុ។

១៨១. ទាសៈ ៥ ជំពូក

ទាសា បញ្ចេវ ចោរយ្យ-, សខញាតក្កសមិសា;
គថា វិញ្ញូហិ វិញ្ញេយ្យ, មិត្តា ទារា ច ពន្ធវា។

(ធម្មនីតិ ទាសកថា ១៨១, កវិទប្បណនីតិ ២៩៤, មហារហនីតិ ១០៧)

ទាសកថា និដ្ឋិតា។

១៦. ឃរាវាសកថា - ថ្លែងឃរាវាស

១៨២. ស្តាប់ពិតកុំសង្ស័យ

ទុដ្ឋទារេន អមិត្យា, ទាសោ ចុត្តរវាចកោ;
សសប្បេ ច ឃរេ វាសោ, មច្ចុមេវ ន សំសយោ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៨២, លោកនីតិ ១២៦, #ចាណក្យនីតិ ៥៣)

សូមយកគាថាដូចគ្នានេះចាកនីតិដទៃទៀតមកប្រៀបធៀបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សា ដូចនេះ

១) ក្នុងគម្ពីរចាណក្យនីតិបាឡិ គាថា ៥៣ កន្លះដំបូងរបស់គាថាមានសព្ទដែលផ្សេងគ្នាឃើញបានជាក់ច្បាស់ ថា

ទុដ្ឋា ភរិយា សឋំ មិត្តំ, ភច្ចោ ចុត្តរទាយកោ;
សសប្បេ ច គហេ វាសោ, មច្ចុរេវ ន សំសយោ។

២) ក្នុងគម្ពីរលោកនីតិ គាថា ១២៦ កន្លះដំបូងរបស់គាថាមានទាំងដូចនិងផ្សេងគ្នាទៀត ដូចគ្នា ដូចនេះ

បទុដ្ឋភរិយសំវាសោ, បទុដ្ឋចិត្តទាសកោ;
សសប្បេ ច ឃរេ វាសោ, មច្ចុ ឯវ ន សំសយោ។

១៨៣. ទៀរឲ្យឆ្ងាយ

យស្ស លាភំ បត្ថយន្តំ, នរំ វជ្ជន្តិ ទូរតោ;
តស្មា អនបេក្ខិត្វា ន, តំ មគ្គំ មគ្គយេ ពុធោ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៨៣, មហារហនីតិ ៦៧)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថា ៦៧ មានសេចក្ដីស្រដៀង ដូចនេះ

យសលាភំ ជិគីសន្តំ, នរំ វជ្ជេន្តិ ទូរតោ;

អបត្តេត្វាន តេ តស្មា, តំ មគ្គំ មគ្គយេ ពុធោ។

១៨៤. ជីវិតឃរាវាស

ខលំ សាលំ បសុ ខេត្តំ, គន្តា ចស្ស អភិក្ខណំ;

មិតំ ជញ្ញំ និធាបេយ្យ, មិតញ្ច ភាចយេ ឃរេ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៨៤, ៣១៦ មហារហនីតិ ២៣៣, ខុ. ជា. វិធុរជាតក)

១៨៥. ឱវាទសេដ្ឋី

អញ្ជនានំ ខយំ ទិស្វា, វម្មិកានញ្ច សញ្ចយំ;

មធូនញ្ច សមាហារំ, បណ្ឌិតោ ឃរមាវសេ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៨៥ នរទក្ខទីបនី ១៧៩ #ធម្មបទដ្ឋកថា ពាលវគ្គ អានន្ទសេដ្ឋិវត្ថុ)

គាថានេះដែលបានឈ្មោះថា "ឱវាទសេដ្ឋី" ព្រោះជាគាថាដែលលោកនាំមកចាក ព្រះធម៌បទដ្ឋកថា ពាលវគ្គ អានន្ទសេដ្ឋិវត្ថុ គឺ រឿងរបស់អានន្ទសេដ្ឋី បានឲ្យឱវាទដល់បុត្រ របស់លោកជាបកតិប្រចាំថ្ងៃថា

អញ្ជនានំ ខយំ ទិស្វា, ឧបចិកានញ្ច អាចយំ;

មធូនញ្ច សមាហារំ, បណ្ឌិត្តោ ឃរមាវសេ។

១៨៦. សូមមនុស្សដែលគួរសូម

សយំ អាយំ វយំ ញត្វា, សយំ ញត្វា កតាកតំ;

និគ្គណ្ហេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ហេ បគ្គហារហំ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៨៦, លោកនីតិ ១២៣, កវិទប្បណនីតិ ២៦១, ខុ. ជា. តេសកុណជាតក)

១៨៧. ការដេកគ្រាប់ថាន:

ឯកយាមោ នរាធិបោ, ទ្វិយាមោ បណ្ឌិតោ នរោ;

តយោ យាមោ ឃរាវាសោ ច, ចតុយាមោ ច ទុគ្គតោ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៨៧, លោកនីតិ ១១២, កវិទប្បណនីតិ ២៥៤)

លោកនីតិ គាថា ១១២ មានសេចក្ដីដូចគ្នា ត្រឹមតែលោកប្រើសព្ទផ្សេងគ្នាខ្លះ និងប្រកបផ្សេងគ្នាខ្លះ ព្រមគ្នានេះបាននាំពាក្យប្រែចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (លោកនីតិ) រាជកណ្ឌ មកប្រកបទុក ដូចនេះ

ឯកយាមំ សយេ រាជា, ទ្វិយាមញ្ញេវ បណ្ឌិតោ;

ឃរាវាសោ តិយាមំវ, ចតុយាមំ តុ យាចកោ។

កវិទប្បណនីតិ គាថា ២៥៤ មានសេចក្ដីថាដូចនេះ

ឯកយាមំ សយេ រាជា, ទ្វិយាមញ្ញេវ បណ្ឌិតោ;

ឃរាវាសោ តិយាមោវ, ចតុយាមោ តុ យាចកោ។

ចំណែកក្នុងអភិធាន. ដីកា គាថា ៧២ សម្ដែងទុកថា យា ចាបុណេ មោ។ (យា-បាបុណេ ក្នុងការដល់ + ម បច្ច័យ) ដោយឲ្យរូបវិគ្រោះថា

ឧបយមេតិ អហោ រត្តិ ចានេន យាមោ, យមិតោ ណោ។ បហារោ ឯវ យាមោតិ សញ្ញិតោ យាមសញ្ញិតោ។

១៨៨. មនុស្សជិតខ្លួន

យោ ច ពន្ធុ ហិតេ យុត្តោ, សោ បិតា យោ ច ពោសកោ;
តំ មិត្តំ យត្ថ វិសាសោ, ភរិយា យត្ថ និព្វុតិ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៨៨, មហារហានីតិ ១៨៤)

ចំណែកក្នុងមហារហានីតិ គាថា ១៨៤ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាខ្លះជាខ្លះសព្ទ ដូចនេះ

សោ ពន្ធុ យោ ហិតេ យុត្តោ, សោ បិតា យោ តុ ពោសកោ;
សោ ញាតិ យត្រ វិសាសោ, សា ភរិយា យត្រ និព្វុតិ។

១៨៩. សទ្ធានិងសេចក្តីស្រឡាញ់

សទ្ធាបេមេសុ សន្តេសុ, ន កណោ មាសកំ សតំ;
សទ្ធាបេមេស្វសន្តេសុ, មាសកំបិ សតំ កណោ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៨៩, មហារហានីតិ ១៨៥)

១៩០. មនុស្សសូមរមែងមិនជាទីស្រឡាញ់

យាចកោ អបិយោ ហោតិ, យាចំ អទទមប្បិយំ;
តស្មា សេដ្ឋនរោ លោកេ, ជនំ សិប្បំ បរិគ្គហេ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៩០)

១៩១. របស់គួររក្សា

សព្វទាបិ ជនំ រក្ខេ, ទារំ រក្ខេ ជនំបិច;

ធារំ ជនញ្ញ អក្ខានំ, រក្ខាយេថ សទា កវេ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៩១)

១៩២. វត្ថុមិនគួរធ្វើ ៣

ន សាធារណទារស្ស, ន ភុញ្ជេ សាទុមេកកោ;

ន សេវេ លោកាយតិកំ, នេតំ បញ្ញាយ វឌ្ឍនំ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៩២, នរទក្ខទីបនី ២០២, ខុ. ជា. វិធុរជាតក)

១៩៣. ជីវិតដែលល្អស្អាត

សីលវា វត្តសម្បន្នោ, អប្បមត្តោ វិចក្ខណោ;

និវាតវុត្តិ អថទ្ធោ, សុរតោ សខិលោ មុទុ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៩៣, នរទក្ខទីបនី ២០៣, ខុ. ជា. វិធុរជាតក)

១៩៤. សង្គ្រោះនិងចែករំលែក

សង្គហេតាច មិត្តានំ, សំវិភាគី វិធានវា;

តប្បេយ្យ អន្នបានេន, សទា សមណព្រាហ្មណេ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៩៤, នរទក្ខទីបនី ២០៤, ខុ. ជា. វិធុរជាតក)

១៩៥. អ្នកប្រាថ្នាធម៌

ធម្មកាមោ សុតធរោ, ភវេយ្យ បរិបុច្ឆកោ*;

សក្កច្ចំ បយិរុបាសេ, សីលវន្តេ ពហុស្សុតេ។

(ធម្មនីតិ ឃរាវាសកថា ១៩៥, នរទក្ខទីបនី ២០៥, ខុ. ជា. វិធុរជាតក)

តាំងតែគាថាទី ១៩២ ដល់ ១៩៥ មកក្នុងព្រះបាឡីជាតក មហានិបាត វិធុរជាតក ផ្នែកខាងដើមពោលដោយយរវាសបញ្ហា (ខុ. ជា. ច្បាប់ស្យាមរដ្ឋ) មានកន្លែងដែលមកដូចគ្នា ដូច្នោះ ទើបសូមអារាធនាគាថាទាំង ៤ មកសម្តែងទុករួមគ្នា ក្នុង ទីនេះទៀត ព្រមទាំងសំនួនចាកព្រះត្រៃបិដក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សានិងជាផ្លូវក្នុងការស្វែងរកដល់អ្នកប្រាថ្នាក្នុងការសិក្សាឲ្យក្រៃលែង ៗ តទៅ

(១) ន សាធារណទារស្ស, ន ភុញ្ជេ សាទុមេកកោ;
ន សេវេ លោកាយតិកំ, នេតំ បញ្ញាយ វឌ្ឍនំ។

(២) សីលវា វត្តសម្បន្នោ, អប្បមត្តោ វិចក្ខណោ;
និវាតវុត្តិ អត្ថទ្ធោ, សុរតោ សខិលោ មុទុ។

(៣) សង្គហេតា ច មិត្តានំ, សំវិភាគី វិធានវា;
តប្បេយ្យ អន្នបានេន, សទា សមណព្រាហ្មណេ។

(៤) ធម្មកាមោ សុតាធរោ, ភវេយ្យ បរិបុច្ឆកោ;
សក្កច្ចំ បយិរុបាសេយ្យ, សីលវន្តេ ពហុស្សុតេ។

យរវាសកថា និដ្ឋិតា។

១៧. កតកថា - ថ្លែងកិច្ចគួរធ្វើ

១៩៦. ដេកតាមតម្រា

បុព្វុដ្ឋាយិ មេធាវី, ទីឃាយុ ទក្ខិណាំសិរោ;
បច្ឆិមោ ចិត្តសន្តោសិ, មរណំ ឧត្តរោ ភវេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ១៩៦)

១៩៧. បរិភោគដូចមានសិល្បៈ

អាយុមា ចាចិនំ មុខំ, ជនទា ទក្ខិណំ ភទេ;
បច្ឆិមំ យសសី កុញ្ជេ, នោ កុញ្ជេ ឧត្តរំ មុខំ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ១៩៧)

គាថា ២៩ សម្ដែងទុកថា

ចាចីបតីច្ឆុផីចិក្កី, បុព្វបច្ឆិមឧត្តរា-;
ផិសាច ទក្ខិណាចាចី, វិផិសានុផិសា ភទេ។

១៩៨. របៀបបរិភោគអាហារដែលមានសុខភាពល្អ

កុត្វា និសីទនំ ថូលំ, តិដ្ឋន្តោ ពលខឌ្ឍនោ;
អាយុមា ចង្កមោ សិយា, ជាខន្តោ រោគខជ្ជិតោ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ១៩៨)

១៩៩. ធម៌ចាកស្លឹកស្មៅ

យោ ច សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច, តិណា ភិយ្យោ ន មញ្ញតិ;
ករំ បុរិសកិច្ចានិ, សោ សុខា ន វិហាយតិ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ១៩៩, កវិទប្បណនីតិ ១១៦, មហារហនីតិ ៦៦, នរទក្ខទីបនី ១៧២, #ទី. បា. សិង្គាលកសុត្ត)

២០០. ពេជ្រល្អមានក្នុងខ្លួន

វិសម្ហាមតមាទេយ្យ, អសុទ្ធម្ហាបិ កញ្ចនំ;

និចម្ហាបុត្តមោ វិជ្ជំ, រតនជំបិ ទុក្កុលា។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០០, #នីតិមញ្ជូរី ១៨, #ចាណក្យនីតិ ១៦, មហារហនីតិ ២១៦)

លំដាប់នេះសូមអនុញ្ញាតនាំគាថាដែលមានសេចក្តីដូចគ្នា ចាកនីតិដទៃមកសម្តែងទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការប្រៀបធៀប និងសិក្សាការប្រើសព្ទឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចតទៅនេះ

១. ក្នុងគម្ពីរ ចាណក្យនីតិ គាថា ១៦ មានការប្រើសព្ទបែកផ្សេងចេញទៅច្រើនល្មមសមគួរដូចនេះ

វិសតោ អមតំ កាយ្ហំ, អមេជ្ឈាអបិ កញ្ចនំ;

និចតោ ឧត្តមា វិជ្ជា, ថីរត្នំ ទុក្កុលាអបិ។

២. ក្នុងគម្ពីរ នីតិមញ្ជូរី គាថា ១៨ មានការប្រើសព្ទផ្សេងគ្នាទៀត និងខសេចក្តីខ្លះយ៉ាងដូចក្នុងបាទគាថាទី ៣ មានសេចក្តីផ្សេងចាកគម្ពីរដទៃឃើញបានជាក់ច្បាស់ ថា

វិសាបិ អមតំ កណ្ហេ, កូថតោ មណិមុត្តមំ;

កណ្ដកចានុចា បុប្ផំ, ថិរតំ ទុក្កុលា ទវំ។

២០១. សូន្យព្រោះខ្លាចវិនាស

កុយ្ហាមត្ថមសម្ពុទ្ធំ, សម្ពោធយតិ យោ នរោ;

មន្តភេទភយា តស្ស, ទាសភូតោ តិតិក្ខតិ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០១, មហារហនីតិ ២៣១, #នីតិមញ្ជូរី ១៨, #ចាណក្យនីតិ ១៦)

២០២. វេលាដែលត្រូវអត់ធន់

អញ្ញាតវាសំ វសតា, ជាតវេទសមេនបិ;

ខមិតព្វំ សបញ្ញេន, អបិ ទាសស្ស តជ្ជិតំ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០២, មហារហនីតិ ២៤៥)

២០៣. វេលាដែលមិនគួរខ្មាសអៀន

ជនជញ្ញបយោគេសុ, តថា វិជ្ជាកមេសុ ច;

ទូតេ ច ព្យាហារេសុ, ចត្តោ លជ្ជំ សទា ភវេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០៣, លោកនីតិ ១៦០, មហារហនីតិ ២៤៦, កវិទប្បណនីតិ ១៤៨, #ចាណក្យនីតិ ៣៥)

២០៤. គោលការណ៍ធ្វើការងារ

ន ហិ កោចិ កតេ កិច្ចេ, កត្តារំ សមបេក្ខតេ;

តស្មា សព្ពានិ កម្មានិ, សាវសេសានិ ការយេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០៤, លោកនីតិ ១៤៥, មហារហនីតិ ២៤៧)

២០៥. បន្លាចន្ទុលបន្លា

ឧបការំ ហិតេនេវ, សត្តុនា សត្តុមុទ្ធរេ;

ចាទលគ្គំ ករដ្ឋេន, កណ្ដកេនេវ កណ្ដកំ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០៥, មហារហនីតិ ២៥២, #ចាណក្យនីតិ ២២)

២០៦. ល្អមកក៏ល្អទៅ

នមេ នមន្តស្ស ភជេ ភជន្តំ, កិច្ចានិ កុព្ពស្ស ករេយ្យ កិច្ចំ;

នានត្ថកាមស្ស ករេយ្យ អត្ថំ, អសម្ភជន្តំបិ ន សម្ភជេយ្យ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០៦, មហារហនីតិ ២៥៣)

២០៧. លោកនេះធំទូលាយណាស់

ទជេ ចជន្តំ សិនេហាភិរិយា, អបេមចិត្តេន ន សម្ពជេយ្យ;

ធិជោទ ធុមំ ខិណផលំ ញត្វា, អញ្ញំ អបេក្ខេយ្យ មហា ហិ លោកោ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០៧ មហារហនីតិ ២៥៤)

ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ២៥៤ មានសេចក្តីស្រដៀង ដូចនេះ

ចជេ ចជន្តំ នវតំ ភិរិយា, អបេតចិត្តេន ន សម្ពជេយ្យ;

ធិជោ ធុមំ ខីណផល មញ្ញត្វា, អញ្ញំ សបេក្ខេយ្យ មហា ហិ លោកោ។

២០៨. ដើម្បីប្រយោជន៍ដែលល្អជាង

ចជេ ឯកំ កុលស្សត្ថំ, គាមស្សត្ថំ កុលំ ចជេ,

គាមំ ជនបទស្សត្ថំ, អត្តត្ថំ បឋវិំ ចជេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០៨ មហារហនីតិ ៧៦, លោកនីតិ ១៥៦ #ចាណក្យនីតិ ៣១)

២០៩. អ្នកលះបង់ដល់ធម៌

ធនំ ចជេ អង្គវរស្ស ហេតុ, អង្គំ ចជេ ជីវិតំ រក្ខមានោ;

ធនំ អង្គំ ជីវិតញ្ចាបិ សព្វំ, ចជេ នរោ ធម្មមនុស្សរន្តោ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២០៩ មហារហនីតិ ៧៩, #វិសុទ្ធិមគ្គ សីលនិទ្ទេស)

២១០. ជីវិតនេះតិចណាស់

អហោ កច្ឆន្តិ ហាយន្តា, សត្តានមិហ ជីវិតំ;

តស្មា ហិ មា បមត្តកំ, កច្ឆន្តុ ជិនសាសនេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២១០ មហារហនីតិ ១៥)

២១១. អ្នកគួរដល់សេចក្តីចម្រើន

ឯកេ ភិយ្យោ សមាយន្តិ, សន្តិ តេសំ ន ជីវតិ;

យោ អធិប្បន្នំ សហតិ, យោ ច ជានាតិ ទេសនំ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២១១ មហារហនីតិ ១៥៤)

២១២. រឿងគ្រោះថ្នាក់ ៦ យ៉ាង

អគ្គិ អាបោ ឥត្ថី មុឡ្ហោ, សប្បោ រាជកុលានិ ច;

បយតនោវ កន្តព្វោ, មច្ចុចាណាបាណិតិ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២១២ មហារហនីតិ ២០៤, លោកនីតិ ១២៥)

២១៣. វត្ថុដែលមិនគួរទុកចិត្ត

សត្ថំ សុនិច្ឆិតមបីតិវិចិន្តនីយំ, សារាជិតោប្យវនិហោ បរិសង្កនីយោ;

ហត្ថង្គតាបិ យុវតី បរិរក្ខនីយា, សត្ថាវនីបយុវតីសុ កុតោវ សីតំ។

(ធម្មនីតិ កតកថ ២១៣ មហារហនីតិ ២០៦)

២១៤.ស្រដៀងតែមិនដូច

ឧស្សាហោ វិបុវ មិត្តំ, អលសោ មិត្តំ វាវិបុ,

វិសំ វិយាមតំ វិជ្ជា, បមាទោ អមតំ វិសំ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២១៤)

២១៥. រង់ចាំវេលាកុំក្ដៅចិត្ត

វហេ អមិត្តំ ខន្ធេន, យាវ កាលេ អនាគតេ;
តមេវ អាគតេ កាលេ, ភិន្ទេ កុម្ភំវ សិលាយំ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២១៥, មហារហនីតិ ២៣២, លោកនីតិ ៨៦)

២១៦. សុវត្ថិភាពជាចំបង

សកដំ បញ្ញាសហត្ថេន, សតេន វាហានំ ចរេ;
ហត្ថីនន្តុ សហស្សេន, ទេសចជ្ជេន ទុជ្ជនំ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២១៦, មហារហនីតិ ៧៥, លោកនីតិ ៩០)

លំដាប់នេះ សូមនាំគាថាដូចគ្នានេះ ចាកនីតិដទៃមកប្រៀបធៀបឲ្យឃើញការប្រើសព្ទ ដើម្បីសេចក្ដីជាឆ្លាតក្នុងអក្សរតទៅ

១. ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ៧៥ មានការប្រើសព្ទផ្សេងគ្នាតិចតួច ដូចនេះ

សកដំ បញ្ចហត្ថេន, សតេន វាជិនំ ចរេ;
ហត្ថីនន្តុ សហស្សេន, ទេសចាគេន ទុជ្ជនេ។

២. ក្នុងលោកនីតិ គាថា ៩០ មានសេចក្ដីស្រដៀង និងព្រមគ្នានេះ ចម្លងចាកពាក្យប្រែដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុកផង ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាតទៅ ដូចនេះ

សកដំ បញ្ញាសហត្ថេន, វជ្ជេ សតេន វាជិនំ;
ហត្ថិំ ទន្តិំ សហស្សេន, ទេសចាគេន ទុជ្ជនំ។

២១៧. មើលគោលការណ៍

បច្ឆគ្គេ ករាចា សំសេ, បរោគ្គេ មិត្តពន្ធវេ;
កម្មន្តេ ច ទាសកម្មេ, បុត្តទារេ សំសេ មតេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២១៧)

២១៨. ៥ យ៉ាងដែលត្រូវធ្វើយឺត ១

សនេ សិប្បំ សនេ ជនំ, សនេ បព្ពតមារុហេ;
សនេ កាមោ ច កោធោ ច, ឥមេ បញ្ច សនេ សនេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២១៨, លោកនីតិ ៩)

២១៩. អ្នកដឹកនាំត្រូវតែធ្វើវា

សតំចក្ខុ សតំកណ្ណា, នាយកស្ស សុភោ សទា;
តថាបិ អន្ធពធិរោ, ឯសោ នាយកធម្មតា។

(ធម្មនីតិ កតកថ ២១៩, មហារហនីតិ ១៨៩)

២២០. សាមគ្គីគឺជាពលៈ

ពហូនំ អប្បសារានំ, សាមគ្គិយាតិទុជ្ជយោ;
តិណេន វដ្ដតេ រជ្ជុ, តេន នាគោបិ ពន្ធតេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២២០, មហារហនីតិ ២២៦, លោកនីតិ ១៣២)

លំដាប់នេះបាននាំគាថាដូចគ្នានេះចាកគម្ពីរនីតិដទៃមកប្រៀបធៀបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់អ្នកចូលចិត្តប្រាជ្ញាសិក្សា ឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅតាមលំដាប់ តទៅ

១. ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ២២៦ មានសេចក្តីស្រដៀង ដូចនេះ

ពហូន មប្បសារានំ, ឯកិភាវោ ហិ ទុជ្ជយោ;
តិណេន វដ្ដតេ រជ្ជុ, តាយ នាគោបិ ពន្ធតេ។

២. ក្នុងលោកនីតិ គាថា ១៣២ មានសេចក្ដីស្រដៀងទៀត និងសូមនាំបាឡីចាក លោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រៀបធៀបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាតទៅ តាមឱកាសដែលសមគួរ ដូចនេះ

ពហូនមប្បសារានំ, សាមគ្គិយា ជយំ ជយេ;
តិណេហិ វត្តតេ យោត្តំ, តេន នាគោបិ ពជ្ឈតេ។

២២១. ទដីកែសេចក្ដីក្រោធនិងសេចក្ដីប្រាថ្នា

ឧប្បជ្ជតេ សចេ កោធោ, អាវជ្ជេ កកចូបមំ;
ឧប្បជ្ជតេ រសេ តណ្ហា, បុត្តមំសូបមំ សរេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២២១, មហារហនីតិ ២៣៦)

២២២. ទានជាមន្តស្នេហ៍

ទានំ សិនេហភេសជ្ជំ, មច្ឆេរំ ទោសនោសជំ;
ទានំ យសស្សិភេសជ្ជំ, មច្ឆេរំ កបណោសជំ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២២២, មហារហនីតិ ១៨៧, កវិទប្បណនីតិ ២៦៥, លោកនីតិ ១៣១)

២២៣. ធ្វើឱ្យក្ដីសុបិន្តក្លាយជាការពិត

ជនមិច្ឆេ ធណិជ្ជេយ្យ, សិប្បមិច្ឆេ ពហុស្សុតេ;
បុត្តមិច្ឆេ នារិកញ្ញេ, រាជាមច្ចំ ឥច្ឆាកតេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២២៣, កវិទប្បណនីតិ ២៥៦, លោកនីតិ ១១៦)

២២៤. មើលដើមឈើជាសាក្សី

មហន្តំ វឌ្ឍរុក្ខាធិំ, ខុទ្ទពីជំ ពហុប្ផលំ;

សក្ខិំ កត្វា ឧទិក្ខេយ្យ, បុញ្ញបាបំ កតោ នតោ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២២៤, មហារហនីតិ ៩៧)

២២៥. ទន់បាននៅខ្ពស់

ករុកាតព្ពហោសេសុ, នីចវុត្តិំ ករោតិ យោ;

នីចត្តំ សោ បហន្ត្វាន, ឧត្តមត្តេ បតិដ្ឋតិ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២២៥, មហារហនីតិ ២៤៣)

២២៦. អ្នកឈ្នះ ១០ ទិស

ឧត្តមំ បណិបាតេន, សូរំ ភេទេន ជិនយេ;

ហីនមប្បបទានេន, ជិក្កមេន សមំ ជយេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២២៦, មហារហនីតិ ១៤៩, លោកនីតិ ៦០ កវិទប្បណនីតិ ១៩៣)

លំដាប់នេះសូមនាំយកគាថាដូចគ្នានេះ ដែលប្រាកដក្នុងគម្ពីរនីតិដទៃ មកប្រៀបធៀបគ្នាដើម្បីជាការណែនាំក្នុងការសិក្សាវិធីប្រើសព្ទដែលផ្សេងគ្នាចេញទៅ ដើម្បីសេចក្តីជាអ្នកឆ្លាតក្នុងអក្សរសាស្ត្រតទៅ

១. ក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១៤៩ មានការប្រើសព្ទផ្សេងគ្នាខ្លះដូចនេះ

ឧត្តមំ បាណិបាតេន, សូរំ ភេទេន ជិនយេ;

នីចំ ទព្ពបទានេន, វិក្កមេន សមំ ជយេ។

២. ក្នុងលោកនីតិ គាថា ៦០ លោកប្រើសព្ទផ្សេងគ្នាឃើញបានជាក់ច្បាស់ ហើយក្នុងពេលជាមួយគ្នានេះដែរបានចម្លងការបកប្រែនិងកំណាព្យដ៏ពីរោះ ចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុកផង ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សា ដូចនេះ

ឧត្តមត្តនិវាតេន, សូរំ ភេទេន និជ្ជយេ;
នីចំ អប្បកទានេន, វីរិយេន សមំ ជយេ។

២២៧. ឆ្លាតដូចអណ្ដើក

ឆត្តទោសំ បរេ ជញ្ញា, ជញ្ញា ទោសំ បរស្ស តុ;
កុម្ភោ កុម្ភាឥវត្តានិ, បរភាវញ្ច លក្ខយេ។

(ធម្មនីតិ កតកថា ២២៧, លោកនីតិ ៧៦)

ក្នុងលោកនីតិ គាថា ៧៦ មានសេចក្ដីភាសាបាឡីស្រដៀង ដូចនេះ

ឆត្តទោសំ បរេ ជញ្ញា, ជញ្ញា ទោសំ បរស្ស តុ;
កុម្មោ កុម្ភោ អត្តានិ, បរទោសញ្ច លក្ខយេ។

កតកថា និដ្ឋិតា។

១៨. អកតកថា - ថ្លែងកិច្ចមិនគួរធ្វើ

២២៨. ផ្លូវមិនមែនប្រយោជន៍

ឧស្សូរសេយ្យំ អាលស្សំ, ចណ្ឌិក្កំ ទីឃសុត្តិយំ;
ឯកស្សទ្ធានគមនំ, បរទារូបសេវនំ;

ឯតំ ព្រាហ្មណស្សេទស្សុ, អនត្ថាយ ភវិស្សតិ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២២៨, ធម្មបទ-សហស្សវគ្គ-អនត្ថបុច្ឆកព្រាហ្មណវត្ថុ)

២២៩. ផលរបស់សេចក្ដីថោកទាប

សុរាយោគោ វិកាលោ ច, សមជ្ជានយវន្តគោ;

ខិឌ្ឌាជុត្តោ ចាបមិត្តោ, អលសោ ច ឥមេ ៥នា;

មហាភោគា ចិនស្សន្តិ, ហីនភាវស្សិទំ ផលំ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២២៩, #កវិទប្បណនីតិ ៣២៤, លោកនីតិ ១៣៩)

លំដាប់នេះសូមនាំយកគាថាដូចគ្នានេះ ដែលប្រាកដក្នុងគម្ពីរនីតិដទៃ មកប្រៀបធៀបគ្នាដើម្បីជាការណែនាំក្នុងការសិក្សាវិធីប្រើសព្ទដែលផ្សេងគ្នាចេញទៅ ដើម្បីសេចក្ដីជាអ្នកឆ្លាតក្នុងអក្សរតទៅ

១. ក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថា ៣២៤ មានសេចក្ដីត្រឹមតែ ៤ បាទគាថា ដូចនេះ

សុរាយោគោ វេលាលោ ច, សមជ្ជចរណាទ្ធគោ;

ខិឌ្ឌាជុត្តោ ចាបមិត្តោ, អលសោ ភោគនាសកា។

២. ក្នុងលោកនីតិ គាថា ១៣៩ បាទគាថាទី ២ និងបាទគាថាទី ៤ មានសេចក្ដីផ្សេងគ្នាតិចតួច សង្កេតឃើញជាក់ច្បាស់ ព្រមគ្នានេះបាននាំពាក្យចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្ដែងទុកដើម្បីសេចក្ដីសម្បូណ៌និងដើម្បីប្រយោជន៍ការការសិក្សាតទៅ

សុរាយោគោ វិកាលោ ច, សមជ្ជចរណាលសំ;

ខិឌ្ឌាជុត្តោ ចាបមិត្តោ, ភោគនាសមុខា ឥមេ។

២៣០. អ្នកអាងច្រើនក្រ

អតិសីតំ អតិឧណ្ហំ, អតិសាយមិទំ អហុ;
ឥតិ វិស្សដ្ឋកម្មន្តេ, ខណា អច្ចន្តិ មាណវេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣០, មហារហនីតិ ៦៥, #កវិទប្បណនីតិ ១១៥, #នីតិមញ្ជរី ៥, #ទី. បា. សិង្គាលសូត្រ)

២៣១. វិនាសឯង

បរនាសនតោ នដ្ឋោ, បុរេវ បរនាសកោ;
សីឃំវ អានសំ យាតិ, តិណោ ចាសាទឈាបកោ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣១, មហារហនីតិ ១១៧)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១១៧ មានការប្រើសព្ទដែលផ្សេងគ្នាខ្លះ ដូចនេះ

បរនស្សនតោ នដ្ឋោ, បុរេវ បរនាសកោ;
សីឃំវានស្សនំ យាតិ, តិណំ ចាសាទជ្ឈាបកំ។

២៣២. កុំទុកចិត្តមនុស្ស

ន វិសាសេ អមិត្តស្ស, មិត្តញ្ចាបិ ន វិសាសេ;
កទាចិ កុប្បិតោ មិត្តោ, សព្ពទោសបកាសកោ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣២, កវិទប្បណនីតិ ២៣៨, ចាណក្យនីតិ ២០, លោកនីតិ ៨៤)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិ គាថា ៨៤ មានសេចក្ដីផ្សេងគ្នាតិចតួច និងចម្លងពាក្យនិងកំណាព្យដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុកផង ដើម្បីសេចក្ដីជាពហុសូត្រ ដូចនេះ

ន វិស្សសេ អវិស្សត្ថំ, មិត្តញ្ចាបិ ន វិស្សសេ;

កទាចិ កុបិតោ មិត្តោ, សព្វំ ទោសំ បកាសយេ។

២៣៣. គួរវៀរឲ្យឆ្ងាយ ៦

កុទេសញ្ច កុមិត្តញ្ច, កុសម្ពន្ធំ កុពន្ធវំ;

កុទារញ្ច កុរាជានំ, ទូរតោ បរិវជ្ជយេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣៣, កវិទប្បណនីតិ ២៤៥, #ចាណក្យនីតិ ៣៩, លោកនីតិ ៩១)

លំដាប់នេះ សូមនាំគាថានេះចាកលោកនីតិព្រមពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ មកប្រកបទុក ដើម្បីសេចក្តីជាអ្នកឆ្លាតក្នុងនិរុត្តិភាសាតទៅដូចនេះ

កុទេសញ្ច កុមិត្តញ្ច, កុកុលញ្ច កុពន្ធវំ,

កុទារញ្ច កុទាសញ្ច, ទូរតោ បរិវជ្ជយេ។

២៣៤. កុំមើលងាយគ្នា

កក្កជោ អសីសោ យាតិ, សប្បាបទោទ* កច្ឆតិ;

អជនី កុក្កុដី បុត្តា, បុរិសេ នាវមញ្ញរេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣៤)

២៣៥. មិនគួរមើលងាយគ្នា

ហីនបុត្តោ រាជាមច្ចោ, ពាលបុត្តោបិ បណ្ឌិតោ;

អជនស្ស បុត្តោ សេដ្ឋី, បុរិសេ នាវមញ្ញរេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣៥ កវិទប្បណនីតិ ៩៧, លោកនីតិ ៣៧)

គាថានេះ ក្នុងលោកនីតិ និងកវិទប្បណនីតិ កន្លះគាថាក្រោយ ជា អជនស្ស ជនំ ពហុ, ហិរិសានំ ន មញ្ញថ។

លំដាប់នេះ សូមនាំបាឡីចាកលោកនីតិ គាថា ៣៧ ព្រមពាក្យប្រែដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

ហីនេ បុត្តោ រាជាមច្ចោ, ពាលបុត្តោ ច បណ្ឌិតោ;

អជនស្ស ជនំ ពហុ, ហិរិសានំ ន មញ្ញថ។

២៣៦. មិត្តត្រូវដឹង

យេនមិច្ឆតិ សម្ពន្ធំ, តេន គីណំ ន ការយេ;

ទិវាឧមក្គសម្ពន្ធំ, បរោក្ខេ ធារនស្សនំ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣៦, មហារហនីតិ ១៥១)

២៣៧. កម្ចាត់កុំឲ្យសល់

ឥណសេសោ អគ្គិសេសោ, សត្រុសេសោ តថេវ ច;

បុនប្បុនម្បិ វឌ្ឍន្តិ, តស្មា សេសំ ន ការយេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣៧, កវិទប្បណនីតិ ២៥២, មហារហនីតិ ២៥៨, #ចាណក្យនីតិ ៥០, លោកនីតិ ៨៧)

លំដាប់នេះ សូមនាំបាឡីចាកលោកនីតិ គាថា ៨៧ ព្រមពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

ឥណសេសោ អគ្គិសេសោ, សត្រុសេសោ តថេវ ច;

បុនប្បុនំ វិវឌ្ឍន្តិ, តស្មា សេសំ ន ការយេ។

២៣៨. មនុស្សមានត្រកូល

កុលជាតោ កុលបុត្តោ, កុលវំសសុរក្ខិតោ;
អត្តនាទុក្ខបត្តោបិ, ហីនកម្មំ ន ការយេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣៨, កវិទប្បណនីតិ ១៨២, លោកនីតិ ៤៧)

លំដាប់នេះ សូមនាំបាឡីចាកលោកនីតិ គាថា ៤៧ ព្រមពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោង ដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

កុលជាតោ កុលបុត្តោ, កុលវំសសុរក្ខតោ;
អត្តនា ទុក្ខបត្តោបិ, ហីនកម្មំ ន ការយេ។

២៣៩. សម្រេចព្រោះធ្វើល្អ

សមិទ្ធោ ជនជញ្ញេន, ន កជ្ជោទតិណាក្តិបិ;
សព្ពតោ ទុក្កតោ នដ្ឋោ, តស្មា ន ទុក្កវំ ករេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៣៩, មហារហនីតិ ៩៥)

២៤០. ធ្វើល្អជានិច្ច

ន កណាស្សក្កតោ កច្ចេ, សិទ្ធេ កម្មេ សមំ ផលំ;
កម្មវិប្បត្តិ ចេ ហោតិ, ផរុសំ តស្ស ភាសយេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៤០, មហារហនីតិ ១៨៧)

២៤១. ងឹកងីកដោះគោនៅពេលយប់

ពាលក្ខោបេតជូមោ ច, ទុដ្ឋិត្ថិ បល្លហោទកំ;
អាយុក្ខយករំ និច្ចំ, រត្តោ ច ទធិភោជនំ។

(ធម្មនីតិ អកតកាថា ២៤១, មហារហានីតិ ២១៨)

២៤២. មិនគួរទុកចិត្ត ៧

ឥត្ថីនំ ទុជ្ជានញ្ច, វិសាសោ នោបបជ្ជតេ;
វិសេ សិង្គិម្ហិ នទិយំ, រោគេ រាជកុលម្ហិ ច។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៤២, មហារហានីតិ ២០៥, នរទក្ខទីបនី ១៦០)

២៤៣. ទ្វារនៃសេចក្ដីស្លាប់

អយុត្តកម្មារកណំ វិរោធោ, សព្វស្ស យុទ្ធញ្ច មហាពលេហិ;
វិសាសកម្មំ បមទាសុ និច្ចំ, ទ្វារានិ មច្ចុស្ស វទន្តិ វិទ្វា។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៤៣, មហារហានីតិ ២០៧)

២៤៤. វត្ថុដែលគប្បីធ្វើនិងមិនគប្បីធ្វើ

ជិយោ សេវេយ្យ នច្ឆន្តំ, សាទុំ កុព្វេយ្យ នាហិតំ;
បូជយេ មានយេ វុឌ្ឍោ, ករុ មាយាយ នោ ករេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៤៤, មហារហានីតិ ២១៩)

២៤៥. មិនព្រមកុំនៅ

ទិវា សត្ថុំ ន កថេយ្យ, សុវេ សទ្ទាមកុមិយំ;

បណ្ឌិតច្ឆន្នកូ វាណិជ្ជោ, ទិទេសកមនោ តថា។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៤៥, មហារហនីតិ ១០៩, កវិទប្បណានីតិ ៩០, លោកនីតិ ២៧)

លំដាប់នេះ សូមនាំបាឡីចាកលោកនីតិ គាថា ២៧ ព្រមពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោង ដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

ទិវា សត្ថុំ ន កថេយ្យ, សុវេ សទ្ទាមកុមិយំ;

បណ្ឌិតច្ឆាន្នកូ វាណិជោ, ទិទេសកមនោ តថា។

២៤៦. ទេវតាប្រចាំកាយ ៥

ទេហីតិ វចនទ្វារា, ទេហដ្ឋា បញ្ច ទេវតា;

សជ្ជ និយ្យន្តិ ជិ កិត្តិ, មតិ ហិរី សិរីបិច។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៤៦, មហារហនីតិ ២២១)

២៤៧. ភាសិតសេដ្ឋី

នត្ថីតិ វចនំ ទុក្ខំ, ទេហីតិ វចនំ តថា;

វាក្យំ នត្ថីតិ ទេហីតិ, មា ភវេយ្យ ភវាភវេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៤៧, មហារហនីតិ ២២២)

២៤៨. កុំយកខ្លួនអ្នកទៅបរទេស

យត្ថ បោសំ ន ជានន្តិ, ជាតិយា វិនយេន វា;

ន តត្ថ មានំ កិរិយា, ៥៤ នេ វសមញ្ញាតកេ។

(ធម្មនីតិ អកតកថា ២៤៨, មហារហនីតិ ២៤៨)

អកតកថា និដ្ឋិតា។

១៩. ញាតព្ពកថា - ថ្លែងវត្ថុគួរដឹង

២៤៩. ឪម៉ែជាហេតុ

មាតាហីនស្ស ទុព្ភាសា, បិតាហីនស្ស ទុក្រិយា;

ឧភោ មាតាបិតា ហីនា, ទុព្ភាសា ច ទុក្កិរិយា។

(ធម្មនីតិ ញាតព្ពកថា ២៤៩, កវិទប្បណនីតិ ១៨៦, លោកនីតិ ៥២)

លំដាប់នេះនឹងបាននាំគាថាដូចគ្នានេះ ចាកគម្ពីរនីតិដទៃមកប្រៀបធៀបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាសព្ទនិងសំនួនឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ

១. ក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថា ១៨៦ មានការប្រើសព្ទដែលបែកផ្សេងគ្នា ដូចនេះ

មាតុហីនោ ទុព្ភាសោ ហិ, បិតុហីនោ ទុក្កិរិយោ;

ឧភោ មាតុបិតុហីនា, ទុព្ភាសា ច ទុក្កិរិយា។

២. ក្នុងលោកនីតិ គាថា ៥២ មានសេចក្ដីដូចគ្នាក្នុងធម្មនីតិ ព្រមគ្នានេះបានចម្លងពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្ដែងទុកដោយ ដើម្បីសេចក្ដីជាពហូសូត្រតទៅ ដូចនេះ

មាតាហីនស្ស ទុព្ភាសា, បិតាហីនស្ស ទុក្រិយា;

ឧភោ មាតា បិតា ហីនា, ទុព្ភាសា ច ទុក្កិរិយា។

២៥០. កូនឈើជ្រុះមិនឆ្ងាយពីដើម

មាតាសេដ្ឋស្ស សុភាសា, បិតាសេដ្ឋស្ស សុកិរិយា;
ឧភោ មាតាបិតា សេដ្ឋា, សុភាសា ច សុកិរិយា។

(ធម្មនីតិ ញាតព្ពកថា ២៥០, កវិទប្បណនីតិ ១៨៧, លោកនីតិ ៥៣)

លំដាប់នេះនឹងបាននាំគាថាដូចគ្នានេះ ចាកគម្ពីរនីតិដទៃមកប្រៀបធៀបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាសព្ទនិងសំនួនឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ

១. ក្នុងកវិទប្បណនីតិ គាថា ១៨៧ មានការប្រើសព្ទដែលបែកផ្សេងគ្នា ដូចនេះ

មាតុសេដ្ឋោ សុភាសោ ហិ, បិតុសេដ្ឋោ សុកិរិយោ;
ឧភោ មាតុ បិតុសេដ្ឋា, សុភាសា ច សុកិរិយា។

២. ក្នុងលោកនីតិ គាថា ៥៣ មានសេចក្ដីដូចគ្នាក្នុងធម្មនីតិ ព្រមគ្នានេះបានចម្លងពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្ដែងទុកដោយ ដើម្បីសេចក្ដីជាពហុសូត្រតទៅ ដូចនេះ

មាតា សេដ្ឋស្ស សុភាសា, បិតា សេដ្ឋស្ស សុក្រិយា;
ឧភោ មាតា បិតា សេដ្ឋា, សុភាសា ច សុកិរិយា។

២៥១. រូបរាងប្រាប់និស្ស័យ

អតិទីឃោ មហាមុឡ្ហោ, មជ្ឈិមោ ច វិចក្ខណោ;
វាសុទេវំ បុរេក្ខិត្វា, សព្ពេ វាមនកា សឋា។

(ធម្មនីតិ ញាតព្ពកថា ២៥១, មហារហនីតិ ៨៣)

២៥២. សំនៀងចង្អុលបង្ហាញភាសា

អាចារោ កុលមក្ខាតិ, ទេសមក្ខតិ ភាសិតំ;

សម្ពោធោ បេមមក្ខាតិ, ទេហាមក្ខាតិ ភោជនំ។

(ធម្មនីតិ ញាតព្ពកថា ២៥២, មហារហនីតិ ២២០)

២៥៣. ដឹងបានដោយប្រមាណ

ជលប្បមាណំ កុមុទនាឡំ, កុលប្បមាណំ ករណាកម្មំ;

បញ្ញាបមាណំ កថិតវាក្យំ, ភូមិប្បមាណំ ភជ្ជលតិណំ។

(ធម្មនីតិ ញាតព្ពកថា ២៥៣, កវិទប្បណនីតិ ៨៥, លោកនីតិ ១៤)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិនិងធម្មនីតិមានសេចក្តីដូចគ្នា មានច្រើនសព្ទដែលផ្សេងពីធម្មនីតិ, ព្រមគ្នានេះបាននាំពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្តែងប្រៀបធៀបទុកដោយ ដើម្បីសេចក្តីជាពហុស្សូត្រតទៅ ដូចនេះ

ជលប្បមាណំ កុមុទ្ទនាលំ, កុលប្បមាណំ វិនយោបមាណំ;

ព្យត្តិប្បមាណំ កថិតវាក្យំ, បថវិយា បមាណំ តិណមិលាតំ

២៥៤. ត្រូវមើលសេះតាមនុស្ស

ជវេន ភទ្រំ ជានន្តិ, វាហេន ច ពលិពទ្ទំ;

ទុហេន ធេនុំ ជានន្តិ, ភាសមានេន បណ្ឌិតំ។

(ធម្មនីតិ ញាតព្ពកថា ២៥៤ កវិទប្បណនីតិ ១៦១, លោកនីតិ ៦២)

លំដាប់នេះនឹងបាននាំគាថាដូចគ្នានេះចាកលោកនីតិនីតិ ទាំងបាឡីនិងពាក្យប្រែព្រមពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្តែងប្រៀបធៀបទុក ដើម្បីសេចក្តីជាពហុស្សូតតទៅ ដូចនេះ

ជវនេ ភទ្រំ ជានន្តិ, ពលិពទ្ទញ្ច វាហេន;

ទុហេន ជេន្តុំ ជានន្តិ, ភាសមានេន បណ្ឌិតំ។

២៥៥. គម្រាមើលមនុស្សជិតខ្លួន

ជានេយ្យ បេសនេ ភច្ចំ, ពន្ធវំបិ ភយាគមេ,

ព្យសនេ ច គតា មិត្តំ, ទារញ្ច វិភវក្ខយេ។

(ធម្មនីតិ ញាតព្ពកថា ២៥៥ មហារហនីតិ ១៨៣, កវិទប្បណនីតិ ២៣៦, #ចាណក្យនីតិ ២១, លោកនីតិ ៨២)

លំដាប់នេះនឹងបាននាំគាថានេះចាកលោកនីតិ ទាំងបាឡីនិងពាក្យប្រែតែងជាពាក្យកាព្យដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្តែងប្រៀបធៀបទុកដោយដើម្បីសេចក្តីជាពហុស្សូត្រតទៅ ដូចនេះ

ជានេយ្យ បេសេន ភច្ចំ, ពន្ធុំ វាបិ ភយាគតេ;

អប្បកាសុ គតា មិត្តំ, ទារញ្ច វិភវក្ខយេ។

២៥៦. ហោរាប្រឆាំងនឹងធម្មជាតិ

វិនា សត្ថំ ន ជានន្តិ, កាលំ សព្ពេបិ ជោតិកា;

កុក្កុដា បន ជានន្តិ, គតោ រុក្ខា គតោ ភ្វាច។

(ធម្មនីតិ ញាតព្ពកថា ២៥៦)

ញាតព្ពកថា និដ្ឋិតា។

២០. អលង្ការកថា - ថ្លែងគ្រឿងប្រដាប់

២៥៧. គ្រឿងប្រដាប់ ៤

បថវី ភូសនំ មេរុ, រត្តិយា ភូសនំ សសី;

ជនានំ កូសនំ រាជា, សេនានំ កូសនំ កជោ.

(ធម្មនីតិ អលង្ការកថា ២៥៧)

២៥៨. រូបស្អាតព្រោះមានសីល

សីលតា សោភតេ រូបំ, ចារិតា សោភតេ កុលំ;

សបុច្ឆា សោភតេរញ្ញំ, សកជា សោភតេ ពលំ។

(ធម្មនីតិ អលង្ការកថា ២៥៨)

២៥៩. អ្នកមានស្នេហ៍

កោកិលានំ សទ្ទំ រូបំ, នារីរូបំ បតិព្វតំ;

វិជ្ជា រូបំ អរូបានំ, ខមា រូបំ តបស្សិនំ។

(ធម្មនីតិ អលង្ការកថា ២៥៩, មហារហនីតិ ២១៤, #ចាណក្យនីតិ ៤៦, លោកនីតិ ៩៤)

លំដាប់នេះសូមនាំបាឡីចាកលោកនីតិ គាថាទី ៩៤ និងពាក្យប្រែព្រមពាក្យឃ្លោង ដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្តែងប្រៀបធៀបទុកដោយ ដើម្បីសេចក្តីជាពហុស្សូត្រតទៅ ដូចនេះ

កោកិលានំ សទ្ទំ រូបំ, នារីរូបំ បតិព្វតា;

វិជ្ជា រូបំ អរូបានំ, ខមា រូបំ តបស្សិនំ។

២៦០. អ្នកមានសេចក្តីស្អាត

កិសា សោភា តបស្សី ច, ថូលា សោភា ចតុប្បទា;

វិជ្ជា សោភា មនុស្សា ច, ឥត្ថី សោភា ច សាមិកា។

(ធម្មនីតិ អលង្ការកថា ២៦០ លោកនីតិ ៩៦)

លំដាប់នេះ សូមនាំបាឡីចាកលោកនីតិ គាថាទី ៩៦ និងពាក្យប្រែព្រមពាក្យឃ្លោង ដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្ដែងប្រៀបធៀបទុកដោយ ដើម្បីសេចក្ដីជាពហុសូត្រតទៅ ដូចនេះ

តបស្សិនោ កិសា សោភា, ថូលា សោភា ចតុប្បទា;
បុរិសា វិជ្ជាវា សោភា, ឥត្ថី សោភា សសាមិកា។

ចំណែកបាឡីតទៅនេះ ជាច្បាប់ដែលលោកប្រើប្រែលោកនីតិត្រៃវាក្យ មានសេចក្ដី ផ្សេងគ្នាពីបាឡីដែលមានក្នុងឆដ្ឋសង្គាយនា ដូចនេះ

កិសា សោភា ច តបស្សា, ថូលា សោភា ចតុប្បទា;
បុរិសា ច វិជ្ជាសោភា, ឥត្ថិសោភា ច សាមិកា ។

២៦១. ខ្វះគួរមែនមិនស្អាត

រត្តិហីនោ ន ចន្ទោ, ឩមិហីនោ ន សាគរោ;
ហំសហីនោ ន សំផុល្លោ, ឥត្ថិហីនោ ន បុរិសោ។

(ធម្មនីតិ អលង្ការកថា ២៦១ កវិទប្បណនីតិ ៣០៤, លោកនីតិ ១០២)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិគាថា ១០២ និងកវិទប្បណនីតិគាថា ៣០៤ មានការប្រើសព្ទ សំនួនផ្សេងចាកធម្មនីតិឃើញបានជាក់ច្បាស់ ព្រមគ្នាសូមនាំពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោង ចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យ ក្រៃលែង ៗ ឡើងទៅ ដូចនេះ

រត្តិវិនា ន ចន្ទិមា, វីចិវិនា ច អណ្ណវោ;
ហំសវិនា ពោក្ខរណី, បតិវិនា កញ្ញា សោភេ។

២៦២. របស់ត្បូវគ្នា

ទន្តហីនំ នលច្ឆារំ, បតិហីនា ន នារិកា;
សិប្បហីនោ ន បុរិសោ, ជេនុហីនំ ន ភោជនំ។

(ធម្មនីតិ អលង្ការកថា ២៦២)

២៦៣. គ្រឿងបំភ្លឺ

ទីបកេ ទីបកោ ចន្ទោ, នារិកេ ទីបកោ បតិ;
តិលោកេ ទីបកោ ធម្មោ, សុបុត្តោ កុលទីបកោ។

(ធម្មនីតិ អលង្ការកថា ២៦៣ កវិទប្បណនីតិ ១២៦)

ចំណែកក្នុងគម្ពីរកវិទប្បណនីតិ គាថា ១២៦ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាខ្លះតិចតួច ដូចនេះ

បទោសេ ទីបកោ ចន្ទោ, បភាតេ ទីបកោ រវិ;
តិលោកេ ទីបកោ ធម្មោ, សុបុត្តោ កុលទីបកោ។

២៦៤. បាត់បង់គ្មានតំលៃ

អបុត្តកំ ឃរំ សុញ្ញំ, ទេសំ សុញ្ញំ អរាជិកំ;
អបញ្ញស្ស មុខំ សុញ្ញំ, សព្វសុញ្ញំ ទលិទ្ទកំ។

(ធម្មនីតិ អលង្ការកថា ២៦៤ កវិទប្បណនីតិ ២៥៥, លោកនីតិ ១១៥, #ចាណក្យនីតិ ៤៧)

លំដាប់នេះសូមនាំបាឡីចាកលោកនីតិ គាថា ១១៥ ព្រមពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោង ដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្តែងទុកដោយ ដើម្បីសេចក្តីជាពហុស្សុតតទៅ ដូចនេះ

អបុត្តកំ ឃរំ សុញ្ញំ, រដ្ឋំ សុញ្ញំ អរាជកំ;

អសិប្បស្ស មុខំ សុញ្ញំ, សព្ពសុញ្ញំ ទលិទ្ទកា។

គាថានេះនៅមានក្នុងគម្ពីរចាណក្យនីតិ គាថា ៤៧ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាខ្លះល្មមសមគួរ ដូចនេះ

អទិដ្ឋំ ជីវនំ សុញ្ញំ, ទិសា សុញ្ញា អពន្ធវា;

បុត្តហីនំ ឃរំ សុញ្ញំ, សព្ពសុញ្ញា ទលិទ្ទតា។

២៦៥. ប្រយោជន៍របស់អវយវៈ

សោតំ សុតេនេវ ន កុណ្ឌលេន, ទានេន ហាណី ន តុ កង្កណេន;

អាភាតិ កាយោ បរិសុទ្ធមស្ស, បរោបការេន ន ចន្ទនេន។

(ធម្មនីតិ អលង្ការកថា ២៦៥, មហារហនីតិ ៨០)

អលង្ការកថា និដ្ឋិតា។

២១. រាជធម្មកថា - ថ្លែងរាជធម៌

២៦៦. ទសពិធរាជធម៌

ទានំ សីលំ បរិច្ចាគំ, អជ្ជវំ មទ្ទវំ តបំ;

អក្កោធំ អវិហិំសញ្ច, ខន្តី ច អវិរោធនំ;

ទសេតេ ធម្មេ រាជានោ, អប្បមត្តេន ជាយេយ្យុ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៦៦, កវិទប្បណនីតិ ២៥៣, នរទក្ខទីបនី ២២១, ខុ. ជា.)

២៦៧. សង្គហវត្ថុធម៌ ៤

ទានំ អត្ថចរិយា បិយ-, វាចា អត្តសមំបិ ច;

សង្គហា ចតុរោ ឥមេ, មុនិន្ទេន បកាសិតា។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៦៧, កវិទប្បណនីតិ ២៥២, នរទក្ខទីបនី ១៩១, អង្គុ. ចតុក្ក.
, ខុ. ជា.)

ចំណែកសង្គហវត្ថុធម៌ ដែលមកក្នុងព្រះបាឡី អង្គុ. ចតុក្ក. ២១/៣២, និង ខុ. ជា. ២៨/១៦២ មានសេចក្តី ដូចនេះ

ទានញ្ច បេយ្យវជ្ជញ្ច, អត្ថចរិយា ច យា ឥធ;

សមានត្តតា ច ធម្មេសុ, តត្ថ តត្ថ យថារហំ;

ឯតេ ខោ សង្គហា លោកេ, រថស្សាណីវ យាយតោ។

និងទ្រង់ត្រាស់ប្រាប់ដល់ទោសនិងអានិសង្សដល់អ្នកប្រព្រឹត្តតាមសង្គហវត្ថុធម៌ទាំង ៤ ប្រការទុកថា

ឯតេ ច សង្គហា នាស្សុ, ន មាតា បុត្តការណា;

លភេថ មានំ បូជំ វា, បិតា វា បុត្តការណា ។

យស្មា ច សង្គហា ឯតេ, សមវេក្ខន្តិ បណ្ឌិតា;

តស្មា មហត្តំ បប្បោន្តិ, បាសំសា ច ភវន្តិ តេ ។

២៦៨. អ្នកដេកមិនស៊ប់ ៣

វនេ មិគា ន លភន្តិ, មតាកយា និទ្ទសុខំ;

រាជានោបិ ន លភន្តិ, ឧត្តរាជាមភីតតោ;

សំសារភយភីតេន, ន រមន្តិ យេ បណ្ឌិតា។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៦៨)

២៦៩. គុណសម្បត្តិអ្នកនាំ

ខមា ជាគរិយុដ្ឋានំ, សំវិភាគោ ទយិក្ខនា;

នាយកស្ស គុណា ឯតេ, ឥច្ឆិតព្ពា ហិតត្ថិនោ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៦៨, មហារហនីតិ ១៩០, កវិទប្បណនីតិ ២៥៨, លោកនីតិ ១១៩)

លំដាប់នេះសូមនាំបាឡីចាកលោកនីតិ គាថា ១១៩ ព្រមពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោង ដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្តែងទុកដោយ ដើម្បីសេចក្តីជាពហុសូត្រតទៅ ដូចនេះ

ខមា ជាគរិយុដ្ឋានំ, សំវិភាគោ ទយិក្ខណា;

នាយកស្ស គុណា ឯតេ, ឥច្ឆិតព្ពា សតំ គុណា។

២៧០. ប្រព្រឹត្តតែល្មមក៏ល្អ

បរិភូតោ មុទុ ហោតិ, អតិតិក្ខញ្ច វេរវា;

ឯតញ្ច ឧភយំ ញត្វា, អនុមជ្ឈំ សមាចរេ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧០, មហារហនីតិ ១៩១)

២៧១. តម្កល់ខ្លួនតែល្មមក៏ល្អ

នេកន្តមុទុនា សក្កា, ឯកន្តតិខិណេន វា;

មហាត្តេជ្ឈបិតិ អត្តំ, តស្មា ឧភយមាចរេ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧១, មហារហនីតិ ១៩២)

២៧២. កម្លាំងរបស់ជាត

កស្សកោ ទាណិជោមច្ចោ, សមណោ សុតសីលវា;
តេសុ ទិបុលជាតេសុ, រដ្ឋំបិ ទិបុលំ សិយា។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧២, មហារហានីតិ ១៦៤, កវិទប្បណនីតិ ២៧០, លោកនីតិ ១៦៣)

សំនួនម្យ៉ាងទៀតចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) លោកប្រែទុកគួរស្តាប់ គួរដល់ការចងចាំ ដូចនេះ

កស្សកោ ទាណិជោមច្ចោ, សមណោ សុតសីលវា;
តេសុ ទិបុលជាតេសុ, រដ្ឋំបិ ទិបុលំ សិយា ។

២៧៣. អ្នកបរិហារត្រូវដឹង

តេសុ ទុព្ពលជាតេសុ, រដ្ឋំបិ ទុព្ពលំ សិយា;
សករដ្ឋំ ទិបុលំ តស្មា, ធារេយ្យ រដ្ឋការវា។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧៣, មហារហានីតិ ១៦៥, កវិទប្បណនីតិ ២៧១)

២៧៤. ផ្លែឈើខ្ចី

មហារុក្ខស្ស ផលិនោ, អាមំ ឆិន្ទតិ យោ ផលំ;
រសញ្ចស្ស ន ជានាតិ, ពីជញ្ចស្ស ទិនស្សតិ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧៤, មហារហានីតិ ១៦៦, កវិទប្បណនីតិ ២៧២-៣ ខុ. ជា. មហាពោធិជាតក)

២៧៥. ប្រទេសវិនាស

មហារុក្ខូបមំ រដ្ឋំ, អធម្មេន បសាសតិ;

រសញ្ចស្ស ន ជានាតិ, រដ្ឋញ្ចាបិ វិនស្សតិ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧៥, មហារហនីតិ ១៦៧, កវិទប្បណនីតិ ២៧២-៣ ខុ. ជា. មហាពោធិជាតក)

២៧៦. ផ្លែឈើទុំ

មហារុក្ខស្ស ផលិនោ, បក្កំ ឆិន្ទតិ យោ ផលំ;

រសញ្ចស្ស វិជានាតិ, ពីជញ្ចស្ស ន នស្សតិ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧៦, មហារហនីតិ ១៦៨, កវិទប្បណនីតិ ២៧៤ ខុ. ជា. មហាពោធិជាតក)

២៧៧. ប្រទេសចន្លុនា

មហារុក្ខូបមំ រដ្ឋំ, ធម្មេន យោ បសាសតិ;

រសញ្ចស្ស វិជានាតិ, រដ្ឋញ្ចាបិ ន នស្សតិ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧៧, មហារហនីតិ ១៦៩, កវិទប្បណនីតិ ២៧៥ ខុ. ជា. មហាពោធិជាតក)

២៧៨. អ្នកឃ្លាតចាកឱជៈ

យោ ច រាជា ជនបទំ, អធម្មេន បសាសតិ;

សព្ពោសធីហិ សោ រាជា, វិរុទ្ធោ ហោតិ ខត្តិយោ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧៨, មហារហនីតិ ១៧០, ខុ. ជា. មហាពោធជាតក)

២៧៩. ខុសដោយការផ្តាំង

គច្ឆេ នេកមេ ហំសំ, យេ យុត្តា កយវិក្កយេ;
ឱជាធានពលិការេ, ស កោសេន វិរុជ្ឈតិ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៧៩, មហារហនីតិ ១៧១, ខុ. ជា. មហាពោធិជាតក)

ក្នុងព្រះបាឡី មានខសេចក្តីភាសាបាឡីដូចនេះ

គច្ឆេ នេកមេ ហំសំ, យេ យុត្តា កយវិក្កយេ;
ឱជធានពលីការេ, ស កោសេន វិរុជ្ឈតិ ។

២៨០. ខុសនៅនឹងកងទ័ព

បហារវរខេត្តញ្ញូ, សង្គាមេកតនិស្សមេ;
ឧស្សិតេ ហំសយំ រាជា, ស ពលេន វិរុជ្ឈតិ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៨០, មហារហនីតិ ១៧២, ខុ. ជា. មហាពោធិជាតក)

២៨១. ខុសផ្លូវសួគ៌

គច្ឆេ ឥសយោ ហំសំ, សំយមេ ព្រហ្មចារិយោ;
អជម្មចារី ខត្តិយោ, ស សគ្គេន វិរុជ្ឈតិ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៨១, មហារហនីតិ ១៧៣, ខុ. ជា. មហាពោធិជាតក)

២៨២. ត្រូវធ្វើដោយខ្លួនឯង

សយំ កតា ន បរេន, មហានជោ្វជុវទ្ធតា;
ឥស្សរេន គជា រញ្ញោ, សរដ្ឋេ អជិបច្ចតា*។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៨២, មហារហនីតិ ១៧៤)

២៨៣. អ្នកមើលខាយបាប

បុត្តោ ចាបំ ករោ មាតា, សិស្សោ ចាបំ ករោ គរុ;

ឆាករេហិ ករោ រាជា, រាជា ចាបំ បុរោហិតោ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៨៣, កវិទប្បណនីតិ ២៦២, លោកនីតិ ១២៨)

ក្នុងលោកនីតិ គាថា ១២៨ សូមនាំគាថា ព្រមពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកសម្តែងទុកដោយ ដើម្បីសេចក្តីជាពហុស្សូត្រដល់លោកអ្នកចាប់អារម្មណ៍ តទៅ :

មាតា បុត្តករំ ចាបំ, សិស្សចាបំ គុរុកតា;

រាជា រដ្ឋករំ ចាបំ, រាជចាបំ បុរោហិតោ។

២៨៤. ចំណែកមួយរបស់ព្រះអរហន្ត

បុញ្ញាបុញ្ញំ ករោន្តេសុ, ឆភាគោ ឯកទេសកំ;

រាជា លភតិ សព្ពេហិ, តស្មា ចាចា និចារយេ;

បុញ្ញមេវ បវឌ្ឍេន្តោ, ជនកាយំ បសាសយេ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៨៤)

២៨៥. គ្រប់ជីវិតមានតម្លៃ

ពាលស្ស ជីវិតំ អប្បំ, បណ្ឌិតស្ស ពហុតរំ;

ជនកាយស្ស រាជាវ, រាជជម្មោវ រាជុនំ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៨៥, មហារហនីតិ ៨៩)

២៨៦. ទំនាស់ព្រោះអ្នកនាំ

អនាយកា វិនស្សន្តិ, នស្សន្តិ ពហុនាយកា;

ថីនាយកា វិនស្សន្តិ, នស្សន្តិ សុសុនាយកា។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៨៦, មហារហនីតិ ១៧៧, កវិទប្បណនីតិ ២៧៦, នរទក្ខទីបនី ២៦៣)

២៨៧. សូមទ្រទ្រង់ព្រះករុណា

កច្ឆបីនញ្ច មច្ឆីនំ, កុក្កុដីនញ្ច ជេនុនំ;

បុត្តហេតោ យថា ហោតិ, តថា មច្ចេសុ រាជុនំ។

(ធម្មនីតិ រាជធម្មកថា ២៨៧, មហារហនីតិ ១៧៦)

រាជធម្មកថា និដ្ឋិតា។

២២. រាជសេវកកថា - ថ្លែងអ្នកបម្រើព្រះរាជា

២៨៨. រាជសេវកត្រូវដឹង

ន ហិ រាជកុលំ បត្តោ, អញ្ញាតោ លភតេ យសំ;

នាសូរោ នាតិឧម្មេធោ, ន បមត្តោ កុទាចនំ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៨៨ ខុ. ជា. វិធុរជាតក)

២៨៩. កាលទ្រង់ទុកព្រះន័យ

យទា សីលញ្ច បញ្ញញ្ច, សោចេយ្យញ្ចាធិកច្ឆតិ;

អថ វិសាសិតោ ត្យម្ហិ, គុយ្ហញ្ចស្ស ន រក្ខតិ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៨៩, ខុ. ជា. វិធុរជាតក)

គាថានេះក្នុងព្រះបាឡី ខុ. ជា. វិធុរជាតក ជា

យទាស្ស សីលំ បញ្ញញ្ច, សោចេយ្យញ្ចាធិគច្ឆតិ;
អថ ឱស្សាសតេ តម្ហិ, កុយ្យញ្ចស្ស ន រក្ខតិ។

២៩០. អ្នកឆ្លាតក្នុងរាជកិច្ច

ទិវា វា យទិ វា រត្តិំ, រាជកិច្ចេសុ បណ្ឌិតោ;
អជ្ឈិដ្ឋោ ន វិកម្បេយ្យ, ស រាជវសតិំ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៩០, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

២៩១. កុំធ្វើត្រាប់តាម

ន រញ្ញោ សមកំ វត្ថុំ, ន មាលំ ន វិលេបនំ;
អាកប្បំ សរកុត្តិំ វា, ន រញ្ញោ សទិសមាចរេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៩១, #កវិទប្បណនីតិ ២៦៦, លោកនីតិ ១៣៤, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

២៩២. កុំឆ្លងកាត់ស្ពាន

កីឡេ រាជា អមច្ចេហិ, ភរិយាហិ បរិវារិតោ;
នាមច្ចោ រាជភរិយាសុ, ភាវំ កុព្ពេថ បណ្ឌិតោ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៩២, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

២៩៣. អ្នកគួរនៅទាំង

អនុទ្ធតោ អចបលោ, និបកោ សំវុតិន្ទ្រិយោ;

មនោបណិធិសម្បន្នោ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ ២៩៣ រាជសេវកកថា, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

២៩៤. កុំលេងក្បាលអ្នកដោយសម្ងាត់

នាស្ស ភរិយា កីឡេយ្យ, ន មន្តេយ្យ រហោគតោ;

នាស្ស កោសា ធនំ គណ្ហេ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៩៤, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

២៩៥. កុំខ្ជិលច្រអូសនិងស្រវឹង

ន និទ្ទំ ពហុ មញ្ញេយ្យ, ន មទាយ សុរំ បិវេ;

នាស្ស ទាយេ មិគេ ហញ្ញេ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៩៥, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

២៩៦. កុំអត់ធ្មត់នឹងខ្លួនអ្នក

នាស្ស បិដ្ឋំ ន បល្លង្កំ, ន កោច្ឆំ ន នាវំ រថំ;

សម្មតោម្ហីតិ អារុហេ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៩៦, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

២៩៧. គប្បីឆ្លាតក្នុងការទទួលបម្រើ

នាតិទូរេ ភជេ រញ្ញោ, នច្ចាសន្នេ វិចក្ខណោ;

សមុខា ចស្ស តិដ្ឋេយ្យ, សន្តសន្តោ សកត្តុនោ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៩៧, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

២៩៨. ត្រូវចំពិរោធឆាប់រហ័ស

ន មេ រាជា សខា ហោតិ, ន រាជា ហោតិ មេថុនោ;

ខិប្បំ កុជ្ឈន្តិ រាជានោ, សុលេនក្ខីវ ឃដ្ដិតំ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៩៨, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

២៩៩. កុំភ្លេចខ្លួន

ន បូជិតោ មញ្ញមានោ, មេធាវី បណ្ឌិតោ នរោ;

ផរុសំ បតិមន្តេយ្យ, រាជានំ បរិសំគតំ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ២៩៩, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣០០. កុំទុកចិត្ត

លទ្ធទ្វារោ លភេ ទ្វារំ, នេវ រាជូសុ វិស្សសេ*;

អគ្គីវ សំយតោ តិដ្ឋេ, ស រាជវសតិំ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០០, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣០១. គួរនៅស្ងៀមសិន

បុត្តំ វា ភាតរំ វាបិ, សម្បគ្គណ្ហាតិ ខត្តិយោ;

គាមេហិ និគមេហិ វា, រដ្ឋេហិ ជនបទេហិ វា;

គុណ្ឋិកូតោ ទុផិក្ខេយ្យ, ន ភណេ ឆេកចាបកំ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០១, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣០២. កុំធ្វើឱ្យគេអាក់អន់ចិត្ត

ហត្ថាពេហោ អនិកដ្ឋេ, រថិកេ បត្តិការកេ;

តេសំ កម្មាវទានេន, រាជា វឌ្ឍេតិ វេតនំ;

ន តេសំ អន្តរា គច្ឆេ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០២, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣០៣. ឫស្សីត្រូវខ្យល់

ចាបោវូនូទរោ ចស្ស, វំសោ វាបិ បកម្បយ្យេ;

បដិលោមំ ន វត្តេយ្យ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០៣, ខុ. ជា វិរុធជាតក)

៣០៤. ត្រីមិនមានអណ្ដាត

ចាបោវូនូទរោ ចស្ស, មច្ឆោវស្ស អជិវ្ហកោ;

អភាសំ និបកោ សូរោ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០៤, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣០៥. អស់តេជះអស់កម្លាំង

ន ពាឡ្ហំ ឥត្ថឹ គច្ឆេយ្យ, សម្បស្សំ តេជសង្ខយំ;

កាសំ សាសំ ថទ្ធាពលំ, ខីណមេធោ និគច្ឆតិ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០៥, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣០៦. កុំនិយាយលើសប្រមាណ

នាតិវេលំ បកាសេយ្យ, ន តុណ្ហី សព្វទា សិយា;

អវិកិណ្ណំ មិតំ វាចំ, បត្តកាលេ ឧទីរយេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០៦, ៧២, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣០៧. និយាយបានល្អ

អកោធនោ អសង្ឃដ្ដោ, សច្ចោ សណ្ហោ អបេសុណោ;

សម្ផំ គិរំ ន ភាសេយ្យ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០៧, ៧២, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣០៨. គុណធម៌របស់មនុស្សល្អ

មាតាបិតុភរោ អស្ស, កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិកោ;

ហិរិឱត្តប្បសម្បន្នោ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០៨, ៧២, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣០៩. គុណសម្បត្តិល្អ

វិនីតោ សិប្បវា ទន្តោ, កតត្តោ និយតោ មុទុ;

អប្បមត្តោ សុចិ ទក្ខោ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣០៩, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣១០. ធន់ធាបបន្ថយខ្លួន

និវាតវុត្តិ វុឡ្ហេសុ, សប្បតិស្សោ សគារវោ;
សូរតោ សុខសំវាសោ, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១០, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣១១. គួរបម្រើចៅហ្វាយនាយខ្លួន

អារកា បរិវជ្ជេយ្យ, សញ្ញត្តិ បហិតំ ជនំ;
ភត្តារមេវុទិក្ខេយ្យ, ន ច អញ្ញស្ស រាជិនោ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១១, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣១២. គួរចិញ្ចឹមអ្នកមានសីល

សមណេ ព្រាហ្មណេ ចាបិ, សីលវន្តេ ពហុស្សុតេ;
សក្កច្ចំ បយិរុបាសេ, អន្នបានេន តប្បយេ;
អាសជ្ជ បញ្ញេ បុច្ឆេយ្យ, អាកង្ខំ វុឌ្ឍិមត្តនោ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១២, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

គាថាខាងលើនេះ លោកសង្ខេបមកចាក ៤ គាថា ក្នុងព្រះបាឡី ដូចនេះ គឺ

១៤០២. “សមណេ ព្រាហ្មណេ ចាបិ, សីលវន្តេ ពហុស្សុតេ;
សក្កច្ចំ បយិរុបាសេយ្យ, ស រាជវសតឹ វសេ។

១៤០៣. សមណេ ព្រាហ្មណេ ចាបិ, សីលវន្តេ ពហុស្សុតេ;

សក្កច្ចំ អនុវាសេយ្យ, ស រាជវសតិំ វសេ។

១៥០៤. សមណេ ព្រាហ្មណេ ចាបិ, សីលវន្តេ ពហុស្សុតេ;

តប្បេយ្យ អន្នបានេន, ស រាជវសតិំ វសេ។

១៥០៥. សមណេ ព្រាហ្មណេ ចាបិ, សីលវន្តេ ពហុស្សុតេ;

អាសជ្ជ បញ្ញំ សេវេថ, អាកង្ខំ វុឌ្ឍិមត្តនោ”តិ។

(ឆដ្ឋសង្គាយនា គាថាទី ១៥០២ - ១៥០៥.)

៣១៣. បុណ្យចាស់រក្សាទុក បុណ្យថ្មីឲ្យផ្សព្វផ្សាយ

ទិន្នបុព្វំ ន ហាបេយ្យ, ទានំ សមណព្រាហ្មណេ;

ន ច កិញ្ចិ និវារេយ្យ, ទានកាលេ វណិព្វកេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១៣, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣១៤. ឆ្លាតវៃទន្ទៅ

បញ្ញាវា វុឌ្ឍិសម្បន្នោ, វិធានវិធិកោវិទោ;

កាលញ្ញូ សមយញ្ញូ ច, ស រាជវសតិំ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១៤, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣១៥. ឧស្សាហ៍ព្យាយាមមិនប្រមាទ

ឧដ្ឋាតា កម្មធេយ្យេសុ, អប្បមត្តោ វិចក្ខណោ;

សុសំវិហិតកម្មន្តោ, ស រាជវសតិំ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១៥, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣១៦. ការងាររាជការត្រូវដឹង

ខលំ សាលំ បសុ ខេត្តំ, គន្តា ចស្ស អភិក្ខណំ;
មិតំ ធញ្ញំ និធាបេយ្យ, មិតញ្ច បាចយេ ឃរេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១៦, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣១៧. មនុស្សអាក្រក់មិនគួរជាធំ

បុត្តំ វា ភាតរំ វាបិ, សីលេសុ អសមាហិតំ;
អនង្គវា ហិ តេ ពាលា, យថា បេតា តថេវ តេ;
ចោឡញ្ច នេសំ បិណ្ឌញ្ច, អាសីនានំ បទាបយេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១៧, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣១៨. គួរសរសើរមនុស្សល្អ

ទាសេ កម្មករេ ពោសេ, សីលេសុ សុសមាហិតេ;
ទក្ខេ ឧដ្ឋានសម្បន្នេ, អធិបច្ចម្ហិ ឋាបយេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១៨, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣១៩. មានសីលមិនលោភ

សីលវា ច អលោភោ ច, អនុរត្តោ ច រាជិនោ;
អាវី រហោ ហិតោ ចស្ស, ស រាជវសតឹ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣១៩, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣២០. មនុស្សដឹងចិត្ត

ឆន្ទញ្ញូ រាជិនោ អស្ស, ចិត្តញ្ញូ ចស្ស រាជិនោ;
អសង្កុសកវុត្តិស្ស, ស រាជវសតិំ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣២០, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣២១. កុំក្រោធតប

ឧច្ឆាទនេ ន្ហាបនេ ច, ធោតេ បាទេ អធោសិរំ;
អាហតោបិ ន កុប្បេយ្យ, ស រាជវសតិំ វសេ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣២១, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣២២. អ្នកសំពះ១០និស

កុម្ភិម្បិបញ្ជលិំ ក្រិយា, ចាតញ្ចាបិ បទក្ខិណំ;
កិមេវ សព្ពកាមានំ, ទាតារំ ធីរមុត្តមំ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣២២, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

៣២៣. អ្នកឲ្យសេចក្ដីសុខ

យោ ទេតិ សយនំ វត្ថំ, យានំ អាវសថំ ឃរំ;
បជ្ជុន្នោរិវ ភូតានំ, ភោគេហិ អភិវស្សតិ។

(ធម្មនីតិ រាជសេវកកថា ៣២៣, ខុ. ជា វិធុរជាតក)

ក្នុងច្បាប់ប្រែរបស់នាយថង ហង្សលតារម្ភ (មហាកិម) មានបន្ថែមគាថាចូលមកទៀត ដែលជាគាថាចុងក្រោយក្នុងព្រះបាឡី វិធុរជាតក រាជវសល្អកណ្ឌ គឺ...

ឯសេយ្យោ រាជវសតិ, ទក្ខមានោ យថា នរោ;

អារាធយតិ រាជានំ, បូជំ លភតិ ភត្តុសុ។

រាជសេវកកថា និដ្ឋិតា។

២៣. ទុកាទិមិស្សកកថា - ថ្លែងមិស្សកថាមានធម៌ពួក២ជាដើម

៣២៤. បន្លាជីវិត

ទ្វេមេ កណ្ដកា តិក្ខា, សរីរបរិសោសិតា;

កាមេតិ និទ្ធនោ យោ ច, យោ ច កុប្បត្យនិស្សរោ។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣២៤ មហារហនីតិ ១២០)

៣២៥. លក្ខណៈមនុស្សអាក្រក់

អជនស្ស រសំ ខាទា, អពលស្ស ហតា នរា;

អបញ្ញស្ស កថាវាក្យា, តិវិធំ ហីនលក្ខណំ។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣២៥, កវិទប្បណនីតិ ១០០, លោកនីតិ ១០)

៣២៦. របស់ផ្អែម ៣ យ៉ាង

បថព្យា មធុរា តីណិ, ឧច្ឆុ នារី សុភាសិតំ;

ឧច្ឆុនារី សុតប្បន្តិ, ន តប្បន្តិ សុភាសិតំ។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣២៦)

៣២៧. របស់មានតម្លៃ ៣ យ៉ាង

បថព្យា តីណិ រតនានិ, សន្តហានិ មហីតលេ;

សិប្បំ ធញ្ញញ្ច មិត្តញ្ច, ភវន្តិ រតនា ឥមេ។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣២៧)

៣២៨. មនុស្សល្ងង់ ៤ ជំពូក

កល្យាណមិត្តំ កន្តារំ, យុទ្ធំ សភាយ ភាសិតិ;

អសត្តា កត្តុមិច្ឆន្តិ, មុឡ្ហា តេ ចតុរោ ជនា។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣២៨, មហារហនីតិ ១៩១)

៣២៩. តាយនាំខជា ៥ ពួក

ជីវន្តោបិ មតា បញ្ច, ព្យាសេន បរិកិត្តិតា;

ទុក្ខិតោ ព្យាធិតោ បក្ខោ, ឥណវា និច្ចសេវកោ។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣២៩, លោកនីតិ ១៩១, កវិទប្បណនីតិ ៣២៥)

៣៣០. មានបញ្ញាព្រោះសីល

ចក្ខុទ្វារាធិកំ ឆក្កំ, សំវុតោ សបញ្ញោ នរោ;

ឆព្ពិធោ ហោតិ សីលេន, អសីលេនាបិ ឆព្ពិធោ។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣៣០)

៣៣១. មនុស្សរៀនមិនចប់ ៧

និទ្ទាលុកោ បមាទោ ច, សុខិតោ រោគវាលសោ;

និច្ចន្ទោ ច កម្មារាមោ, សត្តេតេ សត្ថុទជ្ជិតា។

(ធម្មនីតិ ទុកាមិស្សកកថា ៣៣១, មហារហានីតិ ៩៣, កវិទប្បណនីតិ ៣២៦, លោកនីតិ ១៤៣)

៣៣២. មនុស្សរៀនសម្រេច ៨

កុលជោ បញ្ញវា ឆន្ទោ, ហិរោត្តប្បោ សុគន្ធរោ;

អត្ថកាមោ សុរក្ខោ ច, អដ្ឋេតេ សត្ថុយុជ្ជិតា។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣៣២)

៣៣៣. មនុស្សហាមខ្លួនចាកបាបបាន ៩ ជំពូក

កុលសេដ្ឋោ សបញ្ញោ ច, ទុឡ្ហិសូរោ ច សីលវា;

ពហុស្សុតោ ទុដ្ឋានោ ច, ធីរោ សុគតិកាមិកោ;

នទេតេ សុជនា សេដ្ឋា, ចាចាត្តានំ និទារយេ។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣៣៣)

៣៣៤. បុគ្គលដែលមិនគួរប្រទូសរាច ១០

ពុទ្ធោ បច្ចេកពុទ្ធោ ច, អរហា អត្ថសាធកោ;

មាតា បិតា គរុ សត្ថា, ទាយកោ ធម្មទេសកោ;

បណ្ឌិតេហិ ឥមេ ទស, ន ទុព្ភន្តិ ជានិយា។

(ធម្មនីតិ ទុកាទិមិស្សកកថា ៣៣៤)

ទុកាទិមិស្សកកថា និដ្ឋិតា។

២៤. បកិណ្ណកកថា - ផ្សេងៗ

៣៣៥. រក្សាជីវិតរក្សាគ្រប់យ៉ាង

ជម្ពុកាមមោក្ខានំ, ចាណោ សំសិទ្ធិការណំ;

តំ និយាតោ កិំ និហតោ, រក្ខិតោ កិំ ន រក្ខតិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៣៥)

៣៣៦. ហេតុឲ្យកើតសុខនិងទុក្ខ

សតំ ទីឃាយុកោ សព្ព-, សត្តានំ សុខការណំ;

អសតំ បន សព្ពេសំ, ទុក្ខហេតុ ន សំសយោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៣៦, មហារហនីតិ ២២, កវិទប្បណនីតិ ៥១)

៣៣៧. អំពៅមិនចោលរស

យន្តកតោ ឧច្ឆុ រសំ, ន ជហាតិ កលោ គថា;

សន្តាមេសុ កតោ លីឡ្ហំ, សុស្សុតេនាបិ ចន្ទនំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៣៧ កវិទប្បណនីតិ ១៤៧ លោកនីតិ ៩៥)

៣៣៨. មនុស្សល្អមិនចោលធម៌

សារគន្ធំ ន ជហាតិ, ទុក្ខបត្តោបិ បណ្ឌិតោ;

ន ជហាតិ សតំ ជម្មំ, សុខកាលេ កថាច កា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៣៨ កវិទប្បណនីតិ ១៤៧ លោកនីតិ ៩៥)

ក្នុងលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) លោកប្រែទុកដ៏ពីរោះក្រៃលែង មានពាក្យឃ្លោងប្រកបដោយដូចនេះ

សុក្ខោបិ ចន្ទនតរុ ន ជហាតិ គន្ធំ,

នាគោ គតោ នរមុខេ ន ជហាតិ លីឡំ;

យន្តាគតោ មធុរសំ ន ជហាតិ ឧច្ឆុ,

ទុក្ខោបិ បណ្ឌិតជនោ ន ជហាតិ ធម្មំ។

៣៣៩. ខ្លួនគឺជាអ្វីគ្រប់យ៉ាង

អត្តា ពន្ធុ មនុស្សានំ, វិបុ អត្តាវ ជន្តុនំ;

អត្តាវ និយតោ ញាតិ, អត្តាវ និយតោ រិបុ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៣៩, មហារហនីតិ ២៨)

៣៤០. លះជីវិតដើម្បីជាតិ

អត្តានំ បរិច្ចាគេន, យំ និស្សិតានុរក្ខនំ;

ករោន្តិ សជ្ជនាយេវ, ន តំ និតិមាតា មតំ ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤០, មហារហនីតិ ២៩)

៣៤១. មនុស្សប្រើវេលាផ្សេងគ្នា

សត្ថកព្វិវិចារេន, កាលោ គច្ឆតិ ធីមតំ;

ព្យសនេន អសាធូនំ, និទ្ទាយ កលហេន វា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤១, មហារហនីតិ ៨១, កវិទប្បណនីតិ ៦៨)

៣៤២. មនុស្សប្រាថ្នាផ្សេងគ្នា

ភមរា បុប្ផមិច្ឆន្តិ, បុតិមិច្ឆន្តិ មក្ខិកា;
សុជនា គុណមិច្ឆន្តិ, ទោសមិច្ឆន្តិ ទុជ្ជនា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤២, កវិទប្បណនីតិ ១៨៥, លោកនីតិ ៥១)

៣៤៣. ឈើមានផ្លែមនុស្សមានធម៌

នមន្តិ ផលិនោ រុក្ខា, នមតេវ ពុធា ជនា;
សុក្ខកដ្ឋញ្ច មុឡ្ហោ ច, នេវ នមន្តិ ភិជ្ជតេ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤៣, មហារហនីតិ ២៨១)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថា ២៨១ មានសេចក្តីស្រដៀងដូចនេះ

នមន្តិ ផលិនោ រុក្ខា, នមន្តិ វិពុធា ជនា;
សុក្ខកដ្ឋញ្ច មុឡ្ហោ ច, ភិជ្ជតេវ ន នមន្តិ។

៣៤៤. មនុស្សល្អសុខដុមរមនា ជនពាលបែកបាក់

សចេ សន្តោ វិវាទតិ, ខិប្បំ សន្ធិយរេ បុន;
ពាលោ បត្តាវ ភិជ្ជន្តិ, ន តេ សមថមាកមុំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤៤, មហារហនីតិ ១៥៥)

សូមនាំយកគាថាដូចគ្នានេះ ចាកមហារហនីតិ គាថា ១៥៥ មកប្រៀបធៀបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សា ដូចនេះ

សចេ សន្តា វិវាទន្តិ, ខិប្បំ សន្ធិរយេ បុន;

ពាលោ បក្កោច ភិជ្ជន្តិ, ន តេ សមថមជ្ឈគុំ។

៣៤៥. ទ្រព្យមនុស្សល្អ មនុស្សអាក្រក់ផ្សេងគ្នា

អប្បម្បិ សាធូនំ ធនំ, កូបា ចារិច និស្សយោ;

ពហុកំបិ អសាធូនំ, ន ច ចារិច អណ្ណចេ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤៥, មហារហនីតិ ៨៧, #កវិទប្បណនីតិ ១៩៥, លោកនីតិ ៦៣)

ក្នុងលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) គាថាទី ៦៣ មានសេចក្តីស្ទើរតែដូចគ្នា និង ក្នុងកវិទប្បណនីតិ ដូចនេះ

ជនមប្បម្បិ សាធូនំ, កូបេ ចារិច និស្សយោ;

ពហុ អបិ អសាធូនំ, ន ច ចារិច អណ្ណចេ។

៣៤៦. ភ័យពាន់សោក

សោកដ្ឋានសហស្សានិ, ភយដ្ឋានសតានិ ច;

ទិវសេ ទិវសេ មុឡ្ហំ, អាវិសន្តិ ន បណ្ឌិតំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤៦, មហារហនីតិ ៨២)

៣៤៧. ក្រោធខ្លាយ ឆាប់សាប

ឧដ្ឋចិត្តោ បនាហិស្ស, កោធោ ហសាណលេខិតោ;

កុច្ឆិតញ្ញោ សុជនស្ស, ជលេ លេខាចិរដ្ឋិតា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤៧, មហារហនីតិ ៨៨)

៣៤៨. មនុស្សមិនអាចសិក្សាមារយាទ ៤ ពួក

និទ្ទាលុកោ អសន្តុដ្ឋោ, អកតញ្ញូ ច ភីរុកោ;
សក្កោន្តិ ន សមាចារំ, សិក្ខិតិ តេ កទាចិបិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤៨, មហារហនីតិ ៩២)

៣៤៩. គប់រកមនុស្សល្អមិនខាតឧុន

សាធុត្តំ សុជនសមាគមា ខលានំ, សាធូនំ ន ខលសមាគមា ខលត្តំ;
អាមោទំ កុសុមភវំ ឧជាតិ ភូមិ, ភូគន្ធំ ន ច កុសុមានិ ធារយន្តិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៤៩, មហារហនីតិ ១១១)

៣៥០. ពិន័យទោសឲ្យជាគុណ

គុណមត្ថិសមំ មក្ខេ, បរេន កលហោ សតិ;
អត្ថិសមំ បកាសេន្តំ, អនុមត្តំបិ ទោសកំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥០, មហារហនីតិ ២៣៧)

៣៥១. ទោសមនុស្សដទៃឃើញងាយ

ទោសំ បរស្ស បស្សន្តិ, អត្តទោសំ ន បស្សតិ;
តិលមត្តំ បរទោសំ, នាឡិកេរំ ន បស្សតិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥១, កវិទប្បណនីតិ ២១៥, លោកនីតិ ៧៥)

៣៥២. មនុស្សក្រោធខាតហេតុផល

កោធោ អត្ថំ ន ជានាតិ, កោធោ ធម្មំ ន បស្សតិ;

អន្ធតមំ តទា ហោតិ, យំ កោធោ សហតេ នរំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥២)

៣៥៣. សេចក្ដីក្រោធដូចភ្លើង

កោធោ អត្តន្តរេ ជាតោ, ឌហំ នាសេតិ កោជនំ;
ខត្តាលទត្ថារបុណ្ណាយំ, មញ្ជុសាយំ សិខី យថា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥៣, មហារហនីតិ ២៣៥)

៣៥៤. កូនសរចាក់ចិត្ត

រាគោ នាម មនោសល្លំ, គុណាខរត្តចោរកោ;
រាហុទិជ្ជា សសន្តិស្ស, តពោជនហុតាសនោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥៤, មហារហនីតិ ២៣៩)

៣៥៥. បួននាក់មិនដឹងពេញ

ន តិត្តិ រាជា ធនេន, បណ្ឌិតោបិ សុភាសិតេ;
ចក្ខុបិ បិយទស្សនេ, សាគរោបិ មហាជលេ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥៥, កវិទប្បណនីតិ ៩៦, លោកនីតិ ៣៥)

លំដាប់នេះសូមនាំពាក្យប្រែនិងឃ្លោងដែលពីរោះចាកសៀវភៅប្រជុំត្រីនីតិ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

ន តិត្តិ រាជា ធនម្ហិ, បណ្ឌិតោបិ សុភាសិតេ;
ចក្ខុំបិ បិយទស្សនេ, ជលេ សាគរោ ន តិត្តិ។

៣៥៦. ប្អូននាក់តួរខនាស

អសន្តុដ្ឋោ យតី នដ្ឋោ, សន្តុដ្ឋោវ មហីបតី;

សលជ្ជា គណិកា នដ្ឋា, និលជ្ជា សុកុលកតា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥៦, មហារហនីតិ ១៨០, កវិទប្បណនីតិ ៣០៥, #ចាណក្យនីតិ ៨០, លោកនីតិ ១១៧)

សូមនាំគាថាដូចគ្នានេះចាកគម្ពីរលោកនីតិ គាថាទី ១១៧ ព្រមពាក្យប្រែនិង ពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះ ចាកសៀវភៅលោកនីតិត្រៃវាក្យ របស់សេដ្ឋីយកោសេស-នាគ ប្រទីប មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាដូចតទៅនេះ :

នដ្ឋោ យតិ អសន្តុដ្ឋោ, សន្តុដ្ឋោ ច មហីបតិ;

លជ្ជា ច គណិកា នដ្ឋា, និល្លជ្ជា កុលធីតិកា។

៣៥៧. ប្រាជ្ញាច្រើនរហូតគេជិននាយ

កុចាណ្ឌាទក្តិចីសិប្បី, អភិជ្ឈាលុ ច បុក្កលោ;

ឯតេសំ មហិច្ឆន្តានំ, មហិច្ឆតា អនិច្ឆិតា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥៧, មហារហនីតិ ៩១)

៣៥៨. បរមប្អូនដែលតួរប្រាជ្ញា

អារោគ្យំ បរមំ លាភំ, សន្តុដ្ឋី បរមំ ធនំ;

វិសាសោ បរមំ ញាតិ, និព្វានំ បរមំ សុខំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥៨, នរទក្ខទីបនី ២៥២, ខុ. ធ. សុខវគ្គ)

ចំណែកក្នុងព្រះបាឡីធម្មបទ សុខវគ្គ គាថា ២០៤ ដែលមកក្នុងច្បាប់ស្យាមរដ្ឋ មានសេចក្តីប្រាកដទាំងបាឡីនិងពាក្យប្រែដូចនេះ

អារោគ្យបរមា លាភា, សន្តុដ្ឋីបរមំ ធនំ;

វិស្សាសបរមា ញាតិ, និព្វានំ បរមំ សុខំ។

៣៥៩. អកលុយដើម្បីផ្ចាប់ចិត្តអ្នកក្រ

ទុក្ខតំ គច្ឆ ភោ លាភ, លាភោ លាភេន បូរតិ;

ថលេ បទុដ្ឋ បជ្ជុន្ន, អាបោ អាបេន បូរតិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៥៩, លោកនីតិ ១៥៤)

ក្នុងលោកនីតិ គាថា ១៥៤ មីវិធីការប្រើសព្ទសម្តែងដែលផ្សេងគ្នាខ្លះ និងមានសេចក្តីបន្ថែមមកទៀតមួយបាទគាថា សូមនាំពាក្យប្រែសំនួនម្យ៉ាងទៀតចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) លោកប្រែទុកដូចនេះ

ទុក្ខតំ គច្ឆ ហេ លាភ, លាភី លាភេន បូរតិ;

ថលេ បទស្ស បជ្ជុន្ន, សិន្ធុ អាបេន បូរតិ;

នត្ថិធំ កម្មប្បធានកំ។

៣៦០. ការសូមដ៏ឆ្លាត

ពោជយន្តិ ន យាចន្តិ, ធេហីតិ បច្ឆិមា ជនា;

បស្ស ទត្តុំ អធានស្ស, មា ភវតូតិ ត្វំនិសោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦០, មហារហនីតិ ២២៣)

៣៦១. របស់ល្អមាននាច

សេលេ សេលេ ន មាណិក្កំ, គជេ គជេ ន មុត្តិកំ;
ចន្ទនំ ន វនេ វនេ, សាធវោ ន ហិ សព្វត្ថ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦១, កវិទប្បណនីតិ ៨២, លោកនីតិ ៧, #ចាណក្យនីតិ ៥៥)

លំដាប់នេះសូមនាំបាឡីក្នុងលោកនីតិនិងពាក្យប្រែព្រមឃ្លោងដែលពីរោះក្នុងលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីសេចក្តីជាពហុសូត្រតទៅ ដូចនេះ

សេលេ សេលេ ន មាណិក្កំ, គជេ គជេ ន មុត្តិកំ;
វនេ វនេ ន ចន្ទនំ, ឋានេ ឋានេ ន បណ្ឌិតំ។

៣៦២. មួយក្នុងសែន

សតេសុ ជាយតេ សូរោ, សហស្សេសុ ច បណ្ឌិតោ;
វត្តា សតសហស្សេសុ, ទាតា ភវតិ វា ន វា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦២, មហារហនីតិ ១៧, កវិទប្បណនីតិ ៨៩)

៣៦៣. គួរឲ្យកម្លាំងចិត្តគ្នា

ជិណ្ណមន្នំ បសំសេយ្យ, ទារញ្ច គតយោព្ពនំ;
រណេ បុនាគតំ សូរំ, សស្សញ្ច គេហមាគតំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦៣, មហារហនីតិ ១៨៤, កវិទប្បណនីតិ ៣០២, លោកនីតិ ៩៩, #ចាណក្យនីតិ ៧៩)

លំដាប់នេះ សូមនាំបាឡីចាកលោកនីតិ និងពាក្យប្រែព្រមពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ របស់សេដ្ឋីយកោសេស-នាគប្រទីប (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

ជិណ្ណាមន្តំ បសំសេយ្យ, ទារញ្ច គតយោព្ពនំ;
រណា បុនាគតា សូរំ, សស្សញ្ច គេហមាគតំ។

៣៦៤. មានលុយឲ្យគេខ្ចី មានចំណោះដឹងក្នុងតម្រា

ហោត្ថកេសុ ច យំ សិប្បំ, បរហត្ថេសុ យំ ជនំ;
យទា ឥច្ឆេ សមុប្បន្នេ, ន តំ សិប្បំ ន តំ ជនំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦៤, កវិទប្បណនីតិ ៨៤, លោកនីតិ ១៣)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) លោកប្រែទុកគួរស្តាប់ល្អ និងមានពាក្យឃ្លោងប្រកបទុកផង ទើបសូមចម្លងមកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាសម្រាប់ទទួលលោកអ្នកចាប់អារម្មណ៍តទៅ

ហោត្ថកេសុ ច យំ សិប្បំ, បរហត្ថេសុ យំ ជនំ;
យថាកិច្ចេ សមុប្បន្នេ, ន តំ សិប្បំ ន តំ ជនំ។

៣៦៥. អ្នកមានអាវុធ

ទាឋាវុធា ច រាជានោ, សទ្ធាវុធា ច សមណា;
ជនាវុធា សេដ្ឋីនោ ច, កោណាវុធា ឧលិទ្ធកា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦៥)

៣៦៦. គិតដល់តាមវេលា

ឧក្កដ្ឋេ សូរមិច្ឆន្តិ, កោលាហលេ សុភាសិតំ;
បិយំ អន្នញ្ច បានញ្ច, អត្ថកិច្ចេសុ បណ្ឌិតំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦៦, កវិទប្បណនីតិ ២៧, #សូរស្សតីនីតិ ៣៥, លោកនីតិ ៥៤)

ក្នុងអភិធានប្បទីបិកា គាថា ៧៨៥ ពោលថា អត្ថ សព្ទមានអត្ថ ៩ យ៉ាង ដូចនេះ

អត្ថោ បយោជនេ សទ្ទា, ភិធេយ្យេ វុឌ្ឍិយំ ធនេ។

វត្ថុម្ហិ ការណេ នាសេ, ហិតេ បច្ឆិមបព្ពតេ។

៣៦៧. វត្ថុដែលគួររក្សាទុក ៤ យ៉ាង

កបណេ ធារយេ មិត្តំ, ទុព្ភិក្ខេ ធញ្ញំ ធារយេ;

សភាយំ ធារយេ សិប្បំ, សព្វហានិ មហីតលេ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦៧)

៣៦៨. ការឲ្យជាវត្ថុប្រសើរ

ទុព្ភិក្ខេ អន្នទានញ្ច, សុភិក្ខេ ច ហិរញ្ញទំ;

ភយេ ច ភយជាតានំ, សព្ពេសំ ទានមុត្តមំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦៨, មហារហនីតិ ១៨៨)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថា ១៨៨ មានសេចក្ដីផ្សេងគ្នាឃើញបានជាក់ច្បាស់ស្ទើរតែគ្រប់បាទគាថា ដូចនេះ

ទុព្ភិក្ខេ អន្នទាតំ ច, សុភិក្ខេ ច ហិរញ្ញទំ;

ភយេ ចាភយតាទានំ, សក្កេបិ ពហុ មញ្ញតេ។

៣៦៩. ខុសត្រង់សញ្ញាណសិចក្រ

ហំសោ មជ្ឈេ ន កាកានំ, សីហោ គុន្នំ ន សោភតេ;

កទ្រិភានំ ន គុរុន្ថោ, ពាលានញ្ច ន បណ្ឌិតោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៦៩, មហារហនីតិ ៩៩, កវិទប្បណនីតិ ៩៣, លោកនីតិ ២៤)

សូមនាំគាថាដូចគ្នានេះ ចាកលោកនីតិបាឡិ គាថា ២៤ ព្រមពាក្យប្រែសំនួនទៀត និងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះ ចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍សេចក្តីចម្រើនដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

ហំសោ មជ្ឈេ ន កាកានំ, សីហោ គុន្នំ ន សោភតេ;

កទ្រិភមជ្ឈេ គុរុន្ថោ, ពាលមជ្ឈេ ច បណ្ឌិតោ។

៣៧០. មិត្ត-ភរិយា-បុត្រ

ន សោ រាជា យោ អជេយ្យំ, ជិនាតិ ន សោ សខារំ;

យោ អយុត្តេន ជិនាតិ, ន សា ភរិយា បតិនោ;

វិរោជតិ ន តេ បុត្តា, យេ ន ភរន្តិ ជិណ្ណេ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧០, មហារហនីតិ ១៩៥)

គាថានេះ ក្នុងគម្ពីរមហារហនីតិ គាថាទី ១៩៥ លោករៀងទុកជាឆន្ទប្រភេទដទៃ ដែលគួរនឹងសមជាងដែលនឹងជាគាថាបប្យាវត្ត ដូចគម្ពីរធម្មនីតិនេះ សូមនាំមកសម្តែងប្រៀបធៀបទុកដើម្បីសេចក្តីបរិបូណ៌ ដូចតទៅនេះ

១៩៥. ន សោ រាជា យោ អជេយ្យំ ជិនាតិ,

ន សោ សខា យោ សខារំ ជិនាតិ;

ន សា ភរិយា បតិនោ វិរោជតិ,

ន តេ បុត្តា យេ ន ភរន្តិ ជិណ្ណកំ។

៣៧១. មិត្តពិត សត្រូវពិត

នត្ថិ វិជ្ជាសមំ មិត្តំ, នត្ថិ ព្យាធិសមោ រិបុ;
នត្ថិ អត្តសមំ បេមំ, នត្ថិ កម្មបរំ ពលំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧១, មហារហនីតិ ២៤៩, កវិទប្បណនីតិ ៨៩, លោកនីតិ ២៣)

ចំណែកក្នុងលោកនីតិ គាថា ២៣ មានសព្ទផ្សេងគ្នាតិចតួច ព្រមគ្នានេះសូមចម្លងពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុកដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

នត្ថិ វិជ្ជាសមំ មិត្តំ, ន ច ព្យាធិសមោ រិបុ;
ន ច អត្តសមំ បេមំ, ន ច កម្មសមំ ពលំ។

៣៧២. ស្រវឹងចុះប្រសិនបើនឹងមានសច្ចៈ

ឥត្ថិមិស្សោ កុតោ សីលំ, មំសភក្ខោ កុតោ ទយំ;
សុរាបានោ កុតោ សច្ចំ, មហាកោធោ កុតោ តបំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧២, មហារហនីតិ ២២៩, កវិទប្បណនីតិ ៣២៣, លោកនីតិ ១៣៨)

គាថានេះ ក្នុងលោកនីតិ គាថា ១៣៨ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាល្មមសមគួរ សូមចម្លងទាំងបាឡីព្រមទាំងពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះ ចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

ឥត្ថិមិស្សេ កុតោ សីលំ, មំសភក្ខេ កុតោ ទយា;
សុរា បានេ កុតោ សច្ចំ, មហាលោភេ កុតោ ហិរី;

មហាគន្ធេ កុតោសិប្បំ, មហាកោជេ កុតោ ជនំ។

ខ្លះច្បាប់ជា

ឥត្ថិមិស្សោ កុតោ សីលំ(សីតំ), មំសភក្ខោ កុតោ ទយំ;

សុរាចានេ កុតោ សច្ចំ, មហាលោភោ កុតោ លជ្ជំ;

មហាគន្ធោ កុតោ សិប្បំ, មហាកោជោ កុតោ ជនំ។

៣៧៣. ការខិតខំនឹងត្រូវក្លាយជាមនុស្សរឹងមាំ

ក្វាតិភាពេ សមត្ថានំ, កិំ ទូរេ ព្យវហារិនំ;

កោ វិទេសោ សវិជ្ជានំ, កោ បរោ បិយវាទិនំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧៣, មហារហនីតិ ១៩, #ចាណក្យនីតិ ៧៣)

បោរាណាចារ្យលោកតែងគាថាឲ្យចាំបានងាយ ដូចនេះថា

ចិន្តោ កា កោ ច កិំ សន្តោ, អប្បកត្ថស្ស វាចកោ;

យការយុត្តោ អាទិម្ហិ, សកលត្ថស្ស វាចកោ;

អចិន្តោ ច អយាទិ ច, បុច្ឆាវាចកសម្ភវោ។

៣៧៤. កសិករមិនដែលឃ្លានទេ

ឧដ្ឋិក្ខោ កសិនោ នត្ថិ, សន្តានំ នត្ថិ ចាបកោ;

មូកស្ស កលហោ នត្ថិ, នត្ថិ ជាគរតោ ភយំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧៤)

៣៧៥. វត្ថុដែលមិនចាត់ជាដែន

ពាលិត្ថី មក្ខិកា កុណ្ឌិ, ឥសីនញ្ចកមណ្ឌលុ;
សេតម្ពុផលំ តម្ពុលំ, នោឡិជ្ជមុបជាយតោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧៥, មហារហានីតិ ២១៧)

៣៧៦. កុំធ្វើឱ្យរញ៉េរញ៉ៃ

បញ្ចរត្យា សុកន្ធញ្ញា, សត្តរត្យា ជនុក្កហា;
ឯកមាសា សុភរិយា, អឌ្ឍមាសា សិស្សា មលា ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧៦, កវិទប្បណានីតិ ៣០១, លោកនីតិ ៩៧)

គាថានេះ ក្នុងលោកនីតិ គាថា ៩៧ មានខដូចគ្នា សូមនាំបាឡីព្រមទាំងពាក្យប្រែ និងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះ ចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) មកប្រកបទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

៩៧. បញ្ចរត្យា សុកន្ធញ្ញា, សត្តរត្យា ជនុក្កហា;
ឯកមាសា សុភរិយា, អឌ្ឍមាសា សិស្សា មលា។

៣៧៧. មន្ទិលជីវិត

មលិត្ថិយា ទុច្ចរិតំ, មច្ឆេរំ ទទតោ មលំ;
មលា វេ លាមកា ធម្មា, អស្មិំ លោកេ បរម្ហិ ច;
មលំ មលតរំ តតោ, អវិជ្ជា បរមំ មលំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧៧, ខុ. ធ. ២៤២)

ចំណែកដែលមកក្នុងព្រះបាឡីធម្មបទ គាថាទី ២៤២-២៤៣ មានសេចក្ដីដូចនេះ

២៤២. មលិត្ថិយា ទុច្ចរិតំ, មច្ឆេរំ ទទតោ មលំ;
មលា វេ បាបកា ធម្មា, អស្មិំ លោកេ បរម្ហិ ច។

២៤៣. តតោ មលា មលតរំ, អវិជ្ជា បរមំ មលំ;
ឯតំ មលំ បហត្វាន, និម្មលា ហោថ ភិក្ខវោ។

៣៧៨. គ្រឿងរក្សាការពារគ្នា

សុតស្ស រក្ខា សព្ពទាភិយោគោ, កុលស្ស វត្តំ បុរិសស្ស វិជ្ជា;
រញ្ញោបមាទោ បសមោ ជនស្ស, ឥត្ថីនន្តុ នត្ថេវ ជាតុ រក្ខា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧៨, មហារហនីតិ ១៩៧)

៣៧៩. ឧបសគ្គជីវិត

សត្តានំ ជរតា ហន្តិ, តណ្ហា ហន្តិ សព្ពសុខំ;
សព្ពពលំ ចិន្តា ហន្តិ, ទយា ហន្តិ សកំជនំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៧៩)

៣៨០. ជីវិតធ្លាក់ចុំនម្លាយសេរី

នីចេ ទាសោ សិរឹ ហន្តិ, ហន្តិ ករុ ច យាចកោ;
បសំសា សុកុណំ ហន្តិ, ហន្តិ ចិត្តំ អសញ្ញតា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨០)

៣៨១. ភ័យរបស់មនុស្ស

អសនំ ភយមទ្ធានំ, មច្ឆានំ មរណំ ភយំ;
ឧត្តមានន្តុ សព្ពេសំ, អវមានំ បរំ ភយំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨១, មហារហនីតិ ៧១)

៣៨២. ព្រះចន្ទបរិវារច្រើន

សូរិយោ តបនំ តបោ, ន សន្តិ បរិវារិកា;
ចន្ទរំសី តលំ ជាតំ, តារកាបរិវារិកា;
ឧបមា ឯត្ថ ញាតព្ពា, សូរិយចន្ទរាជុនំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨២)

៣៨៣. មនុស្សមានសេចក្តីដឹងតិច

អលសោ មន្ទពុទ្ធិ ច, សុខិតោ រោគបីឡិតោ;
និទ្ទារោ មំសវត្តនោ, សុភក្ខោ ច វិលុទ្ធកោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨៣)

៣៨៤. ហេតុនៃសេចក្តីធ្លាក់ចុះ

បមាទោ ជាយតេ មទា, បមាទា ជាយតេ ខយោ;
ខយា ទោសា បវត្តន្តិ, មទំ កិំ ន ជហេ ពុធោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨៤, មហារហនីតិ ២៤០)

៣៨៥. ធ្វើល្អរមែងបានល្អ

យាទិសំ វប្បតេ ពីជំ, តាទិសំ ផលំ សម្បត្តោ;
កល្យាណការិ កល្យាណំ, បាបការី ច បាបកំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨៥, កវិទប្បណនីតិ ១៥១, នរទក្ខទីបនី ១០៦, #សំ។ស។ ១៥/៩០១, ខុ. ជា. ២៧/២៩៤, ៧១៣)

គាថានេះក្នុងព្រះបាឡីសំយុត្តនិកាយ សគាថវគ្គ មានសេចក្ដីដូចនេះ

យាទិសំ វបតេ ពីជំ, តាទិសំ ហរតេ ផលំ;
កល្យាណការី កល្យាណំ, បាបការី ច បាបកំ។

ចំណែកក្នុងព្រះបាឡីជាតក មានសេចក្ដីស្រដៀង ត្រឹមតែកន្លះគាថាដំបូងប៉ុណ្ណោះនោះ ដូចនេះ

កល្យាណការី កល្យាណំ, បាបការី ច បាបកំ;
យាទិសំ វបតេ ពីជំ, តាទិសំ ហរតេ ផលំ។

៣៨៦. យកកញ្ចក់បំភ្លឺខ្លួនអ្នក

បុញ្ញបាបផលំ យោ ចេ, ន សទ្ទហតិ សច្ចតោ;
សោ វេ សកាននំ ខិប្បំ, អាកាសតលមានយេ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨៦, មហារហនីតិ ៩៥)

ចំណែកក្នុងមហារហនីតិ គាថា ៩៥ មានសេចក្ដីស្រដៀង ដូចនេះ

បុញ្ញបាបផលំ យោ ចេ, ន សទ្ទហតិ សច្ចតោ;

សោ វេ ខិប្បំ វ អត្តានំ, អាធាសគលមានយេ។

៣៨៧. បើអ្នកមិនជឿ ក៏ជួយមិនបាន

សម្បរាយិកត្ថេ យោ, ន សទ្ទហាតិ ចេបិ សោ;
អាទាសេ សក្កកាមីនំ, មោក្ខកេ កឹ ន បស្សតិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨៧, មហារហនីតិ ៩៦)

សូមនាំគាថាដូចគ្នានេះចាកមហារហនីតិ គាថា ៩៦ មកប្រៀបធៀបគ្នាទុក ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

សម្បរាយិកមត្ថំ យោ, ន សទ្ទហាតិ ចេបិ សោ;
អាទាសេ សក្កកាមីនំ, មាក្កកេ កឹ ន បស្សតិ។

៣៨៨. គុណធម៌របស់បណ្ឌិត

សទ្ធា ហិរិ ច ឱត្តប្បំ, ពាហុសច្ចំ វិរំសតិ;
បញ្ញា ច សត្តជម្មេហិ, សម្បន្នោ បណ្ឌិតោ មតោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨៨, ៣១)

៣៨៩. ដើមឈើមង្គល

រវិមូលំ សសីខន្ធំ, សោរិអគ្គា ច បត្តិកំ;
ពុទ្ធំបុប្ផំ គរុពីជំ, ករកុផលមេវ ច។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៨៩)

៣៩០. បណ្ឌិតអ្នកប្រព័ន្ធ

ហោត្តកាទីនិ ខេត្តំច, លេខានិ យុគនទ្ធលំ;
អក្ខរានិ ពីជំ កត្វា, ចរន្តោ បណ្ឌិតោ ភវេ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩០)

៣៩១. សាងព្រះ សាងអក្សរ

អក្ខរំ ឯកមេកញ្ច, ពុទ្ធរូបំ សមំ សិយា;
តស្មា ហិ បណ្ឌិតោ ពោសោ, លិខេយ្យ បិសំ. និ.កត្តយំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩១)

៣៩២. ផលបុណ្យសាងព្រះត្រៃបិដក

ទុគ្គតិំ នាភិជានេយ្យ, បិសំ. និ.កត្តយការកោ;
ពហុក្ខត្តិ ចក្កវត្តិ, រាជា ចតុទីបាធិបោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩២)

៣៩៣. បុណ្យសាងព្រះត្រៃបិដក

បទេសរជ្ជំ វិបុលំ, គណនាតោ អសង្ខេយ្យោ*;
ឆកាមាវចរេ ទេវ-, រាជា ហោតិ ពហុក្ខត្តិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩៣)

៣៩៤. ផលនៃបុណ្យគុណសេចក្ដីល្អ

ទានាទីនិ ច បុញ្ញានិ, ករោន្តោ ពោធិអត្ថរោ;

កទា សព្ពត្ថសម្បន្នោ, តិលោកបូជិតោ ភវេ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩៤)

៣៩៥. អានិសង្សស្តាប់ព្រះត្រៃបិដក

អត្ថេ មហាទ្ធនេ ធិតេ, ជាយរេ កុលមុត្តមេ;

ឧត្តមេនេវ សំវាសោ, បិសំ. និ.កត្តយវាចកោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩៥)

៣៩៦. អានិសង្សសាងព្រះត្រៃបិដក

ឯកក្ខរជលេន ហិ, បិសំ. និ.កត្តយការកោ;

ចតុរាសីតិសហស្សំ, លភន្តិ បវរំ សុខំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩៦)

៣៩៧. មនុស្សមានបញ្ញារមែងតាំងខ្លួនបាន

អប្បកេនបិ មេធាវី, បាភតេន វិចក្ខណោ;

សមុដ្ឋាបេតិ អត្តានំ, អណុំ អគ្គិំវ សន្ធមំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩៧, កវិទប្បណនីតិ ១៦, នរទក្ខទីបនី ៥០, ខុ. ជា. ចូឡកសេដ្ឋិជាតក)

៣៩៨. បាបបុណ្យមានផលផ្សេងគ្នា

ទុក្ខំ បាបស្ស បុញ្ញស្ស, សុខំ មិស្សស្ស មិស្សកំ;

សព្ពំ សទិសកំ យាតិ, ញាតព្ពំ កម្មុនោ ផលំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩៨)

៣៩៩. ចំណែកនៃបុណ្យកុសល

ចោទេន្តោ ចតុភាគា ច, កម្មការា តយោ ភាគា;
សាមិនោ សមភាគា ច, ឯកភាគានុមោទនា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៣៩៩)

៤០០. ការនៅម្នាក់ឯងប្រសើរជាងមានមិត្តអាក្រក់

អនត្ថស្ស វាក្យា បរមំ តុណ្ហិ, អសន្តមិត្តា បរមំ ឯកំ;
ស្សូបទារា វរមន្ធា, ទូរេកលាភា វរមស្សសុក្ខំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤០០)

៤០១. ចម្រើនបានព្រោះគុណធម៌

ហីនជច្ចោបិ ចេ ហោតិ, ឧដ្ឋាតា ធិតិមា នរោ;
អាចារសីលសម្បន្នោ, និសេ អគ្គីវ ភាសតិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤០១, នរទក្ខទីបនី ៤០)

៤០២. នឹងអាក្រក់ឬល្អ ដោយសារកម្ម

ន ជច្ចា វសលោ ហោតិ, ន ជច្ចា ហោតិ ព្រាហ្មណោ*;
កម្មុនា វសលោ ហោតិ, កម្មុនា ហោតិ ព្រាហ្មណោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤០២, #សុត្តន្តនីតិ ២១-២២, ខុ. សុ. វសលសូត្រ)

៤០៣. គេចផុតផលកម្មមិនបានឡើយ

បឋវី វេឡុកំ បត្តំ, ចក្កវាឡំ សុចិប្ចលំ;

សិនេរុ វម្មិកំ ខុទ្ទំ, សមុទ្ទោ ចាតិ តំ យថា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤០៣, នរទក្ខទីបនី ២០៩)

គាថានេះក្នុងគម្ពីរនរទក្ខទីបនី គាថា ២០៩ មានសេចក្ដីស្រដៀង ដូចនេះ

បឋវី វេឡុកំ បត្តំ, ចក្កវាឡំ សុចិប្ចលំ;

សិនេរុ វម្មិកោ ខុទ្ទោ, សមុទ្ទោ ចាតិកោ យថា។

៤០៤. ទឹកដោះម៉ែនៅរហូតកប្ប

ឯកេនេវ ច កប្បេន, មាតុខីរំ ន សញ្ចាយំ;

តតោ តុ សមុទ្ទោ ចាបិ, អតិរេកតរំ ពហុ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤០៤)

៤០៥. ឪម៉ែជាគ្រូដំបូង

ព្រហ្មាតិ មាតាបិតរោ, បុព្វាចរិយាតិ វុច្ចរេ;

អាហុនេយ្យា ច បុត្តានំ, បជានមនុកម្បកា។

(ធម្មនីតិ ៤០៥ បកិណ្ណកកថា, នរទក្ខទីបនី ២១០, អង្គុ. ,)

៤០៦. វិធីបដិបត្តិឪម៉ែ

តស្មា ហិ នេ នមស្សេយ្យ, សក្ករេយ្យ ច បណ្ឌិតោ;

អន្នេន អថោ បានេន, វត្ថេន សយនេន ច។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤០៦, នរទក្ខទីបនី ២១១, អង្គុ.)

៤០៧. បុណ្យឧបដ្ឋាកឪម៉ែ

ឧច្ឆាទនេន ន្ហាបេន, បាទានំ ធោវនេន ច;
ឧដ្ឋាយ បានចរិយា, ឧបដ្ឋាបេយ្យ បណ្ឌិតោ;
ឥធេវ នំ បសំសន្តិ, បេច្ច សគ្គេ បមោទតិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤០៧, នរទក្ខទីបនី ២១១, អង្គុ.)

ចំណែកក្នុងព្រះបាឡីអង្គុត្តរនិកាយ មានសេចក្តី ដូចនេះ

តស្មា ហិ តេ នមស្សេយ្យ, សក្ការេយ្យ ច បណ្ឌិតោ;
អន្នេន អថ បានេន, វត្ថេន សយនេន ច;
ឧច្ឆាទនេន ន្ហាបានេន, បាទានំ ធោវនេន ច។
តាយ នំ បារិចរិយាយ, មាតាបិតូសុ បណ្ឌិតា;
ឥធេវ នំ បសំសន្តិ, បេច្ច សគ្គេ បមោទតិ។

៤០៨. ភ្នំនៃឆ្អឹង

ឯកស្សេកេន កប្បេន, បុគ្គលស្សដ្ឋិសញ្ចយោ;
សមំ បព្ពតរាសិម្ហិ, ឥតិ វុត្តំ មហេសិនា។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤០៨)

៤០៩. ធម្មទានប្រសើរបំផុត

សព្វទានំ ធម្មទានំ ជិនាតិ; សព្វរសំ ធម្មរសោ ជិនាតិ,

សព្ពរតិំ ធម្មរតិ ជិនាតិ; សព្ពទុក្ខំ តណ្ហក្ខយោ ជិនាតិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤០៩, ខុ. ធ.)

៤១០. ធ្វើតាមគំនិតរបស់អ្នក

អប្បមាទរតា ហោថ, សចិត្តមនុរក្ខថ;

ទុក្ខា ឧទ្ធរថត្តានំ, បង្កេ សន្តំវ កុញ្ជរំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤១០, ខុ. ធ.)

ចំណែកក្នុងព្រះបាឡីធម្មបទ នាគវគ្គ (គាថា ៣២៧) មានសេចក្តីបាទគាថាទី ៣ និង បាទគាថាបាទចុងក្រោយប្រកបវិភត្តិផ្សេងគ្នា ដូចនេះ

អប្បមាទរតា ហោថ, សចិត្តមនុរក្ខថ;

ទុគ្គា ឧទ្ធរថត្តានំ, បង្កេ សន្នោវ កុញ្ជរោ។

៤១១. ច,ភ,ក,ស-បេះដូងមនុស្សល្អ

ចជ- ទុជ្ជនសំសគ្គំ, ភជ- សាធុសមាគមំ;

ករ- បុញ្ញមហោរត្តិំ, សរ- និច្ចមនិច្ចតំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤១១, #កវិទប្បណនីតិ ១៧៨, លោកនីតិ ៩២)

សូមនាំពាក្យប្រែនិងពាក្យឃ្លោងដែលពីរោះចាកលោកនីតិត្រៃវាក្យ (វាក្យលោកនីតិ) ប្រកបទុកដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការសិក្សាឲ្យក្រៃលែងឡើងទៅ ដូចនេះ

ចជ ទុជ្ជនសំសគ្គំ, ភជ សាធុសមាគមំ;

ករ បុញ្ញមហោរត្តិំ, សរ និច្ចមនិច្ចតំ។

៤១២. សង្ខារមិនទៀងពិត

អនិច្ចា វត សង្ខារា, ឧប្បាទវយធម្មិនោ;

ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈន្តិ, តេសំ វូបសមោ សុខោ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤១២, ទី. មហា. , , ខុ. ជា. ឯកនិបាត, លិតតវគ្គ, មហាសុទស្សន ជាតក)

៤១៣. បុណ្យនិងបាបឲ្យផលផ្សេងគ្នា

ន ហិ ធម្មោ អធម្មោ ច, ឧភោ សមវិបាកិនោ;

អធម្មោ និរយំ នេតិ, ធម្មោ បាបេតិ សុគ្គតិំ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤១៣, ខុ. ជា. អយោឃរជាតក)

៤១៤. គោលការណ៍ការចារព្រះត្រៃបិដក

សមសីសំ សមឋានំ, អន្តរញ្ច សមំសមំ;

ឥទំ មនសិ និធាយ, លិខេយ្យ បិសំ. និ.កត្តយន្តិ។

(ធម្មនីតិ បកិណ្ណកកថា ៤១៤)

បកិណ្ណកកថា និដ្ឋិតា។

ធម្មនីតិ និដ្ឋិតា។